

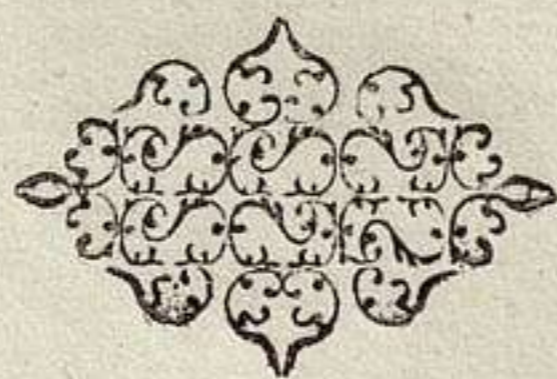
(3)

ONVPHRII · PANVINII VERONENSIS · FRATRIS

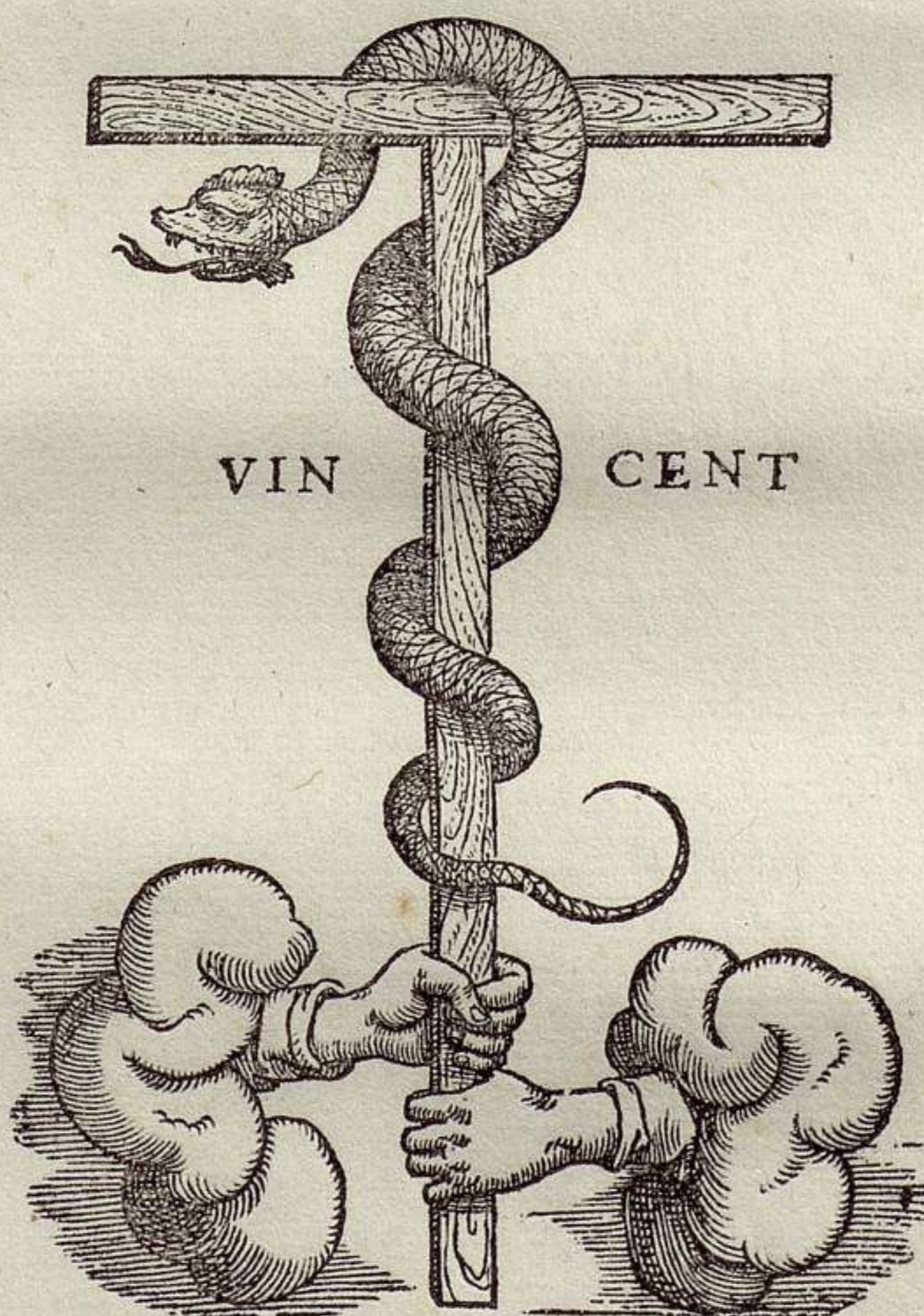
EREMITAE · AVGVSTINIANI

DE · LVDIS · SAECVLARIBVS

L I B E R

CVM · PRIVILEGIIS

VIN CENT

V E N E T I I S

In Officina Erasiana, apud Vincentium Valgrifium

M D L V I I I

MARCIANUS COMITIS V

ONVPTHEIT PANVITII

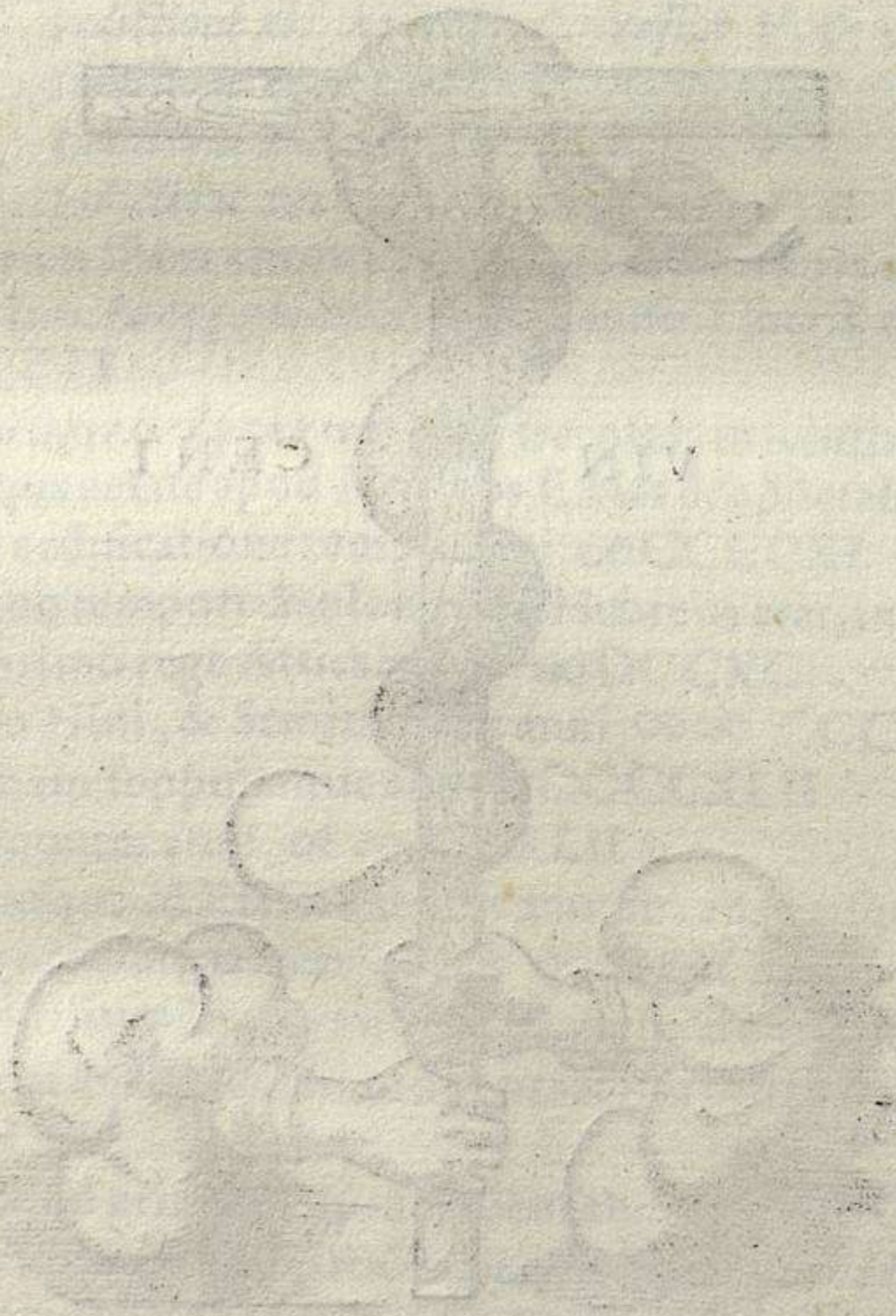
VERONENSIS FRATRIS

ERMITAE AVONSTINIANI

DE ANGLIS SACERDABITUS
FRATRIS

CVM PRIVILEGIIS

VENETIS

M D LVIII

ONVPHRIVS . PANVINIVS

VERONENSIS . FRATER . EREMITA

AUGVSTINIANVS

ACHILLI . MAFFEO . HIER . F . S . S . BASILICAE

PRINCIPIS . APOSTOLORVM . CANONICO

S . P . D

NT ER multa quae in vniuersa antiquitate Romana cognitu digna fuisse animaduerti Achilles vir optime, & omnium antiquitatum conquisitor ac conseruator diligentissime, non postremum locum tenet ludorum saecularium tractatio, quae & ad temporum rationem digerendam, & ad veterum monumentorum interpretationem quam maxime utilis est & necessaria; praesertim uero quum in ea multa & recõdita antiquitatis Romanae monumenta, ante non admodum cognita, contineantur. Quem laborem tum ob has ipfas causas suscepi, tum quod eos ludos in tabulis M. Verrij Flacci Capitolinis, quarum restitutionem aggressus sum, exaratos fuisse animaduertim. Cuius praesidio subleuatus, vniuersam temporum Romanorum rationem accuratissime explicarem, & distinctius alijs aperire possem. Quibus cognitis, omitto quod nobilissimum totius veteris illius reip. arcanum intelligetur, multa quoq; veterum nummorum, inscriptionum, & librorum obscura loca illustrari poterunt, & explicari. Cui demum propter argumenti similitudinem, quae quinquennio ante de Sibyllis, & carminibus Sibyllinis edidi, adiungere curauit, remque totam illam non minus priore obscuriorem quantum mea diligentia consequi potui, in lucem produxi. Quod opus quum ad iusti libelli summam perduxerim, id seorsum a commentariis in Fastos consulares concinnaui, eorum qui legent commodo, & huius voluminis decori consulturus, in quo eos omnes auctores digessi, quorum potissimum opera, meos Fastorum libros conscripserim. Quos eandem ob rationem Fastorum commentariis non adiunxi. Hunc porro librum Achilles vir praestantissimae, vt in tuo potissimum nomine exire in vulgus vellem, quum res ipsa tua cognitione non indigna, tum summa mea in te obseruantia, & tua fratrisque tui uiri optimi, & praestantissimi Bernard. Cardinalis erga me non vulgaria officia, adduxerunt. Qui unus ex his precipue fuit, quibus auctoribus, me ad res Romanas ueteres obseruandas, & ex omnibus antiquorum monumentis colligendas initio dedi. Cui si quid

A 2 didici

didici, si quid in hisce studiis profeci, acceptum refero. Fuit enim vir ille magnis in ecclesiam Christi meritis clarus; prudentia, bonitate, & pietate in deum maxime admirabilis; recti atque honesti in primis cultor; proborumque & doctorum hominum amantissimus. Quo quum nemo virtutem magis diligeret, tum nemo fuit qui diligendam eam, & amplectendam esse magis iudicaret. Cuius importuna morte erepti locum & personam tu unus apud omnes doctos viros suscepisti, quem ut genere, ita virtutibus, doctrina, & humanitate refers. Suscipe ergo hoc munus & si perexiguum non leue tamen meae veteris erga te obseruantiae signum, eo animo, quo meipsum pro tua humanitate amplecti soles. Quod pro tua singulari benignitate, & te facturum, & ad multo maiora molienda me ipsum impulsurum, mihi ipsi maxime persuadeo.

Vale Venetiis Kal. Iulii

∞ DLVIII

ONVPHRII . PANVINII . VERONENSIS

FRATRIS . EREMITAE . AVGVSTINIANI

DE . LVDIS . SAECVLARIBVS

L I B E R

LVDORVM Saecularium tractationem, ob varias & inter se dissentientes veterum scriptorum, qui de ipsis aliquid litterarum monumentis tradidere, sententias, rem inter omnes quae ab antiquis unquam gestae sint, cognitu difficillimam esse, neminem antiquitatum studiosum existimo esse, qui ignoret. Quapropter tum ob eam rem, tum quod etiam in tabulis Capitolinis, eorundem mentionem fieri, ex aliquot fragmentis animaduerti, necesse mihi visum est, quid de saecularibus ludis a veteribus traditum sit, paulo latius differere, quandoquidem etiam haec Faetorum consularium pars non minima fuerit, & res ipsae cognitu in primis memorabiles esse uideantur. Quamquam autem a recentioribus carptim multa de ipsis hinc inde scripta sint, & praesertim in miscellaneis ab Angelo Politiano, non tamen satis diligenter omnia collecta fuisse cognoui, & maxime ad eorum cognitionem necessaria. De iisdem igitur accuratius disputandum esse duxi; quod nunc ego antiquorum monumentorum, lapidum & nomismatum, ac veterum scriptorum auxilio, facere aggrediar. Quae autem de ipsis explicanda proposui, ex Varrone, Horatio, Valerio, Plinio, Floro, Censorino, Sex. Pompeio, Zosimo, & aliis antiquis auctoribus collecta, haec sunt. Ipsorum ludorum origo, quot nominibus appellati fuerint, cur saeculares dicti, quot annorum spatio, quoties, & quo anni tempore instaurari soliti fuerint. Ad haec quo ritu, quibus caerimoniis, quibus locis, & quibus diis celebrati, quando deinceps, & quare apud antiquos fieri desierint. Multa praeterea alia referam, quae rem ipsam maxime exornatura sunt. Quibus deinde, quod idem propemodum esset argumentum, alium librum adiunxi, quem de Sibyllis & carminibus Sibyllinis conscripsi, rem iocundam, vtilem, & antiquitatum studiosis cognitu necessariam. In quo quid, & quot Sibyllae, aut carmina Sibyllina fuerint a me accurate explicatum est.

De origine itaque ludorum saecularium ut altius repetam, haec ab antiquis historicis, & praesertim a Zosimo in secundo historiarum libro ferme traduntur. Tullo Hostilio Romae, & Metio Suffetio Albae imperantibus, quum bellum anceps, & perniciosum inter sese Romani Albanique gererent, & amborum acies iam iam concursurae starent, ad caedemque paratae essent, ecce spectrum quoddam visu mirabile, derepente apparuit, quidam scilicet monstruosa specie, atraque pelle amictus, alta uoce clamitans, ut ab omnibus exaudiri posset: iubere Ditem patrem, deamque Proserpinam, priusquam manus confererent inter se ambae acies, sub terra sacrum sibi fieri; hisque dictis monstrum euanuit. Hoc agitur Romani terribili prodigio territi, in urbem mittunt, qui aram sub terra conderent, in eo loco, qui postea campus Martius appellatus est, non longe a fluminis alueo, ubi sacrificio rite ut iussum fuerat peracto, aram ipsam pedum viginti aggere obtexerunt, ut illa omnibus quibuscumque (Romanis ipsis exceptis) incognita esset. Quod etiam daemonum praestigio factum crediderim, ut bellum id tergeminarum pugna transfigeretur, qua Romani incruenta uictoria de Albanis potiti sunt, Orco scilicet, & Persephone inferis diis placatis. De hoc bello Liuius libro primo; & libro tertio Dionysius mentionem faciunt. Locus autem ille, ubi ara absconsa fuit, Terentum tum appellabatur, quod quum haud procul ab amnis ripa esset, & quidem mollius se flectente Tiberi, amnium more, eo loco ripam molem terreret, ex quo etiam Rumen dictus Tiberis a ueteribus, & in sacris Seres nominatus, quod ruminaret, hoc est exaederet, & secaret ripas: unde ait Virgilius

Stringentem ripas, & pingua culta secantem

Alii vero Terentum tum dici coeptum existimant locum illum, quod ara Ditis patris eo loco sub terra occuleretur, ut auctor est Sex. Pompeius. De Terento meminit Staius siluarum libro primo, & quarto. Haec autem ara cum diu latuisset, eiusque memoria longa temporum intercapedine, etiam apud Romanos ipsos iam obsoluisset, miro quodam modo postea deorum iussu, siue daemonum ludificationibus, sic reperta est.

Quum ingenti pestilentia, sub rege Ser. Tullio vrbs antiqua, agrique vastarentur, Volusus Valefius (ut tum dicebatur) a quo Valeria familia originem habuit, vir locuples, & ut illo tempore erant optimi quique, rusticanae vitae, in Sabinorumque gente praeclarus, Romae quoque ob dignitatem notus, aram hanc de qua supra dixi, ita diuinitus inuenit. Erat ei nemus ante domum, maximis arboribus consitum, quibus fulmine ictis, quum statim conflagrassent, Volusus ipse dubitare, tristarique, & quo haec monstra, prodigiaque tenderent animaduertere. At non multo post pestilentiae morbo, quae tum maxime in omnes defauebat, filii duo, filiaque correpti ad desperationem usque medicorum laborabant. Pater accitis haruspibus, rem omnem aperit, eosque de filiorum salute consuluit, quibus experientia multa edoctis, & ex ignis casu coniciantibus, iram hanc esse deorum exponunt, deosque sacrificiis placare Volusum iubent. Volusus autem quum multitudine sacrificiorum nil proficeret, & in maximo metu cum uxore esset, filiique iam iam moribundi starent, aquam calidam a foco iis petens, genibus innixus, Vestam ceterosque lares familiares orauit, ut puerorum periculum in ipsius, matrisque suae capita transferrent. Quibus dictis, quum ad nemus fulmine ictum respexisset, vox è nemore humana augustior audita est, habiturum eos saluos promittens; si continuo flumine Tiberi deuectos, Terentum portasset, ibique iuxta Ditis patris, & Proserpinae aram, ex eorum foco calefactam de fluuio ipso biberent aquam, quam illi desiderarent. Vbi haec Volusus audiuit Tarentum pro Terentum intelligens, filiorum salutem magis desperauit, quum quod longa, & periculosa nauigatio imperabatur (longissime enim Tarentum abesse, scilicet in extrema Iapygia sciebat) tum quod proxime eam urbem, minime reperiri Tiberim ullum fluuium non ignorabat; malam praeterea ei spem afferebat aqua, quam in aris terrestrium daemonum calefieri audierat. Super haec quoque quum haruspices consulisset, dijs esse parendum statim responderunt. Quare spe licet dubia praesentem metum uincente, pueros ad Tiberis ripam protinus detulit; habitabat enim in uilla sua quae sita erat propè uicum Sabinae regionis, nomine Heretum, duodecimo ab urbe lapide. Eis autem lintre impositis, Ostiam secundo flumine contendens, nocte intempesta, ad Martii campi regionem prope Romam appulit, ibi recreare sitientes, & aestu, febrique laborantes succurere cupiens, simulque ut nauigationis taedium leuaret, qua placidissime amnis labitur exponit in siccum aegrotos; ac dum tumultuarium sibi tugurium concinnit, extincto igniculo, admonetur a gubernatore, quem undè ignis peti posset consuluerat, lintrem potius ad Terentum deducendam (nam ita locus appellabatur, qui haud longe aberat) ibique commorandum, etenim pastoricium fumum illic, se se aspicere dixit. Tum Volusus laetior factus, audito Terenti nomine, quem in extrema Italia esse crediderat, deorum numina adorans & salutem liberorum iam iam propemodum certo sibi spondens, illuc nauem adpelli iubet, existimans de illo loco se esse diuina uoce admonitum. Quo quum peruenisset omnia pastoribus nuntiauit. Statimque arrepto calice aquam flumine proximo hauistam, eò unde fumus erat ortus, cupide iam laetior protulit, diuinitusque dati remedii, quasi uestigia quaedam in propinquo, se existimans nactum, in soloque magis fumante, quàm ullas ignis habente reliquias, omine adprehenso, contractis leuibus, & quae fors obtulerat ignis nutrimentis, fumigans solù, pertinaci flatu sollicitat in flammam, calefactamque aquam, pueris bibendam calice porrigit; qua epota, succedit somnus salutaris, in quo diutina morbi uis liberati, recuperata ualetudine surgunt; patrique renuntiant, uidisse se se per quietem, spongia a nescio quo deorum corpora sua attingi, morbumque detergeri, praecipique ut ad Ditis patris, & Proserpinae aram, ex qua ipsorum potio calida facta fuerat, furuae mactarentur hostiae, lectisterniaque fierent, & ludi nocturni, perpetuis choris, carminibusque trinoctio celebrarentur. Valefius autem tanquam alicuius deorum, qui haec facere iussisset, auctoritate permotus, eoque loci nullam aram uidens, desiderari ratus, ut a se extrueretur, aram empturus, festinus in urbem properat, seruis relictis, qui fundamentorum iaciendorum gratia, terram altè ad solidum foderent, ubi conlocaretur. Serui domini imperium exequentes, quum ad uiginti pedum altitudinem humo ruderibusque egestis fodiendo peruenissent, aram quam dixi Ditis patris Proserpinaeque inuenerunt. Hoc ubi Volusus nuntiante seruo cognouisset, omisso emendae proposito, quum quid sibi agendum, apertius edoctus esset, hostias nigras (quae tum furuae dicebantur) ut iussus fuerat super ipsam aram mactauit, ludosque & lectisternia, cum cantibus, choreis carminibusque continuo trinoctio, quia totidem filii periculo liberati erant, fecit; liberis iam morbo solutis, mediaque de morte receptis. Haec autè omnia cùm ipse regi Romano renuntiasset, eius iussu publicis populi Romani commentariis a II. uiris sacrorum faciendorum diligentissime scripta fuerunt, locusque ipse in campo qui postea Martius est dictus, ara super terram posita notatus est, ne in posterum propter longa temporis interualla, ut iam factum fuerat Romani eius obliuiscerentur. Porrò autem huc Volusum Valefium, existimo fuisse Poplicolae, & M. Valerii patrem; qui deinde Volusus Valefius

lesius

lesius Terentinus appellatus est, a sacrificio Diti patri Terenti facto. Qui quum tertium filium postea genuisset, eum in deorum Manium, qui de eo benemeriti fuerant, honorem, Manium Valerium appellauit; siquidem Romani inferos deos manes nuncupabant. Huic rei non modicam fidem addit, quod ipsum Volusum Valesium, filios uero Publium Marcum & Manium uocatos fuisse, antiqua monumenta declarant. Quum hoc praesertim Manii praenomen, nusquam antiquius quam in hoc Valerio reperiatur, ipsumque a diis manibus dictum referat Valerius libro decimo. Ex tribus quoque fratribus Manius natus minor fuit. Rei quoque gestae tempus mirifice quadrat. Hoc igitur modo ludorum, qui postea saeculares dicti sunt, arae Terentinae Diti, Proserpinaeque consecratae, & horum sacrorum ritus, originem fuisse, Valerius Maximus libro primo, Zosimus libro secundo, & alii ueteres auctores tradidere.

De primis autem ludis saecularibus, ueteres inter se dissentiunt auctores. Siquidem Valerius Maximus, & Zosimus, eos non longe post Volusi Valesii casum a P. Valerio Poplicola primo eos factos fuisse affirmant, atque de eis in hunc ferme modum haec tradunt.

Quum urbs ipsa denuo graui pestilentia uexaretur, P. Valerius eiusdem Volusi Terentini filius Poplicola, qui primo post reges exactos anno consul fuit; studio succurrendi ciuibus, patris exemplum sequutus, in Terento apud eandem ipsam (quam dixi) aram publice nuncupatis uotis, atros seu furuos boues pro maribus Diti patri; pro foeminis uero concolores iuuenas Proserpinae mactauit, lectisternioque, ac ludis trinoctio factis, aram terra ut ante fuerat exaggeratam, occuluit, titulo ita addito

Idem scribunt Censorinus, & Plutarchus. Quamquam Censorinus hoc factum ab eo esse in primo consulatione tradit, Plutarchus autem in quarto. Sic enim ait Censorinus: Primos ludos saeculares exactis regibus traditum est post Romam conditam anno CCXLV. a Valerio Poplicola institutos esse. Plutarchus autem in quarto consulatione Poplicolae describendo ita ait: quum morbus ciuitatem grauissimus inuasisset, ita ut foetus perfectus nullus a mulieribus ederetur, hic ex libris Sibyllinis & Ditem placauit, & ludis quibusdam qui oraculo traditi erant reuocatis, depulso morbo, ciuitatem in spem meliorem adduxit.

Hos itaque primos ludos, ex his qui postea saeculares dicti sunt, fuisse, Valerius Antias, Valerius Maximus, Censorinus, & Zosimus auctores sunt, Volusi Terentini exemplo factos, a quibus horum ludorum origo manauit. De his autem ludis trinoctio celebrari solitis, Aufonius in ternario numero ait

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo
& Martialis. Et quae Romuleus sacra Terentus habet
Stadius quoque Siluarum IIII. Quippe manet & cet

M. autem Varro libro primo de scaenicis originibus, aliter de primis ludis saecularibus loqui uidetur, ad hunc enim modum, eorum (ut arbitror) originem fuisse tradidit. Quum (inquit) multa portenta fierent, & murus, & turres, quae sunt inter portam Collinam, & Esquilinam, de coelo essent tacta, & ideo libros Sibyllinos x. uiri adiissent, renuntiauerunt, uti Diti patri, & Proserpinae, ludi Terentini in campo Martio fierent, tribus noctibus, & hostiae furuae immolarentur, utique ludi centesimo quoque anno fierent. Sed haec potius de aliqua eorum instauratione, quam de origine dicta fuisse existimo, ut paulo post disseram.

Primos uero ludos saeculares, multis annis post reges exactos. Poplicolaeque mortem factus fuisse, xv. uirorum commentarii, ut est apud Censorinum prodidere. Quod de re tam antiqua nemo mirari debet, quum de recentioribus quoque ludis maxima inter ueteres sit auctores controuersia, de secundis enim, tertiis, quartisque ludis saecularibus, diuersimode antiqui scriptores tradidere, alique alio tempore eos factos esse affirmarunt, & non parum inter se dissentiunt, quae omnia infra latius a me explicabuntur. Ego autem in tanta ueterum quidem, & probatissimorum scriptorum uarietate, quid sentiam, non facile proferrem, nisi xv. uirorum auctoritas ualde me moueret, tum quod penes eorum collegium, omnis publicorum, priuatorumque sacrorum cura, praecipueque horum ludorum restaurandorum ratio fuere, ut auctor est Cornelius Tacitus libro undecimo, tum quod eorum ordinem sequutum quoque fuisse animaduerti M. Verrium Flaccum Fastorum Capitolinorum auctorem. Sique quod Horatius in carmine saeculari, & libro secundo historiarum Zosimus, multique alii ueteres scriptores memoriae prodidere

P. VALESIVS
VOLVSI. F
POPLICOLA

IGNIFERVM. CAMPVM
DITI. PATRI. AETER
NAI. Q. PROSERPINAI
CONSECRARELLVDOS
Q. EISDEM. DIEIS
POPVLI. ROMANI
SALVTIS. ERGO. FECEI

didere uerum est, eos centesimo quoque & decimo anno exacto restaurari solitos, nō possumus XV. uirorum temporum rationi repugnare, ut infra demonstrabo. Quorum auctoritati, etiam sine horum scriptorum testimonio, in hac re non acquiescere nefas esse existimarem, quū ipsi illi fuerint, qui & ludos ipsos peregerint, & peractos publicis commentariis memoriae tradiderint. Ipsorum igitur, ceteris auctoribus quibusque omissis, in horum ludorum celebratione, temporum rationem sequar, simulque pro mea uirili efficere studebo, ut omnis ambiguitas inter eos, & ceteros scriptores exorta, tollatur.

Ludos igitur, qui primi uere saeculares dici debent, si posteriorum temporum ratio habeatur, ex XV. uirorum commentariis facti sunt anno post Romam conditam CCXCVII. ex Capitolinorum Factorum numerandi ratione, quam usque ad Augusti tempora sequar, M. Valerio M. F. Maximo, & Sp. Virginio. A. F. Coelimoniano Tricoasto cos. Hoc autem elicitur primo ex Censorini libello, quem de die natali scriptum reliquit, capite tertio decimo. Qui locus licet omnium mendosissimus sit; tamen iis consulibus, ex eorundem sententia, primos ludos saeculares debere adscribi clare annorum urbis conditae, & ludorum saecularium tempus ex XV. uirorum ratione consideranti, manifestum erit. Ludos enim ipsos saeculares a primis ad quintos, centesimo quoque, & decimo anno exacto restaurari solitos, perpetuo temporum ordine, scripserunt. Quod ita esse ex consulum collegijs, qui singulis annis creabantur, & sequentibus ludis clare colligi poterit. Primos enim anno Urbis CCXCVII. Secundos anno CDVII. Tertios anno DXVII. Quartos uero anno DCXXVII. & sic deinceps actos fuisse notant.

Quod uero Valerius Maximus, Plutarchus, Zosimus, & alii dicunt, eos institutos, actosque fuisse a Valerio Poplicola primo consule, ita forte dici posset (nisi uolumus eorum de hac re sententiam reiicere) P. Valerium Poplicolam ipsos quidem, quum a patre Terentino edoctus esset, qui (ut dixi) primo eos ediderat; in pestilentiae, ceterorumque morborum remedium instituisse, publicisque commentariis eorum ritus, caerimoniasque tradidisse, docuisseque quotiescunque opus esset eos debere fieri, uerum quum tunc opus non esset, ipsos ab eo nequaquam celebratos esse. Postea tamen, M. Valerio, & Sp. Virginio cos. quum pestilentia urbem inuasisset, ab his primo celebrari coeptos.

Posset quoque alio modo haec contradictio tolli, si Valerium Maximum, Zosimumque, & ceteros, qui primos ludos saeculares editos referunt a Poplicola primo cos. ex gente Valeria, deceptos nominis similitudine dicemus. Quum eos forte primus instituerit eius filius, qui etiam P. Valerius Poplicola appellatus est, qui cos. fuit triennio ante M. Valerium, & Sp. Virginium, cum C. Claudio Regillense, quibus primos editos XV. uirorum commentarii tradunt, praesertim quum circa ea tempora Liuius & Dionysius auctoribus, ingens in urbe fuisset pestilentia, si quidem circa primi Poplicolae tempora aliquam Romae pestem fuisse neque Liuius, neque Dionysius referunt; eosque postea a M. Valerio, & Sp. Virginio cos. editos fuisse.

Potest demum, & ueriore (ut credo) ratione, haec discrepantia ita dirimi. Ipsos quidem ludos trinoctiales, atque omnia sacrificia saepius ad Terentum facta fuisse; quotiescunque scilicet aliqua publica calamitas urbem inuasisset. Siquidem eos ludos pro salute populi Romani ad placandam deorum irā, ad seditionum, pestilentiae, ceterorumque morborum remedium, celebrari auctores sunt Horatius, & Zosimus, & ad alia quaedam, quae omnia paulo post ex Horatii carmine saeculari explicabo; & hac ratione dici poterit eos, a Valerio Poplicola institutos primūque factos fuisse, & a ceteris quoque consulibus, qui ab aliis auctoribus digeruntur, quorum tamen in XV. uirorum commentariis mentio non est; quoties opus erat eos celebratos, sed nec tunc, nec postea saeculares, sed alio quodam nomine appellatos: quod innuere uidetur M. Varro libro primo de scaenicis originibus, qui ita scriptū reliquit. Quū quaedam de caelo tacta essent, & ideo libros Sibyllinos XV. uiri adiissent, renuntiauerunt, uti Diti patri, & Proserpinae ludi Terentini in cāpo Martio fierent tribus diebus, & tribus noctibus, & hostiae furuae immolarentur & c. ubi & illud ostēdere uidetur, eos fieri solitos nō fuisse, siue adhuc eorū tēpus statū nō esse, quū deorū iussu celebrari coepti sint. Porrò autem illos ludos qui eodem, simili que ritu, nō quoties opus esset, sed statō quoddam tempore; centesimo quoque, & decimo anno exacto, quamquam nulla in urbe pestis, aut alia uis morbi esset, quae hoc ipsum sacrum requireret, sed tantum ut is ordo seruaretur, saeculares postea appellatos fuisse existimandum, eosque esse qui a XV. uiris adeo diligenter centesimo quoque & decimo anno notati sunt, non quidem ad repellendam pestilentiam praesentem, facti, sed ad morem maiorum, hominumque salutem, & cetera bona populi Romani conseruanda. Quod disertis uerbis explicare uidetur Acro Horatianus interpres in carmine saeculari, ubi inquit: Saecularis carminis duplex deuotio esse consueuerat, aut enim pro sedanda, aut pro uitanda pestilentia, aut pro certo, & constituto numero annorum, centesimo uidelicet, & decimo anno, in Capitolio, a pueris & puellis impuberibus cantabantur. Erāt autem

autem

autem hi ludi tanquam lustrum quoddam, & expiamentum, quo antiqui urbem Romam omnibus praeteritis noxis purgari, renouari, atque instaurari existimabant, melioremque uiuendi rationem in posterum precabantur, quod etiam aperte in carmine, quod ludis saecularibus cantabatur, explicat Horatius, quum inquit

Phoebe, filiarumque potens Diana

Lucidum caeli decus, o colendi

Semper & culti, date quae precamur

Tempore sacro

Quo Sibyllini monuere uersus. &cet

Erantque apud ueteres, perinde ac est apud nos annus Iobilei, qui XXV. quoque anno redeunte celebratur, in quo omnium delictorum ueniam concedi liquet, quod & pontificum maximorum diplomata testantur. Nam quum primum a pontifice maximo Bonifacio VIII. institutus fuit, decretum est, ut centesimo quoque anno exacto celebraretur, postea ad quinquaginta primū, deinde XXV. annorum interuallum redactus est. Et quamuis is annus Iobilei XXV. quoque anno obseruetur, nihilominus etiam a pontificibus Romanis, more ueterum, alii quoque Iobilei concedi solent, & quidem ut opus est amplissimi, maiore nihilominus tempore stato redeunte. Porro autem hos ludos, qui ad Terentum centesimo quoque & decimo anno (si XV. uirorum commentariis credimus) facti, solemnes statique permanserunt, postea saeculares appellatos existimo, ut ab his ludis distinguerentur, qui quāquam ad Terentū prope Ditis patris, Proserpinaeq; arā quotiescūq; opus esset fierent, saeculares tamen appellati nō sunt. Illud autem scitu dignum est, primos, secundos, tertios, & forte quartos ludos, quos saeculares XV. uirorum commentarii, tempore Caesaris Augusti scripti, appellant, antiquitus nequaquam saeculares dictos; non enim ita facile hoc nomen apud uetustissimos scriptores usurpatum inueniri posse credo: nec etiam uerisimile est, quum adhuc saecula per ludos ipsos Romanis constituta non fuerint, eos saeculares appellatos. Ipsos autem uel Terentinos ut auctor est. M. Varro, a loco ubi edebantur, qui Terentus uocabatur; uel Ditis patris, aut Proserpinae ludos, seu alio quoddam nomine uocatos existimo, nobis incognito. Postea autem recentioribus temporibus saeculares dicti sunt, uel (ut dixi) ut ab aliis ludis Terentinis distingui possent, uel etiam quod plerunque semel tantum hominis aetate fierent, ut multa alia, quae quum rara sint, post saeculum uenire loquentium consuetudo usurpat, quod affirmare uidetur Quidius libro secundo de Tristibus, quum ait

Iusserat & Phoebō dici; quo tempore ludos

Fecit, quos aetas aspicit una semel

Alij eos ideo saeculares dictos existimant, quoniam semel tantum singulis saeculis fierent. Quod ut clarius intelligi possit, non alienum ab hoc instituto erit, quid saeculum apud ueteres fuerit exponere. Est igitur saeculum (ut auctor est Censorinus in libro de die natali) spatium uitae humanae longissimum, natali, & morte definitum, a sene dictum. Quod, ut est apud eundem capite VI. de saeculo, multi uario annorum numero descripserunt. Quidam enim triginta annorum spatium, saeculum dici putant, quos multum errasse coarguit Heraclitus, qui id tempus genaeam, uel aetatem, non saeculum uocari scribit. Alij centum annis saeculum terminauere. Berofus Chaldeus Beli in Babilone sacerdos CVI. annis finiri saeculum scribit. Alij CX. ut apud Romanos XV. uiri sacris faciendis. Epigenes saeculum CXII. annos complecti refert. Quidam CXX. Herodotus, & Anacreo poeta CL. apud quos legimus Arganthonium Tartesiorum regem CL. annos uixisse. Alij CLVII. ut Theopompus, qui tot annos Epimenidem Gnosium uixisse refert. Hellanicus annis CC. saeculum constituit. Cuius sententiam sequutus est Damiates, qui memorat Pictorem ex Aetolis Epiorum gente corpore uiribusque integris CC. annos uixisse. Ephorus autem CCC. qui tradit Arcadas dicere apud se reges antiquos aliquos ad CCC. uixisse annos. Allexander, & Cornelius quingentos, qui Dandonem quendam in Illyrico tot uixisse scribunt. Xenopho. DCCC. Qui tot uixisse refert Imperim Latinorum regem. Quidam mille annis saeculum terminauere. Fuere quidam qui nō idem putarent ubique obseruandum, sed uarie per diuersas regiones, prout in singulis sit ad caeli circulum finitiorem inclinatio, quod uocatur clima, saecula constituenda. Romanorum autem saecula, quae quidam ludis saecularibus distingui putant, centum & decem annorum esse XV. uirorum commentarii prodidere. Aliis autem uidentur esse incerta, temporum enim interualla (ut ait Censorinus) quibus hi ludi facti fuere, propter uarias ueterum scriptorum opiniones, in ambiguo esse uidentur. Siquidem Valerius Antias, M. Varro, T. Liuius, Sex. Pompeius, Zosimus, D. Augustinus, & plerique alii ueteres scriptores, eos ita institutos esse, ut centesimo quoque anno fierent, prodidere. Nam ita (inquit Censorinus) institutum esse, ut centesimo quoque

quoque anno fierent, tum Antias, tum alii historici auctores sunt. Et M. Varro libro primo de scaenicis originibus ita scribit: Quum multa portenta fierent, & murus, & turres quae sunt inter portam Collinam, & Esquilinam de caelo essent tacta, & ideo libros Sibyllinos X. uiri adiissent, renuntiauerunt uti Diti patri, & Proserpinae ludi Terentini in campo Martio fierent, tribus noctibus, & hostiae furuae immolarentur, utique ludi centesimo quoque anno fierent. Idem L. Liuius libro ab vrbe condita CXXXVI. Eodem anno (inquit) ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (is enim terminus saeculi) fieri mos est. Sex. quoque Pompeius libro XVII. ait: Saeculares ludi apud Romanos, post centum annos fiebant, quia saeculum centum annos extendi existimabant. Idem etiam refert Zosimus libro historiarum secundo. Et diuus Aurelius Augustinus libro tertio de ciuitate Dei, capite XVIII. Instaurati sunt (inquit) ex auctoritate librorum Sibyllinorum ludi saeculares, quorum celebritas inter centum annos fuerat instituta, felicioribusque temporibus memoria negligente perierat. Huc etiam spectare uidetur id quod apud Herodianum legimus lib. III. qui eos trium spatium aetatum solitos instaurari scribit, centesimo videlicet quoque anno: aetatem enim hominis XXXIII. annos, ac menses III. esse, libro secundo docet Herodotus: collocando igitur in singula saecula ternas hominum aetates, id ab Herodiano recte dictum erit. XV. uirales uero commentarii, Augusti edicta, Horatius in carmine saeculari, & carmina Sibyllina, non centesimo quoque ut superiores, sed centesimo & decimo anno exacto eos referri solitos, memoriae prodiderunt. Horatius enim in carmine saeculari ita ait

Certus vndenos decies per annos

Orbis ut cantus, referatque ludos

Ter die claro, totiesque grata

Nocte frequentes

Idem quoque XV. uirorum (ut dixi) libri, Caesaris Augusti edicta, ut est apud Censorinum; & Acro interpres Horatii testantur. Saecularis (inquit Acro) carminis, duplex deuotio esse consueuerat, aut enim pro sedanda, aut uitanda pestilentia, aut pro certo, & constituto numero annorum, centesimo enim, & decimo anno in Capitolio a pueris & puellis puberibus cantabantur. Idem denique carmen Graecum, quod ipsius Sibyllae oraculum esse Zosimus libro secundo prodit, his versibus refert

Ast ubi iam humanae longissima tempora uitae

Orbis agens annos, referet centumque decemque

Sis Romane memor, licet alta obliuia tentent, &c

Ego itaque, quum ita uarium, & inconstans fuerit saeculi, ludorumque saecularium interuallum, Augusti potius edicta, Horatii, Acronis, Sibyllae, & postremo XV. uirum libros, quos identidem auctores Censorinus citat, in quibus summam animaduerti annorum constantiam, quam historicos alios ullos audire malui. De re enim pontificia libentius pontificales libros, quam alium quemquam sequi aequum uisum est. Quare ex eorundem sententia ludos saeculares in meis Fastis centesimo quoque & decimo anno finito digessi. Atque haecenus de saeculo & primis ludis saecularibus

Non minor opinionum uarietas est, quo nam anno & quibus consulibus secundi, tertii, & quarti ludi saeculares relati fuerint, quam de primis fuit; quas omnes Censorinus in libro de die natali litteris persequutus est. Nam in XV. uirum libris, eodem auctore, centesimo & decimo anno post primos, secundi digessi sunt, M. Valerio M. F. Coruo, & C. Poetelio C. F. Libone Visolo cos. anno urbis CDVIII. Liuius autem qui non centesimo & decimo quoque anno eos relatos existimat, sed centesimo, de primis quidem nihil refert; secundos uero anno CDI. factos esse, illum putasse, inde suspicatus sum, quod Zosimus secundos ludos factos esse M. Popillio. IIII. cbs. scribit, anno ab vrbe condita CDVI. qui consulatus apud Liuium in annum. CDI. incidit. Zosimus enim libro secundo, Quadringentesimo sexto post Romam conditam anno M. Popillio IIII. cos. (collegae enim M. Valerii Corui nomen intercidit) eos admonitu carminum Sibyllinorum iterum factos fuisse refert. Quum enim res publica bellis, & pestilentia uexaretur, senatus consultum (inquit) factum est, ut X. uiri sacris faciundis libros Sibyllinos consularent, quibus tot tantaque mala auerti possent, ex quorum responso denuo regesta humo apud hanc ipsam aram in extrema campi Martii parte, iuxta Lucinae lucum, ubi erat Terentum, quum de more sacra Diti patri Proserpinaeque facta, & ludi persoluti essent, eandem aram denuo operuerunt. Ex qua re factum est, ut Romanis iterum a bellis quies, & incolumitas restituerentur. Hos autem fuisse existimo quos D. Augustinus libro de ciuitate dei III. cap. XLIX instauratos scribit

Tertii autem ludi saeculares ex quindecim uirilibus libris, quos M. Verrius Flaccus in Fastis sequutus est, facti sunt centesimo & decimo anno post secundos; P. Cornelio L. F. Lentulo Cau-

dino

dino, & C. Licinio C. F. Varo cos. Anno vrbis DXVIII. quo anno in tabulis Capitolinis in alio lapide, e regione eorundem consulum ita (ut dixi) exarati sunt

LVDI . SAECVLARES . TERT

M . AIMILIO . M . F

M . LIVIO . M . F . M . N . SALINATORE

MAG . X . VIR

Eos uero Antiate Liuioque auctoribus, factos fuisse tradit Censorinus, centesimo anno post secundos (saeculum enim centum annis statuerunt) P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo cos. anno vrbis conditae, si Liuianam summam sequaris DI. si Capitolinam DIIII. Quorum ludorum Florus in epitoma libri XLIX. ex Liuiio sic meminit: Altero & sexcentesimo anno ab vrbe condita, L. Marcio, & M. Manilio cos. tertium bellum Punicum coeptum. Diti patri ludi ad Terentum ex praecepto librorum Sibyllinorum facti, qui centesimo anno, primo Punico bello, quingentesimo & altero ab urbe condita anno facti fuerant. Horum & sequentium ludorum Zosimus mentionem omisit.

De quatorum porro ludorum saecularium anno triplex opinio est, ut tradit Censorinus. Nam in XV. uirorum commentariis centesimo & decimo anno post tertios relati sunt, Mam. Aimilio M. F. Lepido, L. Aurelio L. F. Oreste cos. anno vrbis DCXXVIII. Valerius autem Antias, M. Varro & T. Liuius eos editos scribunt, L. Marcio Censorino, & M. Manilio cos. anno vrbis, si Capitolinos lapides sequamur DCIIII. si Liuium uero DCI. centesimo anno post tertios. Ita ut ex Liuii sententia satis manifestum sit, ludos saeculares centesimo quoque anno relatos fuisse a secundis ad quartos. Nam si secundi ludi in annum quo M. Popillius cos. fuit, teste Zosimo inciderunt, tertii in consulatum P. Claudii, & L. Iunii; quarti in consulatum L. Marcii, & M. Manilii, atque hi apud Liuium anni sint CDI. DI. & DCI. satis liquet eos centesimo quoque anno factos ex Liuii sententia fuisse. De his ludis ex Liuiio meminit in epitoma libri XLIX. Florus ita: Diti patri ludi ad Terentum ex praecepto librorum Sibyllinorum facti, altero & sexcentesimo anno ab urbe condita. L. autem Piso uir censorius, Cn. Gellius, & C. Cassius Hemina qui illo tempore uiuebant post annum tertium factos tradidere, anno urbis conditae DCVIII. Cn. Cornelio C. F. Lentulo, & L. Mummio L. F. Achaico cos. Quam controuersiam ex Acrone interprete Horatiano supra tolli posse demonstraui. Si enim duplex fuit deuotio carminis saecularis, etiam ludorum saecularium fuisse facile existimari potest. Ita ut alii ordinarii essent, qui certo tempore, & constituto referrentur, ut qui centesimo decimo quoque; uel centesimo anno fiebant; alii uero qui extra ordinem, pro re nata sedandae, uel vitandae pestilentiae causa, ut illi quorum alii scriptores fortasse meminerunt. De tertiis ac quartis (ut dixi) ludis saecularibus Zosimus nihil tradit. Locus autem Censorini in quo quattuor priores ludi saeculares notati sunt ita corrupte, & mendosissime in uulgatis Aldinis codicibus legitur. Primos ludos saeculares exactis regibus cum post Romam conditam annis CCLV. a Valerio Publicola institutos esse ad XL. uirorum commentarios anno CCLXXXIX. M. Valerio Sp. Virginio cos. anno post urbem conditam VIII. & XL. ut uero in commentariis XII. uirorum scriptum est anno CCCCX. M. Valerio Coruino, & C. Petilio cos. Tertii ludi fuerunt Antiate Liuioque auctoribus P. Claudio Pulchro L. Iunio Pullo cos. anno quingentesimo duodeuigesimo P. Cornelio Lentulo C. Liuiio Varro cos. De quatorum ludorum anno triplex opinio est. Antias enim & Varro & Liuius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino M. Manilio cos. post Romam conditam anno DCV. At Piso censorius, & Cn. Gellius, & Cassius Hemina qui illo tempore uiuebat, post annum factos tertium affirmant Cn. Cornelio Lentulo L. Mummio Achaico cos. idest DC. anno III. In XV. uirorum autem commentariis notantur sub annis DCXXIX. Aemilio Lepido & L. Aurelio Oreste cos. Quae uerba ego sic restitui: Primos ludos saeculares exactis regibus constat post Romam conditam annis CCXLV. a Valerio Publicola institutos esse. At ex XV. uirorum commentariis anno CCXCVIII. M. Valerio, Sp. Virginio cos. Secundi facti sunt Antiate & Liuiio auctoribus, M. Popillio IIII. & M. Valerio cos. anno post urbem conditam VI. & CD. ut uero in commentariis XV. uirorum scriptum est anno CDVIII. M. Valerio Coruino, C. Poetelio cos. Tertii ludi fuerunt Antiate Liuioque auctoribus, P. Claudio Pulchro, L. Iunio Pullo cos. anno ab V. C. DV. ut in XV. uirorum autem commentariis scriptum est, anno D. duodeuicesimo. P. Cornelio Lentulo, C. Licinio Varro cos. De quatorum ludorum anno triplex opinio est, Antias enim & Varro, & Liuius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino, M. Manilio cos. post Romam conditam anno DCV. At Piso censorius & Cn. Gellius, & Cassius Hemina, qui illo tempore uiuebant, post annum factos tertium affirmant, Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio Achaico cos. idest DCVIII. anno. In XV. uirorum autem commentariis notantur sub annis DCXXIX. Mam. Aimilio Lepido, & L. Aurelio Oreste cos. & cet. Haec ita se habere, hinc colligere possumus, quod de singulis ludis diuersae opinionis referuntur, extrema autem semper XV. uirorum librorum est. Quum autem primos ex XV. uirorum libris

ralibus

ralibus libris scriptū sit factos anno CCXCIX. Secūdos anno CCCC. & X. tertios anno DXIIX. quartos DCXXIX. malui seruare constantiam cētesimi & decimi anni, quare ita legi CCXCIX. CDVIII. DXIIX. & DCXXIIX. annorum summam Varronis, non tabularum Capitolinarum sequutus, quam Censorinum quoque sequutum fuisse animaduerti. Neque enim M. Valerius & Sp. Virginius anno CCXCIX. inire potuerunt, quum primi consules anno CCXLV. inierint, neque ullae supputationes sunt, quae illam summam & rationem tueatur. Praeterea in secundis ludis uidetur uerisimile ex CCCCIIX. mendose factum esse CCCCX. nam de tertiis non est dubium, diserte enim scripti sunt anno DXIIX. Ergo & in quartis DCXXIIX. restituendum est. Atque etiam si in Fastis Capitolinis hi consulatus mira constantia CCXCVII. DCVII. DXVII. & DCXXVII. nominantur, uerisimile uidetur, ut in Censorini summa quae Varronis est, & uno anno Capitolinam antecedit, ea constantia custodiatur. Desiderari nomina auctorum in secundis ludis Antiaris, & Liuii maxime puto, qui concordēs in tertiis, & quartis citantur, itemque nomina consulum quae ex Zosimo suppleui. Atque haecenus de iis ludis saecularibus quae ante Augusti tempora celebrati sunt

Quinctos ludos saeculares centesimo & nono anno exacto, ex XV. uirorum annorum summa, postea quam quarti celebrati fuerant, fecerunt Censorino & Dione auctoribus, imp. Caesar Augustus, & M. Vipsanius L. F. Agrippa, anno post urbem conditam si Varronis summam sequaris DCCXXXVII. si Capitolinam DCCXXXVI. C. Furnio C. F. & C. Iunio C. F. Silano cos. anticipato anno, quum eos sequenti facere debuissent, ut centesimus decimus expletus esset, constantque annorum ratio seruaretur. Quod cur factum fuerit, latius supra docui, ubi de tempore urbis conditae disputauī. Nam Caesaris dictatoris tempore, uetus annorum ab urbe condita ordo L. Taruntio Firmano, & Varrone auctoribus immutatus est. Is enim annus qui ex antiqua summa DCCXXXVI. ab urbe condita erat, ex noua numerandi ratione. DCCXXXVII. factus fuerat. Caesar uero Augustus quum uoluisset antiquam & religiosam celebrandi ludos rationem retinere, ut septimo suae decadis anno fierent, non ad antiquam sed recentem annorum summam respexit, eosque anno urbis si tabulas Capitolinas sequaris DCCXXXVI. si Varronis autem quam tum sequebatur, DCCXXXVII. quo potissimum decadis anno idest VII. celebrari solebant. Sed quum de iis latius supra disputauerim, reliqua persequar. Magistri autem XV. uirum, qui Augusti ludis saecularibus praefuerunt, adhuc in fragmento Capitolino ita supersunt

LVDI . SAECVLARES . QVINCT
 IMP . CAESARE . DIVI . F . AVGVSTO
 C . SENTIO . C . F . C . N . SATVRNINO
 M . CLAVDIO . M . F . M . N . MARCELLO MAG . XV . VIR
 M . FVFIO . M . F . STRIGONE
 D . LAELIO . D . F . D . N . BALBO

Cur autem hi ludi post C. Silii & L. Munatii Planci consulatum in Fastorum Capitolinorum fragmento, prope finem imperii Augusti supersint, satis supra in posteriore Fastorum praefatione aperui. De his ludis T. Liuius libro CXXXVI. eodem anno (inquit) ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit. Zosimus autem hos ludos abolitos paulatim, & sicut ipse refert diu intermissos, quibusdam aduersis rebus incidentibus, Sibyllinis monitis, Augustum instaurasse scribit, L. Censorino & M. Manilio Cos. C. Atteio Capitone iuriconsulto, & xv. uiro sacris sacundis, circuitum, spatiumque subiiciente, leges uero & mores, ritumque sacrorum libris indicantibus Sibyllinis; qui ab eo interpretabantur. Zosimi sententiam confirmare uidetur eo longe prior Claudius Caesar in historiis suis; qui intermissos eos; Augustum multo post diligentissime annorum ratione subducta celebrasse tradidit, ut est apud Tranquillum. De ludis saecularibus Augusti, Plinius libro VII. capite XIIX. mentionem facit. Suetonius quoque in Augusto cap. XXXI. Fecit (inquit) ludos saeculares, quibus iuuenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. De his ludis Ouidius libro II. de tristibus ad Augustum Caesarem ita scribit

Iusserat & Phoebō dici, quo tempore ludos

Fecit, quos aetas aspicit una semel

His autem ludis cantatum fuisse carmen saeculare, quod ab Horatio editum fuit

Phoebe, filiarumque potens Diana. Acro & Porphyrio interpretes auctores sunt. Dio etiā historiarum libro LIII. & Censorinus cap. XIII. hos ludos ab Augusto Caesare, C. Furnio, & C. Silano cos. factos scribunt, anno urbis DCCXXXVII. De saecularibus Augusti extat apud Antonium Augustinum nummus argenteus in cuius altero latere est: IMP CAES AVG XV VIR LVD SAEC F. in altero uero L. MESCINIUS RVFVS III VIR

Post

Post Caesarem Augustum sequentes principes ludos saeculares ad libitum potius, & pro arbitrio, quam religionis ergo celebrasse, non obseruato centum & decem annorum religioso ordine, satis constat. Nam Claudius Caesar primus post Augustum, anno ab urbe condita DCCC. sextos ludos saeculares ipso IIII. & L. Vitellio IIII. cos. quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempore referuatos, fecit. Quamquam ipse alias postea, monumentis litterarum tradiderit, Augustum in saecularium editione diligentissime temporum rationem seruasse. Claudium imp. suspicatus sum eos ob hanc causam ante statum tempus celebrasse, quod saeculares ipsos uoluerit ad annum quendam insignem redigere, perinde ac ad centesimum, tanquam ad saeculi initium, uetereque obseruatione tanquam parum apta relicta, eum rationem habuisse potius annorum urbis conditae, quibus in saecula distributis, centum annos unicuique saeculo dispensauit, quam ueteris & ineptae religionis, quae nulla, ut tum forte uidebatur, haud sane probabili ratione, annum saecularem conciso decenni numero obseruabat. Atque ob eam rem singulo quoque centesimo anno urbis eos in futurum referri debere instituerat, eaque ratione ipse primus omnium ediderat. Qui tamen sequentium principum, qui eum sequeretur neminem praeter Philippum imp. habuit. Is enim ludos saeculares millesimo urbis conditae anno fecit. Quapropter quum inter Claudii, & eos quos Aug. Caesar ediderat ludos LXIII. anni tantum intercessissent, inrisa est (ut ait Tranquillus in eius uita) uox praeconis inuitatis more solemniter ad ludos, quos nec spectasset quispiam, nec spectaturus esset, quum superessent adhuc qui spectauerant, & quidam histrionum producti olim, producerentur quoque, inter quos (ut Plinius libro VII. cap. XLII. refert.) Vnus Stephanio fuit, qui primus togatus saltare instituit; eum enim saltasse scribit utrisque ludis saecularibus, & Augusti, & quos consulatu suo quarto Claudius Caesar fecit, quando LXIII. non amplius anni interfuerunt. De eisdem ludis, idem Plinius libro VIII. cap. XLII. Claudii (inquit) Caesaris saecularium ludorum circensibus, excusso in carceribus auriga, alati equi palmam occupauere. Cornelius quoque Tacitus libro XI. ait; iisdem consulibus ludi saeculares DCCC. post urbem conditam anno, quarto & LX. quam Augustus ediderat spectati sunt. De iisdem ludis Censorinus & Dio mentionem faciunt, prior cap. XIII. sequens in Claudii uita libro LIX.

Septimos ludos saeculares ut testantur Censorinus, & in Domitiano Tranquillus; computata ratione temporum, ab anno, non quo Claudius proxime, sed olim Augustus ediderat, fecit Imperator Domitianus Augustus, ipso XIII. & L. Minucio Rufo cos. anno post urbem conditam DCCCXLI. Quam recte autem haec Tranquillus scripserit, haud satis scio. Si quidem Domitianus imperator nec Augusti, nec Claudii saecularium, quum ipse eos celebrasset, rationem habuit. Non Claudii, quia uix quadragesimus ab eius ludis annus exactus erat. Non Augusti, quia sex annos anticipauit. Eos enim non DCCCXLI. sed DCCCXLVII. ad Augusti summam edere debuisset. Quod qua ratione fecerit haud equidem scio. Tacitus libro XI. se hanc causam reddidisse scribit: ubi ita ait: Vtriusque principis, & Claudii, & Domitiani, rationes praetermitto de ludis saecularibus, satis narratas libris, quibus imperatoris Domitiani res composui. Nam is quoque edidit ludos saeculares, iisque intentius sui sacerdotio XV. uirali praeditus, ac tum praetor, quod non iactantia refero, sed quia collegio XV. uirum antiquitus eacura, & magistratus potissimum exequiebantur officia caerimoniarum. Ego autem existimarem, Domitianum ipsum ludos saeculares, a numero decenni septenario, in quo prius celebrabantur tanquam parum apto ad primum eius decadis, Liuianam forte, & Antiatis annorum summam in hac dumtaxat re sequutus, redigere uoluisse, in qua ex antiqua consuetudine ludos saeculares referri oportebat; & ita aliqua ratione Augusti ordinem est sequutus, potiusquam Claudii, non quidem ratione numeri, sed annorum decadis. De ludis saecularibus Domitiani uidi in musaeo Achillis Maffei antiquum eiusdem nummum aereum, in quo haec scripta sunt: IMP. CAES. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POT. VIII. COS. XIII. LVD. SAEC. FEC. De his ludis scribit Papinius in silua ad V. P. Gallicum, cui titulus Soleria; quum inquit

Nec tantum induerit fatis noua saecula crimen

Aut instaurati peccauerit ara Terenti

Martialis quoque de eisdem meminit epigrammatum lib. III. ita

Hic colat ingenti redeuntia saecula lustro

Et quae Romuleus sacra Terentus habet

Magna quidem superi petimus sed debita terris

Pro tanto quae sunt improba dona Deo

B

Eisdem

Eosdem etiam simul cum iis quos Claudius fecit, innuit in epitaphio cuiusdam matronae, quae binis ludis saecularibus Claudii, & Domitiani interfuerat, quum ait

Bis mea Romano spectata est vita Terento

Et nihil extremos perdidit ante rogos

Terenti autem Varro (ut supra dixi) in linguae Latinae commentariis, Ouidius in Fastis, & plerique ueteres mentionem faciunt. Sex. Aurelius Victor: Domitiani (inquit) tempore ludi saeculares celebrati sunt

Octauos ludos saeculares, centesimo & XV. anno, postquam eos Fl. Domitianus ediderat, Censorino & Zosimo auctoribus, fecerunt Imperatores Caes. L. Septimius M. F. Seuerus Pius Pertinax Aug. & M. Aurelius L. F. Antoninus Pius Fel. Augustus, L. Fabio M. F. Cilone II. & M. Annio M. F. Libone cos. Anno post urbem conditam DCCCCLVII. In ludis enim saecularibus celebratis Seuerus imperator, nec Claudii, nec Domitiani annorum, sed antiquae Augusti summae rationem habuit, quum eos CC. & XX. anno exacto, posteaquam ipsos Augustus ediderat, fecerit. De his Herodianus mentionem facit libro III. quum ait: Vidimus item sub illo quosdam ludos omnis generis, cunctis editos theatris, simulque supplicationes, & peruigilia ad formam Cereris initiorum, saeculares hi tum appellabantur, celebratos ut aiunt decurso trium spatio aetatum. Siquidem vrbe tota atque Italia praecones ibant conuocatum omnes ad ludos, quos nec uidissent haecenus, nec uisuri postmodum forent. Scilicet interuallum praeteritae, futuraeque celebritatis superare hominum aetatem significantes: Dio quoque in Seueri vita, aetate sua eos factos memoriae prodidit. Est apud Antonium Augustinum castissimi & elegantissimi uirum ingenii nummus aereus cum hac stelographia. SEVERVS. PIVS. AVG. P. M. TR. POT. XII. COS. III. LVD. SAEC. FEC

Post Seuerum negat amplius instauratos fuisse Zosimus, quoniam hic centum & decem annorum ambitus, ueterum iam auctoritate receptus, in Constantini Christiani principis, ac Licini quartum incurrisset consulatum: quamquam ego apud Capitolinum, Eusebium, Cassiodorum Sex. Aurelium Victorem, Eutropium; & in nummis Philippi antiquis, nonos ludos saeculares a Philippo imperatore anno urbis conditae millesimo, Philippis patre III. & Filio II. cos. editos inuenerim. Decimo praeterea eos factos ab Honorio imperatore sexto suo consulatu refert Claudianus: quos utrorumque principum ludos, ideo Zosimum praeteriisse existimo, quod ludi qui a Philippo celebrati sunt, praeter antiquum annorum ambitum facti fuerint. XLIII. tantum anno posteaquam eos Seuerus fecerat exacto, ob quam rationem etiam ita ludorum saecularium Claudii meminit tanquam non legitimo tempore factorum. Honorii quoque ludos tacuit, quum acerrimus esset nostrae religionis hostis, ne principis Christianissimi in hac re mentionem faceret, quod existimaret ab eo potius pollutos, quam editos ludos. Constat autem (ut de Philipporum ludis ante loquar) ex Eusebio in chronicis, Cassiodoro, Eutropiique libro IX. ob solemnitatem millesimi urbis anni, sub Philippis expleti, sacra ingenti ludorum, & spectaculorum apparatu a Philippis patre, & filio Augustis fuisse celebrata, bestiasque innumerabiles in circo maximo interfectas, & ludos in campo Martio theatrales tribus diebus, & tribus noctibus populo peruigilante editos, quibus ludis, quos etiam saeculares appellat Sex. Aurelius Victor, dicitur Philippum iuniorem, tum quinquennem, qui ideo agelastos dictus est, quod nunquam risisse feratur, patrem petulantius cachinantem, quamquam adhuc tenerum uultu auersato notauisse. De eisdem ludis Iulius Capitolinus in Gordiano: Fuerunt (inquit) sub Gordiano Romae elephantum XX. & II. quorum ipse XII. miserat, Alexander. X. alces X. tigres X. leones mansueti LX. leopardi mansueti XXX. belbi. I. hienae X. gladiatorum fiscalium paria mille. hippopotamus, & rhinoceros unus, archoleontes X. camelopardali X. onagri XX. equi feri XL. & cetera huiusmodi animalia innumera, & diuersa, quae omnia Philippus ludis saecularibus uel dedit, uel occidit. Has autem omnes feras mansuetas, & praeterea efferas, parabat Gordianus ad triumphum Persicum, sed uotum publicum nihil ualuit, nam omnia haec Philippus exhibuit saecularibus ludis, & muneribus, atque circensibus quum millesimum ab urbe condita annum, in consulatu suo, & filii sui celebraret. De saecularibus ludis Philippi multam, & uariam mentionem fieri uidi in plerisque uetustis eiusdem aereis, & argenteis nomismatibus; quae sunt Venetiis in museo integerrimi uiri Stephani Magni patricii Veneti. Is inter ceteram, quam habet ueterum nummorum suppellectilem, octo quoque aut decem habet Philipporum argenteos, aereosque nummos, variis & mirabilibus in primis significationibus ornatos; inter quos duo sunt alter aereus, alter argenteus iisdem signis excusi; ab uno enim latere circum Philippi senioris caput sunt litterae: IMP CAES. M. IUL. PHILIPPVS. AVG. COS. III. ab altero uero, in num

mo tantum argenteo nota I, cum hac inscriptione: SAECVLARES . AVGG . in cuius medio est leo . Est alius eiusdem nummus cum nota numeri II. in quo cum iisdem uerbis est lupa praebens Romulo & Remo infantibus mammam . Tertius porro nummus Philippi iunioris circum eius caput scriptum habet: IMP . CAES . M . IULIVS . PHILIPPVS . AVG . . COS . II . a tergo nota III, & haec uerba SAECVLARES . AVG . cum animali facto ad caprae formam sine cauda, quod alcem fuisse credo . Quartus est Philippi uxoris sic inscriptus : MARCIA . OTACIL . SEVERA AVG . ab alio latere nota IIII . Cum hippopotamo . Quintus porro nummus est Philippi senioris cum nota numeri V . & ceruo litterisque iisdem quas supra rettuli . Sextus nummus eiusdem etiã est cum nota VI . supra quam est animal capra non ab simile, sed cum cornibus ferratis, quae forte hiena erat . Res visu digna, & maxime memorabilis uisa est . In iisdem enim nummis omnia animalium genera formata fuisse existimaui quae Philippum ludis saecularibus exhibuisse paulo ante ex Capitolino, in Gordiani uita ostendi . Sunt eo in loco, & alii argentei aeneique de iisdem ludis Philipporum nummi, in quorum uno qui est Philippi senioris, circum columellae signum sic inscriptae eos . III . Est: MILIARIVM . SAECVLVM . In altero qui Philippi iunioris caput habet circum elephãtum est ita scriptum : AETERNITAS . AVG . Multos praeterea uidi, quos nunc longum esset enumerare . Porro autem cum hos ludos celebravit Philippus, neq; Augusti, & Seueri; neque Domitiani annorum rationem habuit, sed ea quae Claudium, etiam Philippum ratio mouit, qui ut ille octingentesimo sic ipse millesimo urbis anno expleto, eos celebravit

Vidi etiam in eodem musaeo Gallieni argenteum nummum in cuius altero latere circa eiusdem caput scriptum erat GALLIENS . AVG . ab altero uero erat ceruus cum hac inscriptione SAECVLARES . AVG . Hanc rem tanquam nouam miratus sum, nec quid dicam habeo, ipsum enim ludos saeculares celebrasse & temporum ratio repugnat, & nemo quod sciam, auctor est . Quare res ipsa in ambiguo sit

Decimo Romae ludos saeculares remotis (ut existimo) daemonum sacrificiis, solis tantum circensibus, & theatralibus ludis, qui usque ad ea tempora perdurauerant, Imp. Honorius Augustus sexto suo consulatu, ducentesimo anno, postquam a Seuero editi fuerant, fecit; ludorum Philippi tanquam, qui non legitimo tempore celebrati fuerint, ratione neglecta; Fuit is annus urbis ∞ CLVII . Nam Constantinum Imperatorem, qui primus Romanorũ principũ publice Christi fidem relicta antiqua superstitione, est amplexus hos celebrari uetuisse est existimandum . Quum Eusebius eiusdem edicto antiquorum templa clausa, daemonum sacrificia prohibita, ludosque plurimos sublato fuisse, referat . Ceterum Honorius imp. eos hac lege celebrandos Romanis concessisse crediderim, ut sine sacrificiis, solis tantum ludis circensibus, & theatralibus, illos in memoriam pristinae celebritatis ederent, a quibus solemnibus difficillime Romani auelli poterant; quod sensim Romanorum pontificum praecipua, & perpetua opera factum est; ut de ludis gladiatoriiis, Lupercalibus, uirginibus Vestalibus & ceteris huiusmodi, quae omnia longo tempore etiam post Constantinum in urbe permanferunt . De his ludis Claudianus in panegyrico sexti Honorii Imp. consulatus ita scribit

Nunc praesens etiam Getici ne laurea belli
Declinare potest, sedes ne capacior ulla
Tantae laudis erit? tua te benefacta morantem
Conueniunt meritisque suis obnoxia uirtus
Quod seruauit amat, iam flauescencia centum
Messibus aestiuae detondent Gargara falces
Spectatosque iterum nulli celebrantia ludos
Circumflexa rapit centenus saecula consul

Ceterum eos Honorius non seruata antiqua religione centum & decem annorum edidit, sed ducentesimo tantũ anno post superiores celebratos fecit, quum illos ducẽtesimo & vigesimo facere debuisset; hoc est anno urbis ∞ CLXXVI . Quod ideo factũ puto, quia iã falsa opinio illa animos omniũ imbuerat, eos antiquis tẽporibus, centesimo quoq; anno tantũ fieri solitos . Nam omnes horũ temporũ auctores, qui de eis scripserũt, illos antiquitus centesimo quoq; anno fieri solitos

tradunt. Post Honorium imperatorem uero eos nulla ratione amplius instauratos existimo; neque enim est aliqua eius rei memoria; quum praesertim centesimus annus post, in Anastasii, Theodericique imperia incidat, quibus uniuersae fere antiquorum caerimoniae, & ritus exoleuerant quum religio sanctissima Iesu Christi, quae his superstitionibus infensissima erat, omnia iam obtinuisset.

De diebus porro quibus hi ludi celebrabantur, quos trinos fuisse auctor est in Ternario numero Ausonius, quum ait

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo
quod etiam Valerius, Eusebius, & Cassiodorus affirmant, nunc paucis me expediam. Eos Zosimus, post messis tempus fieri solitos refert. Cuius rei nullam apud alios scriptores mentionem extare uidi. Ego autem quantum coniecturis quibusdam consequi potui, tempora prius distinguenda esse existimo, deinde de diebus differendum. Nam alio tempore dum res publica fuit, alio uero sub imperatoribus, eos referri solitos opinor. Republica enim stante (quamquam hoc pro certo haud affirmare ausim) XI. X. & IX. Kal. Mai, Parilibus, & duobus diebus sequentibus eos edi solitos fuisse, his rationibus mihi persuasi. Quum ludi pro urbis salute, atque imperi aeternitate fierent, uero simile uidetur, eos urbis natali die celebrari solitos. Meam uero hanc opinionem maxime confirmat, quod ex antiquis nummis collegi, eos sub imperatoribus postea, diebus natalitiis eorundem imperii instauratos fuisse. Qui procul dubio id ex antiquo ritu acceperunt; ante Augustum enim eos natali urbis Romae die factos fuisse existimandum est. Quum uero singulare imperium Roma perfereret, tum haec sacra quae pro salute urbis & reipublice agebantur; a Romanis principibus ad suam & urbis, cuius domini erant deuotionem translatae sunt; ludique qui Parilibus celebrabantur, suis ipsorum imperii diebus natalitiis peragi uoluerunt. Ipsos autem ludos Augustorum aetate diebus imperii natalitiis referri solitos, ita ex Domitiani nummis, nam Augusti, uel Claudii eiusmodi non extant, demonstrari potest. Satis ex his quae supra in commentariis dixi, manifestum est, Romanos principes qui ad imperii fastigium euecti erant, primo imperii die, tribuniciam potestatem assumere solitos, nisi eam, quod plerumque accidit, praedecessore uiuo obtinuissent. Ex qua, ut tradit Dio, annos quoque imperii numerabant, ita ut quum dicitur tribuniciae potestatis primum, secundum, & tertium; nihil aliud significetur quam eum imperatorem imperii annum primum, secundum, & tertium agere. Domitianus igitur (ut in eius uita tradit Tranquillus) statim post Titi fratris mortem, primo imperii die, qui fuit Idibus Septembris tribuniciam etiam potestatem, quam patre, fratreque uiuis, obtinere non potuerat, suscepit. Isque dies fuit imperii natalis, quem magna ludorum celebritate ueteres principes Romani colere solebant. Proximis uero Kal. Ianuariis, quum octauum consulatum iniisset; eum, ut tradit Tranquillus, usque ad quartum decimum continuauit. Satis autem ex Censorino, & antiquis Domitiani nummis liquet, ipsum ludos saeculares consulatu suo XIII. fecisse. Sic enim in iis legitur
IMP . CAESAR . DOMITIANVS . AVG . GERM . COS . XIII . LVD . SAEC . FEC
Qui consulatus in septimum, & octauum sui principatus annum, ut ex Fastis cognosci potest, incidit. Hoc est in tribuniciam potestatem VII. & VIII. Quod etiam ex his duobus nummis eiusdem argenteis intelligitur . IMP . CAES . DOMIT . AVG . GERM . PONT . MAX . TR . POT . VII . IMP . XIII . COS . XIII . Item in alio . IMP . CAES . DOMITIANVS . AVG . GERM . P . M . TR . P . VIII . CENS . P . P . P . COS . XIII . LVD . SAEC . EEC
Ex quibus nummis clare quod dixi manifestum est, annum Iulianum quo ipse XIII. consul fuit, duos eius imperii, & tribuniciae potestatis annos VII. & VIII. attigisse. In quo a Kalend. Ianuariis ad Idus Septembres (is dies imperii natalis & tribuniciae potestatis erat) posterior septimi imperii anni, ab Idibus uero Septembris, ad Kal. Ianuarii sequentis anni Iuliani, prior octauum tribuniciae potestatis, & imperii anni pars transacta fuit. Quum autem ludi saeculares Domitiani, consulatu eius XIII. tribunicia uero potestate VIII. relati tradantur; illud postremo necesse est, ut inter Idus Septembres, & prid. Kal. Ianuarias eiusdem anni editi sint, quandoquidem consulatu XIII. ante easdem Idus tribunicia potestas non VIII. sed VII. post Idus uero, immo Idibus ipsis, octaua referatur: proximis uero Kal. Ianuariis quamquam adhuc tribunicia VIII. sit, non tamen est amplius annus XIII. consulatus. Necesse itaque est ut ludi saeculares Domitiani inter Idus Septembres, & pridie Kalend. Ianuarii anni consulatus XIII. acti sint. Ceterum quum inter Idus Septembres & pridie Kalend. Ianuarii nullus memorabilis dies, tantaeque solemnitati aptus esse reperiatur, reliquum est ut dicamus, ipsos ludos Idibus Septembris, die natali imperii Domitiani, & duobus diebus sequentibus XVIII. & XVII. Kal. Octobris celebratos. Atque haec de saecularibus Domitiani satis sint

Eadem

Eadem de saecularibus Seueri imperatoris ratio est. Quos Censorinus L. Fabio Cilone II. & M. Annio Libone cos. factos fuisse refert. Extat apud Antonium Augustinum antiquus Seueri nummus, ita inscriptus: SEVERVS. PIVS. AVG. P. M. TR. P. XII. COS. III. LVD SAEC. FEC. Ex Dione uero, & Aelio Spartiano elicitor imperii Seueri natalem diem fuisse Idibus Maii. Eo autem anno quo Cilo II. & Libo consules fuerunt, ut ex Fastis consularibus liquet, Seuerus tribuniciam potestatem egit XI. & XII. vndecimam quidem a Kal. Ianuarii ad Idus Maii; duodecimam uero ab Idibus Maii, ad prid. Kal. Ianuarii. Quod si ludi saeculares Seueri, ut nummus indicat, tribunicia potestate XII. Seueri facti sunt, Cilone II. & Libone cos. ut tradit Censorinus, necesse est ut relati sint, ea illius anni parte, quae est Idibus Maii, ad prid. Kal. Ianuarii. Quo temporis interuallo, quum nullum insigniorem diem extare uiderim, quam imperii natalem, eos suspicatus sum celebratos fuisse Idibus Mai, imperii die natalitio, & duobus sequentibus, more maiorum

Hoc idem postremo de Philippo dicendum est, quod idcirco minime praeterire uolo, quod ex hac disputatione difficillimam quaestionem enodari posse existimo. Constat igitur ex antiquis nummis, quorum exempla supra relata sunt, & veterum scriptorum monumentis, duos Philippos imperatores, patrem & filium ludos saeculares anno ab vrbe condita millesimo expleto fecisse. Quod quamquam primo aspectu iis qui in Fastorum lectione uersati sunt, fieri non posse uideatur, quod Philippi senioris tertius, iunioris uero secundus consulatus, quibus ludi celebrati traduntur, non in ∞ sed in ∞ I. annu vrbis inciderint, haec tamen contradictio hac ratione tolli facile potest. Si enim animaduuerimus diem natalem imperii Philippi Augusti fuisse circa Kal. Martias, ut supra demonstraui, Peregrino & Aimiliano cos. post Gordianum occisum; facile etiam intelligemus eos & millesimo ab vrbe condita anno, & consulatu eiusdem tertio, filiique sui secundo celebratos fuisse, quotiescunque die natali imperij editi sint. Nam si eos circa Kal. Martias die natali imperii fecit, non quidem superiore anno eos referre potuit, quo ipse II. filius uero primum cos. fuit, quando quidem is non ∞ . sed ∞ XCIX. adhuc esset, millesimus enim proximis Parilibus inchoandus erat. Si igitur eos & millesimo vrbis anno, & die natali imperii sui fieri uoluit, necesse fuit, ut eos in sequentem annum Iulianum differret, quo ipse III. filius uero II. cos. fuit, cuius priores tres menses extremi anni ∞ . vrbis conditae fuerunt, si quidem proximis Parilibus ∞ I. incipiendus erat. Quum illud satis constet annum Iulianum unum, binos vrbis conditae attingere, ille enim Kal. Ianuarii hi uero XI. Kal. Maii auspiciari solent. Reliquum est ergo, ut ludi saeculares Philippi facti fuerint, circa Kal. Martii anni ∞ . vrbis conditae patre III. & filio II. cos. in fine eius anni. Nam ∞ I. proximis Parilibus inchoari debebat. Quod etiam confirmant Eusebius, & Cassiodorus, qui ita scribunt: Regnantibus Philippis, millesimus vrbis annus expletus est; ob quam solemnitatem ludi theatrales, & circenses, & cetera, facti, quasi hoc in fine anni millesimi vrbis Romae factum esse demonstrant, qui erat circa principium anni Iuliani. Suggestit deinde Cassiodorus: Quadraginta missi natali vrbis Romae concurrerunt, hoc est: sequenti, in quo iam millesimus annus expletus erat, primusque noui saeculi incipiebat; quod idem innuit quum inquit; & Agon mille annorum, idest exactorum, actus: Quod etiam Philippi antiqua nomismata indicant cum hac inscriptione PHILIPPVS. AVG. COS. III. SAECVLVM. NOVVM. perinde ac post mille annos, saeculum alterum inciperet

De ritu autem saecularium ludorum haec ferme tradit Zosimus. Instante ludorum tempore per totam Italiam praeco nes mittebantur conuocatum omnes ad eos ludos, quos nemo adhuc spectasset, nec amplius spectaturus esset, significantes scilicet praeteritae, futuraeque celebritatis interuallum, supra omnem hominum esse aetatem. Tum paucis antequam spectacula ederentur diebus, imperator ipse, siue consules, & XV. uiri sacris faciundis in Capitolio, & Palatio, ante Apollinis Palatini, & Iouis Capitolini templa, pro suggestu confidentes, populo piamina, seu februa distribuebant, hoc est quae ad flagitiorum expiationes pertinerent. Haec erant thedae, sulphur, & bitumen. Ea uero liberi tantum capiebant. Serui enim his solemnibus sacris omnino exclusi erant. Hoc autem in antiquo Domitiani nummo, qui est apud Achillem Maffeam, aperte intelligitur, in cuius altera parte est ipsius imago, cum hac stelographia: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. COS. XIII. A tergo autem haec sunt: In primis vir, quem imperatorem esse uerisimile est, pro amplo suggestu laeua, ante templi cuiusdam porticum, quae quattuor columnis Corinthiis sustinetur, sedens, distribuensque eiusmodi piamina manu dextra, atque ante pedes habens duo uasa, sub cuius tribunali hoc scriptum est: SVF. P. D. hoc est suffimenta populo data. Ante quem a parte dextra sunt duo praeterea homines alter paruus prope illum manus attollens, aliquid a sedente principe accepturus,

B 3 perinde

perinde ac pueri facere solent; alter grandior retro accipiens haec suffimenta, seu piamina de manu principis sedentis: & circum scriptum est: PONT. MAX. TR. POT. VIII. CENS. P.P.P. LVD.SAEC.FEC. Ad haec coibat populus, tum in ea quae supradiximus loca, tum praeterea in Dianae templum, quod in Auentino colle conditum erat, vbi cuique libero ordeum, triticum, fabasque dari mos erat parcis offerendas. Huius quoque rei in antiquo etiam Domitiani nummo aereo qui est apud eundem Achillem mentio est ita. In eius enim altera parte est ipsius imperatoris caput cum his litteris: DOMITIANVS.AVG. GERM. P.M. TR. P.VIII.CENS. P.P.P. in altera uero, est templum eximium cum porticu, quattuor columnis Corinthiis suffulta, ante quam dextra est uir pro amplo suggestu sedens (ipse est Domitianus) habens ad pedes tria uasa, aut tres urnas (tria enim frugum genera distribuebantur) sub tribunali uero, siue suggestu scriptum est, FRVG. AC. ex alia uero nummi parte, A. POP. i. Fruges acceptae a populo. Imperator enim sedens, dextera manu, quam porrectam habet, pateram tenet, ex alia uero nummi parte, idest sinistra, sunt uiri duo stantes ante eius tribunal, duas pateras, aut uasa in ambabus manibus tenentes, ex quibus prior pateram, quam dextra tenet, porrigit sedenti principi tanquam aliquid ab eo accepturus ex sua. Idem facere uidetur alius uir qui retro stat. Circu haec est inscriptio. COS.XIIII.LVD.SAEC.FEC

His rebus distributis, tum ad formam Cereris initiorum sanctissime casteque peruigilia fiebant. Vbi uero festus dies primus aduenisset, quem toto triduo, trinoctioque in campo Martio sacris ipsis intenti, haud longe ab ipsa Tiberis ripa, scilicet prope Terentum celebrabant, sacrificia Ioui, Iunoni, Neptuno, Mineruae, Veneri, Apollini Mercurio, Cereri, Volcano, Marti, Dianae, Vestae, Herculi, Latonae, fontium Deis, ad haec Parcibus, & quas uocant Ilithyas, Diti patri, & Proserpinae, prout in antiquis nomismatibus diuersorum principum animaduerti, faciebant. Primae autem noctis ludorum hora secunda: consules ipsi temporibus quidem reipub. siue post, Imperator una cum xv. uiris sacris faciendis, tribus aris ad amnis ripam extructis, totidem agnos immolabant, arisque ipsis sanguine perfusis, quae supererant uictimarum corpora concremabant. Haec etiam omnia uidi in alio Domitiani antiquo nomismate apud Antonium Augustinum. Circa cuius caput ex una parte sunt hae litterae: IMP. CAES. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. POT. VIII. CENS. P. P. P. ex altera uero: sunt tres porticus columnis Corinthiis sustentatae sub quibus tres illae arae extructae erant de quibus dixi; ante quas est uir stans, quem imperatorem Domitianum esse existimo, a parte sinistra sacrificans, infundensque pateram super ignem arae impositum, lituum sinistra seu baculum quendam sacerdotalem tenens: retro aram est uir alius duas tibias simul, quas ambabus manibus tenet, sonans; ita ut in medio nummi ille sit, a parte uero dextera è regione sacrificantis, est alius uir stans, cytharamque pulsans. Circum uero COS.XIIII.LVD.SAEC.FEC. Porro autem constructa iuxta Terentum, ad amnis ripas in theatri morem scaena extemporanea, lumina, lycnuchi, & ignes accendebantur, hymnique concine ad hunc maxime usum compositi cantabantur, spectacula quoque quaedam edi solemniter solita, agebantur; terraque euulsa super aram Ditis patris, & Proserpinae, quae antiquitus, a Poplicola, & ante illum a Voluso Valesio, reperta fuerat, hostias furuas Diti patri, & Proserpinae immolabant. Merces uero celebrantibus primitiae frugum erant, tritici scilicet, ordeis, & fabarum, ex quibus postea quae supererant, ut superius dictum est, inter uniuersum populum diuidebantur. Mane autem eiusdem primi diei, in Capitolium ascendentes, postea aquam Ioui optimo maximo sacra solemniter de more riteque perfecissent, ad praeparatum theatrum, ut ludos in Apollinis, Dianaeque honorem faciendos celebrarent, conueniebant. Postero autem die, nobiles matronas ea hora, quae ab oraculo praecipiebatur, in Capitolium conuenire, ibique deo supplicare, frequentare lectisternia, ex ritu hymnos canere, Iunonis quoque aram adire consuetum erat. Postea Imperator ipse, & xv. uiri sacris faciendis, uota ante suscepta soluebant, Ioui etenim, Apollini, Neptuno, Herculi tauros albos; Iunoni, Mineruae, Dianae iuuenas concolores: Parcibus agnas, caprasque atras; Diti uero patri, Proserpinaeque hostias furuas, suem, scilicet, & scorfam nigram sacrificabant; ceteris quoque diis sua sacra, ut unicuique mos erat; reddebantur. Cuius rei extant etiam nummorum exempla. Tertio autem die in templo Apollinis Palatini ter nouem pueri praetextati, totidemque uirgines patrimi omnes matrimique Graeca, Romanaque uoce carmina, & paeanas concinebant, quibus imperium, senatum, populumque Romanum diis immortalibus commendabant. Singulis autem ludis saecularibus, hymnos nouos praesenti tempore congruos editos pueri puellaeque cantabant, qualis est ille, qui ab Horatio editus, ludis saecularibus Caesaris Augusti cantatus est, quae ideo subiicere placuit, ut ex illo tum ceterorum hymnorum ratio cognosci queat; tum ea, pro quibus deos precabantur, quisque intelligere possit, Est autem hic

Phebe

Phoebe, filiarumque potens Diana
 Lucidum coeli decus, o colendi
 Semper, & culti, date quae precamur

Tempore sacro

Quo Sibyllini monuere uersus
 Virgines lectas, puerosque castos
 Dis, quibus septem placuere colles

Dicere carmen

Alme Sol, curru nitido diem qui
 Promis, & celas; aliusque & idem
 Nasceris, possis nihil vrbe Roma

Visere maius

Rite maturos aperire partus
 Lenis Ilithya tuere matres
 Siue tu Lucina probas vocari

Seu genitalis

Diua producas sobolem, patrumque
 Prosperes decreta super iugandis
 Feminis, prolisque nouae feraci

Lege marita

Certus vndenos decies per annos
 Orbis, ut cantus, referatque ludos
 Ter die claro, totiesque grata

Nocte frequenteis

Vosque veraces cecinisse parcae
 Quod semel dictum est, stabilisque rerum
 Terminus seruat, bona iam peractis

Iungite fata

Fertilis frugum, pecorisque tellus
 Spicea donet Cererem corona
 Nutriant foetus & aquae salubres

Et Iouis aurae

Conditio mitis, placidusque telo
 Supplices audi pueros Apollo
 Siderum regina bicornis audi

Luna puellas

Roma, siuestrum est opus, Iliaeque
 Littus Etruscum tenuere turmae
 Iussa pars mutare lareis, & urbem

Sospite cursu

Cui per ardentem sine fraude Troiam
 Castus Aeneas patriae superstes
 Liberum muniuit iter daturus

Plura relictis

Di probos mores docili iuuentae
 Di senectuti placidae quietem
 Romulae genti date, remque prolemque

Et decus omne

Quique uos bobus veneratur albis
 Clarus Anchisae Venerisque sanguis
 Imperet bellante prior, iacentem

Lenis in hostem

Iam mari, terraque manus potenteis
 Medus, Albanasque timet secures
 Iam Scythae responsa petunt superbi

Nuper, & Indi

Iam fides, & pax, & honor, pudorque
 Priscus, & neglecta redire virtus
 Audet, apparetque beata pleno

Copia cornu

Augor, & fulgente decorus arcu
 Phoebus, acceptisque nouem Camoenis
 Qui salutari leuat arte fessos

Corporis artus

Si Palatinas uidet aequus arceis
 Remque Romanam, Latiumque felix
 Alterum in lustrum, meliusque semper

Proroget aeuum

Quaeque Auentinum tenet, Algidumque
 Quindecim Diana preces virorum
 Curet, & votis puerorum amicas

Applicet aureis

Haec Iouem sentire, deosque cunctos
 Spem bonam, certumque donum reporto
 Doctus, & Phoebi chorus, & Dianae

Dicere laudes

Haec autem agendo imperium populi Romani perpetuum fore sibi persuadebant. Hoc vero ludorum saecularium triduo, ludi celebrabantur, omnibus circis, & theatris, omnium generum; & sacrificia templis omnibus fiebant, noctu pariter atque interdium. De Circensibus ludis saecularibus celebrari solitis, Tranquillus in Domitiano: Circensium (inquit) die ludis saecularibus, quo facilius centum missus uno die peragerentur, singulos a septennis spaciis, ad quina coripuit. De scaenicis uero histrionibus, saltatoribusque ludorum saecularium, Plinius libro VII. capite XLVIII. mentionem facit, ubi de Stephanione saltatore togato loquitur, quem utrifque ludis saecularibus, & Augusti, & Claudii saltasse scribit. Venationes quoque, ubi diuersorum

rum

rum generum ferae conficiebantur, populo exhibebantur. Cuius rei meminit Capitolinus in Gordiano III. Fuerunt inquit, sub Gordiano Romae elephantum XX. & duo, quorum ipse XII. miserat, Alexander X. alces X. tigres X. leones mansueti LX. leopardi mansueti XXX. belbi idest hyene. L. gladiatorum fiscalium paria mille: hippopotamus, & rhinoceros unus. Archoleontes X. camelopardali X. onagri XX. equi feri XL. & cetera huiusmodi animalia diuersa, & innumera, quae omnia Philippus ludis saecularibus, uel dedit, uel occidit. Has autem omnes feras mansuetas, & praeterea efferas parabat ad triumphum Persicum, sed uotum publicum nihil valuit. Nam omnia haec Philippus exhibuit ludis saecularibus, & muneribus, atque circensibus, quum millesimum ab vrbe condita annum in consulatu suo, & filii sui celebrauit. Ludis autem saecularibus completis ara Terentina Diti patri & Proserpinae antiquitus a Romanis consecrata, quae egestis rudibus primo die aperiri consueuerat, rursus terra obducta operiebatur, sequentibus tantum ludis saecularibus referenda. Consuetum autem erat (quod etiamnum Romani pontifices anno Iobilei obseruant) ut hi cos. uel Imperatores sub quibus ludi facti erant, nomen suum aerae cuidam inscriptum cum ordine rei gestae, temporeque, in Terento conlocarent, quae aerae adhuc in antiquis Augusti, Domitiani, Seueri, & Philipporum nummis uidentur. Quorum omnium inscriptiones ex eisdem nummis accurate concinnatas suggerere placuit, Caesaris enim Augusti in hanc fere formam, esse poterat

IMP . CAESAR . DIVI . F
 AVGVSTVS . PONTIF . MAXIMVS
 TRIBVNIC . POTEST . VII . COS . XI
 IMPERATOR . VIII . ET
 M . AGRIPPA . L . F . PONTIF . TRIBVNIC
 POTEST . II . COS . III . IMPERAT . IV
 EX . S . C
 LV DOS . SAECVLVRES . FECERVNT
 ANNO . POST . VRB . COND . DCCXXXVII
 C . FVRNIO . C . F
 C . IVNIO . C . F . SILANO CoS
 Claudii uero sequens

TI . CLAVDIVS . DRVSI . FIL
 CAESAR . AVGVSTVS . GERMANICVS
 PONTIFEX . MAXIMVS . TRIBVNIC
 POTESTAT . VII . IMP . XIV . CoS . IV
 CENSOR . P . P
 LV DOS . SAECVLARES . EX . S . C
 FECIT
 ANNO . POST . VRBEM . COND . DCCC
 TI . CLAVDIO . CAESARE . AVGVSTO
 GERMANICO IIII
 L . VITELLIO . P . FILIO . III CoS
 Domitiani autem imperatoris

IMP . CAESAR . DIVI
 VESPASIANI . FIL
 FLAV . DOMITIANVS . AVGVST
 GERMANICVS . PONTIFEX
 MAXIMVS . TRIBVNIC . POTEST
 VIII . IMP . XIII . COS . XIV
 CENSOR . PERP . P . P
 LV DOS . SAECVLARES
 EX . S . C . FECIT
 ANNO . POST . VRBEM . COND
 DCCCCXLI
 IMP . CAESARE . DIVI . VESP . F
 FL . DOMITIANO . AVGVSTO CoS
 GERMANICO . XIII
 L . MINVCIO . RVFO

Seueri autem esse potuit

IMPERATOR . CAESAR

L . SEPTIMIUS . M . F . SEVERUS
PIVS . PERTINAX . AVGVSTVS . P . P
PARTHICVS . ARABICVS . ET
PARTHICVS . ADIABENICVS
PONTIFEX . MAXIMVS
TRIBVNIC . POTEST . XII . IMP . XI
COS . III . PRO . COS

ET

IMPERATOR . CAESAR

M . AVRELIVS . L . F . ANTONINVS
PIVS . FELIX . AVGVSTVS
PONTIFEX . TRIBVNIC . POT . VII
COS . DES . II . P . P . PRO . COS
LVDOS . SAECVLARES . EX . S . C
FECERVNT
ANNO . POST . VRBEM . CONDIT
C[∞] . LVII
L . FABIO . M . F . CILONE . II
M . ANNIO . M . F . LIBONE COS

Philippi autem erat

IMPERATOR . CAESAR

M . IVLIVS . PHILIPPVS . P . F
AVGVSTVS
PONTIFEX . MAXIMVS
TRIB . POT . V . COS . III . P . P . IMP . ET

IMP . CAES . M . IVLIVS

AVG . FIL . PHILIPPVS . P . F . AVG
PONT . TRIB . POT . II . COS . II
EX . S . C

LVDOS . SAECVLARES . FECERVNT
ANNO . POST . VRBEM . CONDITAM . ∞
IMP . CAES . PHILIPPO . AVGVSTO . PATRE
III . ET

IMP . CAES . PHILIPPO . AVG . F . AVGVSTO . II
COS

Porro autem quum in hac ludorum saecularium disputatione, Sibyllinorum aliquoties carminum mentio facta sit, oportunitum esse existimavi si ea, quae nunc etiam apud eundem Zosimum sine ullis fastigiis reperiuntur, & ab Angelo Politiano elegantissime, seruato (ut ipse inquit) in comptae illius ac venerandae vetustatis aliquo colore Latina reddita sunt, modo suggeram: sunt autem haec

Ast vbi

Ast ubi iam humanae longissima tempora uitae
 Orbis agens annos referet, centumque decemque
 Sis Romane memor (licet alta obliuia tentent)
 Sis memor, ut qua se nimium Tiberina coartat
 Ripa, feras diis in campo solemnia sacra
 Quum nox atra premit terras, tectusque latet sol
 Agnae, caprigenumque pecus genitalibus parcis
 Hostia furua utraeque cadant, tum numina placa
 Laeta puerperiis, (quod fas fuit) Ilithyas
 Terra suem ferat, & scrofam sibi fertilis atram
 Sed Iouis ante aram candenti corpore tauros
 Luce feri, nam lux superis gratissima diuis
 Iunonis templum nitida ceruice iuuenca
 Imbuat, atque itidem Phoebus placetur Apollo
 Quem uocitant esse Solem, Latoa propago
 Paeanas puerique cantant, pueraeque Latinorum
 In templo, sed enim pueri, pueraeque seorsum
 Concelebranto choros, uerum haec sit patrima proles
 Matrimate, at nuptae genibus Iunonis ad aram
 Oranto inuisae, diuamque in uota uocanto
 Februa, quum etiam, uir quisque, & femina quamquam
 Femina praecipue, accipito dehinc aedibus omnes
 Primitias uitae placidis placamina diuis
 (Qua fas est) & caelitibus portando beatis
 Ante domi tamen illa memor tibi habeto reposita
 Quae dare mox usu liceat, poscente uirisque
 Femineoque gregi: tum digna sedilia diuis
 Perque dies iuxta, & noctes multesima turba
 Complento, & lepidis miscento seria ludis
 Quae tibi, si stabili sint omnia condita mente
 Cuncta tuo Italiae tellus, cunctique Latini
 Subdent colla iugo, & uictoris sceptrum timebunt

Post Honorium autem imperatorem omnino fieri desierunt, siquidem tempus centum & decem annorum, in Christianorum tempora deuenit, qui his superstitionibus aduersi, eos agere desierunt. Quare etiam imperii urbisque declinationem factam fuisse nititur Zosimus persuadere, quum inquit. Quarto uero Constantini, & Licinii consulatu, tempus statum ludis saecularibus celebrandis centum uidelicet, & decem annorum exactum est, in quo ex antiquorum consuetudine sacra ipsa agere necesse erat, eisque non factis, in eas molestias, in quibus nunc res sunt deuenire oportuit; siquidem tanta urbs, tamque praeclara barbarorum mancipium effecta est. & c. vixit autem Zosimus Arcadii, & Honorii imperatorum tempore, quando Alaricus Gothorum rex urbem Romam cepit. Quibus omnibus & similibus calumniis, quum diuus pater Augustinus in libris de ciuitate dei, & plerique alii ueteres Christiani scriptores accuratissime satisfecerint nefas esse arbitror, de iisdem rebus amplius disserere. Ceterum quo omnia quae dici magis confirmari possint, antequam ad huius disputationis finem ueniam, ipsius Zosimi uerba ad amissim translata ex initio secundi historiarum suarum libri, qui acephalus est, suggerere uolui. **Ex**

Ex secundo libro historiarum Zofimi. Deest principium

*

Ex homine maxime diuturnam uitam mediū huius celebritatis spatium amplecti. Romani enim aeuum saeculū uocant. Prodest autem ad contagionum, morborū, & interitus remedium. Habuit certe initiū ex eiusmodi caussa. Volusus Valefius a quo Valeriorum gens deducta est, fuit in Sabinorum gente praeclarus. Erat ei nemus ante uillam proceris maxime arboribus; quā quū fulmine ic̄tae statim conflagrasset, dubitare coepit, quid nam is fulminis casus significaret. Nec multo post quū ipsius filij graui morbo correpti, ad desperationem usq; medicorū laborarēt haruspices cōsuluūt, quibus ex cōsuetudine casus ignis, conijcientibus quod haec deorū ira esset, Volusum sacrificiis deos placare iusserunt. Quūq; in magno metu cum vxore esset, moxq; filiorum mortem expectaret, laribus familiaribus se aduoluens, pro liberorum salute suum matrisque puerorum capita deuouit. Quū uero ad nemus fulmine ic̄tum respexisset, uocem e nemore statim audiuit, quae saluos eos fore promittebat, si pueri Tiberi ad Terentum peruecti calefactam Ditis, & Proserpinae foco de fluuio ipso biberent aquam. Quae quū audisset filiorum salutem magis desperauit. Longissime enim abesse Tarentum, scilicet in extrema Iapygia, nec proxime eam urbem reperiri ullum fluuium Tiberim sciebat. Malam praeterea spem ei afferebat aqua, quam in aris terrestrium daemonum calefieri oportere audierat. Super hac quoque re ambiguus, quū iterum haruspices consuluisset, ab iis monitus est, ut omnino diis obtemperaret. Impositos igitur in lintrem filios, secumque ignem afferens, Ostiam ire pergebat. Mox quū ad campi Martii regionem lintrem deuexisset, qua placidissime amnis labitur, exponit in ripam aegrotos, ac dum tumultuarium sibi tugurium concinnat, admonetur a gubernatore petendum potius Terentum, ibique commorandum. Ita enim locus in proximo appellabatur, sicut Tarentum quod est in extrema Iapygia. Tum uero Volusus audito Terenti nomine supplex diuinum numen orauit, gubernatoremq; illuc nauigium appellere iussit. Quo cum peruenisset, omnia pastoribus nuntiauit. Statimque aquam festinato de flumine haultam, ac quodam foco quem ibi repererat calefactam filiis bibendam dedit. Potui succedit somnus salutaris. Somno experecti recuperata ualetudine patri renuntiant, uisum sibi per somnium praecipia nescio quo deorum ut Diti patri, & Proserpinae furuae ibidem mactarentur hostiae, trinoctiumque perpetuum choris, & carminibus celebraretur. Is homo in campo Martio Terento proximo, in quo etiam admodum aptus est locus ad equorum exercitationem, defodi iaciundis altae arae fundamentis, iubet. Tunc ara eo in loco condita inuenta est in qua littere erant, quae Plutonis, Proserpinaeque mentionem faciebant. Tunc igitur quid sibi agendum esset apertius edoctus, in ea ara mactat (quod iussus fuerat) furuas continuo uictimas, & trinoctium sacris frequentat. Huius arae sacrificijque ritus originem ab eiusmodi caussa habuisse fertur. Quū bellum inter se Romani Albanique gererent, & utraq; in procinctu iam staret acies, extitit repente quidam monstruosa specie, pelle amictus nigra, vociferans iubere Ditem patrem, deamque Proserpinam sub terra sacrum sibi fieri prius quam proelium comitteretur. Quae quū dixisset euanuit. Quo perterrefacti uiso Romani, aram sub terra edificarunt, & statim sacrificio facto, eam pedum uiginti aggere obtexerunt, ut ara illa ceteris omnibus Romanis exceptis esset incognita. Hanc quū Volusus reperisset, sacrificiumque in ea, & trinoctium celebrasset, ex eo Manius Valerius Terentinus appellatus est. Romani enim terrestres deos manes appellant; & sanum esse ualere dicunt. Terentinus uero a sacrificio Terenti facto est uocatus. Porro autem aliquot annis post ciuibus pestilentia laborantibus P. Valerius Poplicola primus post reges exactos consul, apud hanc ipsam, quam dixi aram, atrum bouem Diti pro maribus concolorem pro feminis iuuecā Proserpinae mactauit, ciuitatemq; pestis morbo liberauit, araeq; titulum ita scripsit

P. VALERIUS. POPLICOLA
IGNIFERVM. CAMPVM
DITI. ET. PROSERPINAE
CONSECRAVI. ET. LVDOS
DITI. ET. PROSERPINAE
ROMANORVM. SALVTIS
ERGO. FECI

Quadringen tis porro annis post urbem conditam, quū bellis & pestilentia ciuitas uexaretur, atq; tot malorū remedium quaereretur ex S.C. lecti sunt, qui libros consulerent Sibyllinos, ex quorum responso cognitum est, futurum malorū finem, si Diti patri, & Proserpine sacra facerent. Locum igitur conquirentes, iisdem ut iussum fuerat, denuo regeſta humo, apud aram hanc ipsam, in extremo campi Martii, de more sacra, & ludos persoluerunt, restitutaque Romanis iterū incolumitas est, M. Popillio & Quinctio cos. Post ludos uero factos, aram iterum cooperuerunt.

Huius

instaurauit Octavianus dignus imperator L. Censorino, & M. Manilio cos. Legum, priscorumque morum neglectione Ateio Capitone exponente, tempora uero quibus sacrificandum erat, sacrificijque morem, ex carminibus Sibyllinis, XV. Viris sacris faciundis ostendentibus, qui Sibyllinorum oraculorum libros seruabant. Post Octavianum uero Claudius celebrationē hanc fecit, constitutorum annorum numerum non obseruans. Cuius rei causa Domitianus neglecto annorū spatio Claudij, eos ad Octauiani annorū summā celebrauit. Post haec Seuerus decē & centum instantibus annis, cum Antonino & Geta filiis eandem solemnitate fecit, Cilone & Libone consulibus. Celebritatis autem huius ratio sic est litteris prodita. Instantibus ludis, praecones undique circuibant, omnes ad spectaculum inuitantes, quod neque antea unquam spectauissent, neque postea spectaturi essent. Idque post tempus messis fiebat. Paucis diebus antequam ludi spectari coeperent, XV. uiri S. F. in Capitolio, & templo iuxta Palatium pro tribunali sedentes populo piamina, id est res quae ad piacula, & flagitiorum expiationes pertinent, distribuebant, ea erant taedae sulphur, & bitumen. Ad quae accipienda seruis ius ullum erat, soli tantum liberi ea capiebant. Coibat autem populus tum in ea quae supra dixi loca, tum praeterea in Dianae templum quod est in Auentino, & cuique triticum, fabas, & ordeum dari mos erat, quae parcis offerrent, postquam cum sanctimonia casteque uigilassent. Vbi uero festus dies iam aduenisset, triduum trinoctiumque sacris intenti, in ripa ipsa maxime Tiberis, apud Terentum agitabant. Sacrificia uero Ioui, Iunoni, Apollini, Dianae, Parcisi, Cereri, Plutoni, & Proserpinae peragebant. Igitur secunda primae noctis sacrorum hora, princeps ipse tribus aris, ad ripam fluminis extructis, totidem agnos, & una XV. uiri immolabant, & sanguine imbutis aris, caesa uictimarum corpora concremabant. Constructa autem scaena in theatri morem, lumina & ignes accendi, & hymni concinni, ad hunc usum tum maxime compositi, & inde spectacula edi solemniter solita; data celebrantibus hac mercede, tritici, fabae, ordeique primitiis, quae supra inter uniuersum populum diuidi, ostendi. Mane uero in Capitolium ascendere, sacra ibi de more agitare, tum in theatrum conuenire, ad ludos in honorem Apollinis & Dianae faciundos, consueuerunt. Sequenti die nobiles matronae qua hora praecipitur ab oraculo, conuenire in Capitolium, supplicare deo, frequentare lectisternia, canere hymnos ex ritu mos habebat. Tertio uero die in Apollinis Palatini templo, ter noueni pueri praetextati nobilesque, totidemque uirgines patrimi omnes & matrimi Graeca Romanaque uoce hymnos, & paeanas concinnebant, quibus imperium Romanum, & incolumitatem populi dijs immortalibus commendabant; omniaque fiebant quae in carminibus Sibyllinis precipiebantur. Quibus celebratis Romanū imperium integrum permansit. Quae ut re ipsa credi possint, Sibyllae carmen adponā.

At ubi iam humanae longissima tempora uitae. & cet

Si igitur ut uaticinium inquit, hoc uerum est; iis omnibus rite peractis Romanū imperium seruatum est, obtinueruntque omnem (ut dixi) orbem terrarum. Contempta uero & neglecta hac obseruatione, Diocletiano imperio abdicante, paulatim imperium ipsum labefactatum est, & postea in praecipuum pronum corruit, ut ipsi uidimus, atque tanta urbs tamque praeclara barbara effecta est. Hoc etiam uerum esse & ex temporum ratione ostendam. A Cilonis enim & Libonis consulatu, quibus cos. ludos saeculares edidit Seuerus, usque ad annum in quo Diocletianus IX. & Maximianus VIII. consules fuerunt, centum supra unum anni intercesserunt, quo tempore Diocletianus ipse cum Maximiano imperio abdicans, priuatam usque ad mortem uitam egit, idemque Maximianus fecit. Tertio uero Constantini, & Licinij consulatu, tempus solemne ludis saecularibus celebrandis centum & decem annorum impletum est, in quo ex maiorum instituto sacra ipsa celebrari necesse erat, quibus neglectis in eas molestias, in quibus res sunt, deuenire necesse fuit. & cet. Atque haec tenus Zosimus &, de ludis saecularibus

F I N I S

ONVPHRII . PANVINII . VERONENSIS
FRATRIS . EREMITAE . AVGVSTINIANI
DE . SIBYLLIS . ET . CARMINIBVS
SIBYLLINIS

AD . ACHILLEM . MAFFEVM
CIVEM . ROMANVM
LIBER

VVM in tractatione ludorum saecularium Achilles uir optime tam Sibyllae quam carminum Sibyllinorum saepe mentionem fecerim, atque de ijs disputare in priore praefatione constituerim, res ipsa nunc postulare uidetur, ut absoluta de ludis saecularibus disputatione, nunc ea de quibus uerba facere pollicitus sum, persequar, atque de ijs, quae apud ueteres scriptores extare uidi, ad hoc potissimum argumentum pertinentia differam, praesertim quum res quamquam a plerisque tractata sit, non admodum, tamen accurate ab ullo, quod sciam fuerit explicata. Sibyllae igitur a quibus Sibyllina oracula tradita sunt, Varrone in libris rerum diuinarum, Diodoro Siculo libro V. & Lactantio libro primo diuinarum institutionum auctoribus, mulieres dicebantur deo plenae, quarum pectora quum diuinum numen recepissent, uaticinabantur, appellatae, ut idem Lactantius, ex Varrone, & Seruius super iij. Aeneidos tradunt, a consilijs deorum nuntiandis. Aeoles enim *σιους* deos dicunt, & *βουλη* consilium, siue sententiam. Ergo Sibyllae, quasi Sibyllae dictae, id est quae dei consilia mortalibus enuntiant. Hieronymus contra Iovinianum: Quod si Aeolici (inquit) sermonis genere Sibyllae *θεοβουλη* appellatur, recte consilium dei sola scribitur nosse uirginitas. Sunt qui Sibyllas omnes ab unius Delphidis nomine uocatas dicunt, ea uero a deorum consilijs nominata est. Suidas Romana uoce eam prophetissam hoc est uatem interpretari posse scribit.

Quae autem, aut quot, quibusue temporibus, aut locis Sibyllae fuerint, magna inter ueteres scriptores dissentio est. Alij enim tantum unam, alij duas, alij tres, alij quatuor, alij decem, aut etiam plures Sibyllas fuisse dixere. Quidam etiam Graecorum conati sunt, ex Sibyllis facere, quod de Iouibus, Herculis, Minervisque, & alijs deis fecerunt, qui quum multi fuissent, unum tantum prodidere, ut auctor est M. Varro. Atque de ea uarie scribunt, multumque inter se tum de patre, tum de patria discrepant. Alij enim Apollinis & Lamiae filiam existimant; alij Aristocratis & Idolis; alij Crinagorae; alij Theodori. De patria quoque non minus inter se dissident. Nonnulli eam Erithream fuisse tradunt, quidam Siculam, alij Sardinicam, alij Gergethiam, alij Rhodiam, alij Libycam, alij Leucanam, alij postremo Samiam. Quae omnia magna ex parte de Erithrea opinati sunt. Quidam etiam eam ante Troiana tempora fuisse, quidam ipsius Troiae excidio, Graecisque uaticinatam Ilium periturum, alij uero longe post uixisse scribunt, ita ut cui potissimum credendum, ambiguum sit. Hanc opinionem reijcit M. Varro in libris quos rerum diuinarum scriptos reliquit, qui quum de XV. uiris sacris faciundis loqueretur, Sibyllinos libros ait non fuisse unius Sibyllae, sed appellari uno nomine Sibyllinos, quod omnes feminae uates Sibyllae sint a ueteribus nuncupatae.

Martianus Capella duas tantum Sibyllas fuisse refert, & non plures, Erophiem Troianam Marmesi filiam, quam eandem putat esse cum Phrygia, & Cumaea; alteram Symmachiam Hiporésis filiam, quae Erithre nata, etiam Cumis uaticinata est.

Plinius libro XXXIII. Cap. V. auctor est Romae in foro iuxta rostra, trium Sibyllarum fuisse statuas ceteris minores; ex his unam Pacuius Taurus aedilis plebis instituit, duas uero reliquas M. Valerius Messalla augur. Quarum nomina Solinus Cap. VII Polyhistoris refert. Una enim ex his Cumana erat quae Cumis, olympiade quinquagesima uaticinata est, ubi eius facellum usque ad nostra tempora fuit. Quod incendio Puteolano, anno salutis ∞ DXXXIX terra obrutum est. Haec libros L. Tarquinio superbo Romano regi attulit, cuius sepulchrum in Sicilia diu mansit. Altera Delphica quae ante Troiana tempora uixit, atque ut Boethus perhibet eius plurimos uersus Homerus operi suo inseruit. Tertia porro Heriphilis Erithrea quae post Troiana bella uixit, atque inter alia Lesbij uaticinata est, eos maris imperium amissuros, multo ntequam id accideret.

Aelianus autem libro XII. variae historiae, quattuor Sibyllas asserit, Erithream, Samiam, Aegyptiam, & Sardinam. His alii duas Iudaeam, & Cumeam adiungunt, ut sint sex; quibus quidam alias praeterea quattuor addunt, eorum uero nomina non referunt. M. Varro (ut est apud Lactantium libro primo) quo nemo unquam doctior, ne apud Graecos quidem, nec apud Latinos uixit, in libris rerum diuinarum quos ad C. Caesarem pontificem maximum scripsit, Sibyllas decem numero fuisse refert, easque omnes enumerat cum auctoribus qui earundem gesta monumentis litterarum consignarunt. Quas non eo ordine, quo a Lactantio digeruntur, enumerabo; qui nec temporis, nec Sibyllarum rationem habet, sed quum ab antiquissimis ad recentiores deuenero, eis praeterea addam, quae a ueteribus Graecis & Latinis scriptoribus de iisdem Sibyllis, & carminibus earundem notata sunt

De Sibylla Delphica

Prima igitur ex his Sibyllis, quas Varro inter decem enumerat, omniumque uetustissima Sibylla DELPHICA fuit. De qua Chrysippus loquitur in eo libro quem de diuinatione composuit, quam quidam Athemin uocatam scribunt, Delphisque ortam. Haec ut Boethus perhibet longe ante Troiana tempora uaticinata est, cuius plurimos uersus Homerum operi suo inseruisse plerique tradiderunt. Eam Diodorus Siculus libro V. Daphnem Thyresiae filiam fuisse refert, quam Argiui quum Thebas uicissent, Delphos misere uotum reddituri. Quae prius quum diuinandi artem a patre Thyresia edocta fuisset, Delphis manens uaticinandi peritior Apollinis ui facta est, deique responsa consulentibus edebat: itcirco ante omnes Sibylla est ab omnibus uocitata, ut auctor est Varro. Hinc omnes mulieres diuinandi peritae ut quidam tradiderunt Sibyllae dici coeptae sunt. De hac Solinus cap. VII. Polyhistoris, & Plinius libro XXXIII. cap. V. mentionem faciunt. Fertur & Daphne altera Ladonis Arcadis filia ab Apolline adamata, quae in laurum est uersa; quum deum aduersaretur, & fugeret. Fabulam narrat primo metamorphoseos Quidius. Porro autem ante hanc nullam mulierem uaticinatam fuisse legitur

De Sibylla Erithrea

Altera Sibylla fuit Erithrea dicta, quam Apollodorus Erithreus affirmat suam fuisse ciuem, eamque Graeis Ilium petentibus uaticinatam, & perituram esse Troiam, & Homerum mendacia scripturum. Hoc autem uaticinium integrum extat in libro qui uulgo circumfertur, oraculaq; Sibyllina octo libris digesta continet, in lib. tertio. Hac uulgatior opinio est fuisse ante bellum Iliacum. Eusebius uero in chronicis eam in primam aetatem urbis Romae, regnumque Romuli refert. Strabo autem duas ponit Erithreas Sibyllas hanc priscam, & aliam recentiorem nomine Athenaim, quam Alexandri temporibus fuisse scribit. Lactantius uero Sibyllam Erithream Babylone natam esse ait, & sese Erithream appellari maluisse. Hanc Solinus cap. VII. Polyhistoris Heriphilem appellatam, pauloque post Troiana tempora floruisse scribit, de qua supra dixi; Huius etiam Aelianus libro variae historiae XII. & Marcianus Capella mentionem faciunt

De Sibylla Cumaea

Tertiam autem Sibyllam CUMAEM fuisse existimo, de qua Naeuius in libris quos de primo bello Punico scriptos reliquit, & L. Piso Censorius in annalibus mentionem faciunt. Haec in Italia uaticinata est paulo post excidium Iliacum, ut quidam tradunt, quam Italicam multi uocant, ex Cimerio Campaniae vicino Cumis oppido oriundam. Sunt qui scribant, hanc esse ad quam Aeneam Ilio profugum diuertisse Virgilius fingit libro VI. Deiphobe appellata. De hac Marcianus scribit

De Sibylla Samia

Quarta porro Sibylla SAMIA fuit, de qua in antiquis Samiorum annalibus mentionem fieri Eratosthenes uetustus auctor scripsit, Phyto uocata. Huius meminit Aelianus libro XII. variae historiae. Hanc Numae Pompilii temporibus fuisse circa XVI. olympiadem Eusebius scribit in chronicis, Hippomneme Athenis principe, Heriphilemque appellatam

De Sibylla Cumana

Quinta Sibylla CUMANA fuit nomine Amalthea quae ab aliis Demophile, uel Herophile nominatur, Suidas Hierophilem dicit. Fuit autem haec quae nouem, uel ut aliis placet, tres libros Sibyllinorum oraculorum ad Tarquiniu Superbu detulit, de qua re latius paulo post dicam. Hanc Solinus cap. VII. Polyhistoris quinquagesima olympiade floruisse scribit, atq; eam post Delphicam, & Erithream uaticinatam fuisse tradit. Cuius sepulchrum sua aetate in Sicilia mansisse refert. Eam uero non Eriphilem uocat, hac enim appellatione Erithream afficit, quam hac Cumana antiquiorem fuisse opinatur. Eusebius uero nec Erithream, nec Cumanam, sed Samiam Herophilem uocatam scribit, quam Numa Romanorum rege uiuente, floruisse refert. Cumana autem Sibylla, si modo uerum est, eam fuisse, quae Superbo libros obtulit, uixit olympiade quinquagesima quinta

De Sibylla Hellepontica

Sexta Sibylla HELLEPONTICA fuit, in agro Troiano, uico Marmisso nata circa oppidum

dum Gergithium, quam scribit Heraclides Ponticus, Solonis & Cyri fuisse temporibus, vixit autem olympiade LX

De Sibylla Libyca

Septima Sibylla **LIBYCA** fuit. Cuius meminit Euripides in Lamiae prologo. Hanc autem ante olympiadem octuagesimam uaticinatam fuisse ex hoc satis liquet, quod Euripides qui ea aetate uixit, eam commemorat.

De Sibylla Persica

Octaua post supra dictas Sibylla **PERSICA** fuit, cuius mentionē fecit Nicanor, qui res gestas Alexandri magni Macedonum regis conscripsit. Hanc ipsam Chaldeam uocat Iustinus martyr in admonitorio ad gentes libro, atq; eam ex Babilone profectam, eius Berosi qui tribus libris Chaldaicam scripsit historiam, & Erimanthae nobilis mulieris filiam fuisse tradit. Berosus autem Babilonius fuit, Belique in Babilone sacerdos, ut refert Assyrius Tatianus in oratione contra Graecos, qui eundē Alexandri magni aetate uixisse, & Antiocho post Alexandrum tertio, Chaldaicā historiam, regumque gesta tribus libris digesta obtulisse, scribit. Sunt qui hanc Sibyllam Hebraeam, eiusque propriū nomen Sambetha Noe fuisse tradūt, ex quadam vrbe prope rubrum mare ortam. Huius libri fuerunt quattuor ac viginti, in quibus de Christo deo, & eius aduentu innumera cecinit. Huius versus (ut tradit Iustinus) passim legebantur imperfecti & interdū parum cohaerentes, non quidem uatis, sed exscribentium festinanter uitio, ita ut multa coniectura opus esset, quod non sine manifesto dei consilio accidit, ne egregia uaticinia ab indignis intelligerentur. Vixit autem olympiade CXX. Iustinus in libro gentium admonitorio hanc ipsam Cumanam etiam appellat, eamque, ex Babilone Cumas Italicas profectam tradit, ubi consulentibus dei iussu oracula reddebat, ita ut Erithraea, Persica, & Phrygia Sibyllae Cumaeae & Cumanae, aliquando dictae sint.

De Sibylla Phrygia

Nona uero Sibylla fuit **PHRYGIA**, quae uaticinata est Ancyrae, quam idcirco nono loco posui quum quod tempus quo uixerit, reperire nō potui, tum etiam quod Lactantius, & eo longe prior Varro, eā nono loco numerauerunt. De hac Marcianus Capella scribit, quam eandem cum Cumaea esse arbitrat in agro Troiano natam.

De Sibylla Tiburtina

Eadem ratio est de loco decimae Sibyllae, quam **TIBURTINAM** uocant nomine Albuniam, quae Tibure ut dea ad Anienis ripas colebatur. Cuius in gurgite simulachrum eius inuentum esse dicitur, tenens in manu librum, cuius sacra senatus in Capitolium transtulit. Has decem Sibyllas tradit ex Varrone Lactantius libro primo contra gentes cap VI.

De reliquis Sibyllis

Fuerunt et aliae pleraeque extra decem numerū Sibyllae, ut **COLOPHONIA** quae dicta est Lampusia Calcantis sacerdotis, peritissimique auguris filia, cuius uaticinia et responsa carmine olim legebantur. Fuit et alia Sibylla nomine **ELISSA**, quae et ipsa carminibus uaticinabatur. Refert quoque potest in numerū Sibyllarum **CASSANDRA** Priami filia, quae patriae excidium praecinuisse fertur, consulentibusque responsa dedisse, de qua Virgilius libro II. Aeneidos sic scribit.

Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris

Ora, dei iussu non unquam credita Teucris

Fuit etiam Sibylla **EPYROTICA** Thespiotiae nata, quae oracula scripsit. Item **THESSALICA** **MANTO** Tyresiae uatis Thebani filia, qua fatidica a Virgilio appellatur. Potest etiam Sibylla dici **CARMENTA** mater Euandri Arcadis, multa enim uaticinatam fuisse ferunt. Et **FAVNA** uel **FATVA** Fauni Italiae regis soror et coniūx, quae Bona dea postea dicta est. Dubitauit Didius grammaticus; an **SAPHO** Sibylla dici possit, ut est apud Senecam in studiis liberalibus, & si alii eo loco non Sibyllam, sed publicam legant. Omnium etiam Sibyllarum antiquissima dici potest **DELBORA** uxor Lapidoth mulier Hebraea de qua legitur Iudicum libro capite III. Cui addi potest **MARIAMME** soror Mosis & Aaron, ut legitur in Exodo capite XXI. & postremo **OLDA** Sellemi uxor, de qua paralipom. II. cap. XXXIII. multa leguntur sub rege Iudaeorum Iosia.

Harum fere omnium Sibyllarū carmina circumferri & legi aetate sua refert Lactantius, praeter Cumanae, cuius libri a Romanis occultebantur: nec eos ab ullo nisi a XV. uiris inspicere fas erat. Erantque singularum singuli libri, qui quia Sibyllae nomine inscribebantur, unius esse semper crediti sunt, erantque confusi simul, ac immixti, nec discerni, aut suis cuique Sibyllae assignari poterat liber, praeter Erithraeae, quae & nomen suum carmini uerum inseruit, & Erithream

se nominatam iri prae loquuta est . Nunc quidam liber Graecus Sibyllinorum oraculorum circumfertur octo libris digestus, quem eum esse existimo, de quo plura Lactantius excepit, quum praesertim omnes fere eos uersus, quos de Christo citat Sibyllinos in eo reperiri constet.

Extant quoque Sibyllae Erithraeae eius generis uersus quidam qui acrostichis uocantur . Hi sunt apud Eusebiū Graeci in libro V. de uita Constantini Imperatoris, ijdemq; Latini facti apud diuum Augustinum libro XVIII. de ciuitate dei cap. XXIII. In quorum singulis capitibus ordo litterarum ita est dispositus, ut in eis haec uerba legantur IESVS . CHRISTVS . DEI . FILIVS SERVATOR . CRVX . Hic ab Eusebio eo loco Sibyllae Erithraeae fuisse traduntur . Sic autem scribit : Sibylla igitur Erithrea, quae seipsam sexta post diluuium generatione uixisse, & Apollinis sacerdotem fuisse dicit, diadema ex aequo una cum deo, cui seruebat gestans, & tripodam circa quem serpens gyrauit colens, appropinquantesque ad se repellens propter dementiam parentum, qui eam tali cultui uouerant, intus in ipsis alioqui adytis, importuna superstitione occupata, diuina tamen inspiratione referta, carminibus de Christo Iesu uaticinata est, in serie primarum litterarum uersuum . Haec autem sententia est, quae & acrostichis dicitur

ΙΗCOΥC . ΧΡΙCΤΟC . ΘΕΟΥ . ΥΙΟC

CΑΤΗΡ . CΤΑΥΡΟC . idest

IESVS . CHRISTVS . DEI . FILIVS

SERVATOR . CRVX

Carmina autem sunt haec Latinae seruaata quantum fieri potuit acrostichi, reddita

- I Iudicio telluris erit sudoribus omen
 E Erumpetque alto, carnem qui iudicet atque
 S Suspensum (tanti est regis praesentia) mundum
 V Viderit inde omnis, uel si perspecta fides est
 S Siue haec nulla deum sanctosque in finibus aevi
 C Carnis amasius, & pulpa uestitus amica
 H Hic animis alba e sella ius dicet, eritque
 R Rerum campus inops, tribuli nascentur, opesque
 I Inuisae fient homini, atque iacebit imago
 S Soluentur portae stigii Plutonis ab illo
 T Tum quod uis ista gaudebit luce cadauer
 V Vir facer atque exlex flamma dignoscitur, atque
 S Scitur integrum quicquid tamen usque latebat
 D Ducet enim lampas, referatis frontibus intro
 E Et multi plangent, multi ringentur, & astra
 I Inducent choreae legem, facies tum Solis opaca
 F Flexum erit & caelum, nulla quoque luce Diana
 I Implebit ualles, & cassa cacumina reddet
 L Labentur colles hominum fastidia, toti
 I Incipient aequor fieri montes, mare demum
 V Veliuolum nulli, quum tellus fulmine arefcet
 S Subsident fontes, & nusquam fluminis horror

C

S Suspectum

S Suspectum caelo sonitum dabit aere recuruo
E Eiulans turba perniciem mundique labores
R Recludetque chaos immensum terra dehiscens
V Undique conuenient reges, sedemque videbunt
A A caelo riuus flammae, unde sulphuris atri
T Tum bene iactandum indicium mortalibus atque
O Optatum cornu signum, cum gente fideli
R Res aequae una piis uita, orbique infusus error
C Clara duodenis illustrans fontibus unda
R Roboremque pedum toto dominabitur aeuo
V Versibus exscriptus deus his primo relictura est
X Xenophilus nostra causa rex ultima passus

Ab altero uero seruata linguae Graecae acroastichi sic uersi sunt

I Iudicii signo, tellus sudore madescet
H E caelo ueniet princeps per saecula futurus
C Scilicet ut carnem praesens, & iudicet orbem
O Omnis homo hunc fidusque deum, infidusque videbit
V Vna cum sanctis excelsum sine sub aeui
C sede sedens animas censebit corpora, & ipsa
X Chersos erit mundus, spinas feret undique tellus
P Reiciant simulachra homines, & munera Ditis
I Inquirens portas infringet carceris atri
C Sic etenim cunctae ueniet lux libera carni
T Tunc sanctis: Ignis fontes aeternus aduret
O Occultos actus omnes tunc quisque loquetur
C Sed tenebrosa deus collustrans pectora pandet
Θ Threnus erit cunctis, & stridor dentis adesi
E Effugiet Solis iubar, astrorumque choreae
O Omne poli lumen soluetur, & aurea Luna
V Valles extollet, collesque a uertice perdet
V Usquam nec celsum mortalibus aut graue quicquam
I Inde aequi montes campis, hinc caerulea ponti
O Omne ratis spernent onus, hiscet fulmine tellus
C Sic fontes simul arescent, & fluminis aluei
C Stridula tum querulum sonitum tuba fundet olympo
Ω Orbis grande malum rugiens, & damna futura
T Tartareumque chaos monstrabit terra deiscens
E Et uenient omnes reges domini ante tribunal
P Refluet e caelo tunc sulphuris amnis & ignis

Sic

- C Sic cunctorum hominum fient manifesta sepulchra
 T Tunc lignum fidis erit exoptabile cornu
 A Atq; piorum uita hominum nocumenta; mundi
 V Vndis lustrabunt biffeno in fonte vocatos
 P Rex pastor is erit nobis, & ferrea virga
 O Omnipotens deus est praescriptus uersibus istis
 C Seruator nostro aeternus rex passus amore

Haec autem sunt carmina quae Sibylla Erithrea de Christo cecinit. Multi uero fuerunt qui, quamquam omnia de Sibylla Erithrea tradita uera esse credant, hos tamen uersus propter rei clarissimum argumentum confictos esse suspicati sunt ab aliquo religionis Christianae uiro, poeticesque non ignaro. Quod nulla ratione fieri potuisse, uel ex hoc maxime liquet, quod diu ante Christi natalem edita fuisse comperiuntur. Constat enim M. Tullium uersus hos legisse, commentariisque suis inseruisse. Quos Eusebius Caesariensis se uidisse profitetur. Hanc opinionem confirmat: Sibyllas multa per uersuum initia significare consueuisse, ut secundo de diuinatione docet Cicero, qui de Sibyllis loquens sic scribit: Non esse autem illud carmen furentis, quum poema declarat. Est enim magis artis & diligentiae quam concitationis motus, tū uero ea quae ἀποασίχης dicitur, quum deinceps ex primis uersus litteris aliquid connectitur, ut in quibusdam Ennianis, quae Ennius fecit, id certe magis est attentae animi, quam furentis, atq; in Sibyllinis ex primo uersu cuiusq; sententiae primis litteris illius sententiae carmen omne praetextitur, hoc scriptoris est non furentis, adhibentis diligentiam non insani. Ita Cicero: Hoc etiam subsignificare uidetur Virgilius III. Aecloga quum scribit

Ultima Cumaei uenit iam carminis aetas

Scilicet tempus, quo uaticinium tendebat certis erat litteris insertum. Atque haecenus de Sibyllis

Porro autem quaenam fuerit Sibylla cuius carminibus fata Romana continebantur non admodum constat, quidam Cumanam putant ut Virgilius Aecloga III

Ultima Cumaei uenit iam carminis aetas

Et libro VI. Aeneidos, ubi eam Deiphoben Glauci filiam uocat, nisi de Cumaea ipse loquatur. Glaucus autem uates fuit diuinandi scientissimus, qui eam artem Apollinem ipsum docuit. Eam Heriphilem appellat Suidas, ab aliis Amalthea uocitata. Varroni autem, quem hanc rem etiam ipsum diligenter quaesisse ferunt, non uidetur uerisimile uatem illam quam Aeneas consuluerit, potuisse pertingere Romana regna, quum sexcentis annis ante Tarquinium uixerit, ideo Erithream potius fuisse putat, quae etiam de Romanis cecinerit, hoc nimirum argumento ductus, quod post incensum Capitolinum templum, in quo oracula Sibyllina seruabantur, apud Erithras ipsamet carmina inuenta sunt. Hanc autem esse non potuisse Erithream Sibyllam, eodem Varronis argumento ductus opinor, quippe quae Apollodoro Erithreo auctore, tempore belli Troiani uixerit. Et quamquam Eusebius eam primis annis Romuli referat, ad Tarquiniorum tamen tempora eam peruenire non potuisse facile credi potest, quorum Priscus centesimo anno post Romuli obitum, regnare Romae cepit. Nec Varronis argumentum obstat, libros Sibyllinos incendio consumptos ex Erithris Romam iterum relatos fuisse, quum satis constet, eos ab antiquis diuersos fuisse. Ego uero eiusdem Varronis auctoritate fretus duas Sibyllas eodem fere cognomine fuisse existimo, Cumaeam & Cumanam. Cumaea ea est, quae Cumis uaticinata est tempore belli Iliaci, ex Cimerio Campaniae oppido orta, ad quam Aeneam diuertisse Maro refert. Cuius & Dionysius libro III. meminit. Cumana autem est, quae Cumis oriunda longo tempore post uixit, librosque Tarquinio obtulit, de qua Solinus plura scribit. Cumis enim plures mulieres longo & perpetuo tempore, uaticinatas fuisse reor, quae omnes Sibyllae uocitatae sunt, quae illuc proficiscebantur, uel ut peritiores diuinandi fierent, Apollinis oraculis, quem illic maximum templum cum specu habuisse constat: uel ut eius sacris praessent, quae non nisi a mulieribus perfici mos erat, quae omnes postea ab urbe proxima, siue Cumaeae, siue Cumanae uocatae sunt. Aristoteles namque, & Marcianus Erithream ipsam etiam Cumis diuinasse scribunt, eamque aliquando Erithream, aliquando Cumanam uocant. Aristoteles quidem in libro de naturae miraculis (si modo eius est, nam hoc in dubium uertitur) spelūcam narrat esse Cumis urbe Italica, ubi Sibyllae domicilium fuisse tradit, quam multi Erithream esse putant, & incolae Cumaeam nominant, haud dubie patriae fauore

uore

uore, aut certe de alia sentientes. Marcianus uero Capella Erithream Cumis uaticinatam esse scribit, Italicis credo, ut auctor est Aristoteles, quippe sunt etiam Cumae Ionicae, ubi & Erithrae. Haec forte esse potuit ea quam Virgilius libro VI. Cumaeam uocat ab Aenea consultam. Cumana enim quae libros Tarquinio uendit, non eam esse existimo de qua Virgilius scribit, quod neque etiam ipse affirmat. Idem Marcianus Sibyllam Phrygiam aliquando etiam Cumaeam appellat. Ita igitur cum uariae, incertae, & inconstantes sunt ueterum scriptorum de Sibyllis sententiae fit, ut neque ego quicquam affirmare ausim. Quamquam autem incertum sit, quonam nomine appellata fuerit, quae libros Tarquinio attulerit, eam tamé omnium scriptorum, concordí testimonio, satis inter omnes conuenit Sibyllam unam fuisse, cuius libros Tarquinio oblatos Romani summa religione, ac obseruantia custodiebant. Qui qua ratione Romanis allati fuerint, nunc ex Varrone, Dionysio, Solino, Plinio, Gellio, Lactantio, Seruio, & Suida exponam

Anus hospita atque incognita, quae postea constanti omnium opinione Sibylla Cumana credita fuit, nomine Amalthea, Tarquinium Superbum regem Romanum adiit nouem libros ferés, quos Sibyllinis oraculis plenos esse affirmabat, eosq; uelle se uenundare dixit. Tarquinus precium percunctatus, mulier trecentos Philippeos poposcit, rex autem quasi anus aetate desciperet, inrisit, aspernatusq; libros est ob precij magnitudinem. Tum illa foculo coram eo accésso, tres libros ex nouem combussit, siue ut Dionysius tradit, a regis conspectu discedens, eos igni tradidit, reuersaq; nunquid reliquos sex libros eodem precio, emere uellet regem interrogauit. Tarquinus autem multo magis inrisit aniculae demétiam, eamq; delirari respondit, quod idem peteret de paucioribus precium, quod nec de pluribus accipere potuisset: tum mulier statim coram rege, uel ut ait Dionysius discedens, tres alios combussit. Reuersaq; illum denuo placide interrogauit, an tres reliquos eodem illo precio emere uellet, rex mulieris constantia commotus, eam mulieris confidentiam non omnino aspernendam esse existimauit, quare auguribus accersitis eis rem per ordiné enarrauit, atq; quid agendú esset poposcit. Illi autem ex quibusdám signis intelligentes, rem illam necessariá, a dijsq; in urbis salutem missam, regi reiectione illa librorum magná iacturam factá esse demonstrantes, quod non omnes emisset, eum reliquos emere hortati sunt, dato precio quod deposcerat anus. Quare rex libros tres reliquos Sibyllinorum oraculorú plenos mercatus est nihilo minore precio, quam quod erat petitum pro omnibus. Mulier igitur dans ei libros diligenter seruandos esse praemonuit, quae quum a Tarquinio discessisset, postea nusquam amplius uisa est quapropter, iam tum credi coeptum, eam Sibyllam fuisse Cumanam, cui quemadmodum poeta ait: Magnam mentem animumque Delius inspirasset deus: Sunt quidam auctores; qui libros non Superbo, sed Prisco Tarquinio oblatos scribunt, inter quos est Varro apud Lactantium libro I. & ex recentioribus Suidas. Solinus uero quamquam libros Superbo uenditos fuisse affirmet, Sibyllam tamen quae eos uendit, olympiade quinquagesima uixisse scribit. Quod si ita est, Prisco regi libros uendit non Superbo. Nam in quinquagesimam olympiadem mors Prisci Tarquinii incidit. Quare Varroni potius credendum existimo quám aliis. Plinius uero lib. XIII. cap. XIII. tres libros non nouem fuisse scribit, quos oraculorú plenos Sibylla Tarquinio attulit, ac combustis duobus tertium superfuisse. Suidas nouem libros tradit, eosque oraculorum peculiarium uocat, hoc est ad certum aliquem populum spectantiú, sed combustos tantum duos, reliquos omnes superfuisse. Ceterum hi libri, quos siue Priscus, siue Superbus Tarquinus emit, ab ipso in Capitolio, Iouisq; optimi maximi templi sacrario, in arca lapidea sub terra postea reconditi, Sibyllini deinceps appellati sunt, religiosissimeque ibidem seruati. Horum librorum custodia II. uiris primum, deinde X. uiris, postremo XV. uiris sacris faciundis commissa fuit, eosque ab aliis praeter eos aspici, aut legi nefas erat, ut Lactantius tradit, atque ut paucis uerbis multa comprehendam, nihil Romani, neque sanctum, neq; sacrum, ita custodiebant quemadmodum haec Sibyllina diuinitus (ut existimabant) missa oracula; & quum dii immortales de rebus aduersis consulendi essent, remediumque aliquod malis querendum, uti de aliqua intestina, ciuilique seditione, uel bello externo, aut pestilentia urbé uexáte tollenda, de funestorum, exitiabiliumque casuum remediis, ut Cannensis cladis, pacis Caudinae, de prodigijs expiandis, ceterisque rebus aduersis, hos libros quasi ad oraculum praetentaneumque remedium XV. uiri sacris faciundis adire solebant, in his omnium malorum remedia inueniri posse existimabant. Ceterum is Tarquinus qui eos emit, ut eos in manibus habuit statim duos uiros creauit ex illustrioribus patriciis cui horum librorum custodiam tradidit, appellatique sunt II. uiri sacris faciundis. Ex quibus alterum nomine M. Atilium, quod is libros secreta ciuilium sacrorum continentes custodiae suae commissos, corruptus Petronio Sabino describendos dedisset, culeo insutum in mare abiici iussit, Horum II. uirorum munus erat, hos sacros libros custodire, quoties opus esset adire, legere, interpretari, & quae iuebantur, ut perficerentur curare. Apollinis sacrarumque caerimoniarum antistes esse, & quoties fames, pestilentiae

tiae, bella ciuilia et externa urbem uexare contigisset, uel prodigia aliqua nuntiata essent apparuisse, eorum omnium malorum ex oraculis Sibyllinis remedia inuenire, lectisterniis ad deorum puluinaria factis, deum iram placare, prospera omnia precari, aduersa ut tollerentur rogare, et postremo deos omnes iratos sacrificijs factis mitigare. Vide quaeso lector, quantam sibi malus daemō in orbe terrarū uendicauerat potestatem. Ex qua, Iesu Christi gratia depulsus, beatos & felices sumus, quibus tot tenebris & errorum inuolucris liberatis ueritatem agnoscere concessum est. Porro de his sacerdotibus ita libro III. scribit Dionysius: Post eiectionem autem regum, assumens ciuitas oraculorum patrocinium, uiros etiam illustrissimos custodes eis designauit, qui per omnem uitam eam curam haberent, militia & alijs vrbani muneribus immunes, publiceque apud eos libros deposuit, sine quibus non permisit oracula aspici Sibyllina. Hi seruos de publico sumptu habebant. Romani autem nihil ita custodiunt neque sanctum neque sacrum, quemadmodum Sibyllina diuinitus oracula missa. Ea autem adeunt ex S. C. seditione ciuitatem tenente, aut calamitate aliqua magna bello incidente, aut prodigijs aliquibus apparentibus qualia saepe euenire solent. De II. uiris sacrorum frequens apud Liuium mentio est ante primum consulem de plebe creatum, Libro III. Libri Sibyllini per duum uiros sacrorum additi. Lib. III. Obsecratio itaque a populo II. uiris praeuentibus est facta. Et paulo post: Multa II. uiri ex libris placandae deum irae auertendaeque a populo pestis causa fecere. Et libro V. libri Sibyllini, ex S. C. additi sunt. II. uiri sacri facundis lectisternio tum primum in urbe facto, &c. Ceterum quum multo tempore duo, ad hoc ipsum sacerdotium uiri tantum creati soliti essent, ac plebs de suo quoque corpore consules creati ambiret, neque ad hoc ipsum satis uirum esset, obtinuit tandem, ut qui II. uiri in eam diem usque creati fuissent, decem uiri deinceps sacris faciundis eo iure quo II. uiri fieri solebant, crearentur. Quare anno urbis CCCXXCVIII. lege lata a tribuno plebis C. Licinio & L. Sextio, ex II. uiris X. uiri facti sunt, simulque lege cautum, ut pars ex plebe, pars ex patribus fieret, quam legem decimo sui tribunatus anno pertulerunt; quinque igitur e patribus totidemque e plebe lecti, qui X. uiri sacris faciundis deinceps uocati sunt. Post quod tempus usque ad L. Sullae Felicis dictaturam, fuerunt X. uiri sacris faciundis, de quibus toties mentio est apud Liuium. A Sulla uero dictatore XV. uiri S. F. facti sunt. Quod hac ratione ostendi potest. Ciceronis aetate erant XV. uiri sacris faciundis, qui adhuc erant decem uiri eo anno quo Capitolium arsit, paulo ante Sullae dictatoris tempus L. Scipione & L. Norbano cos. anno urbis DCLXXI. Atque post eum annum in sacerdotum collegiis nusquam legitur quicquam esse mutatum, nisi in dictatura Sullae, relinquatur ergo ut haec XV. uirorum institutio a Sulla facta esse credatur, praesertim quum aliis sacerdotum collegiis legatur adiecisse aliquot sacerdotes, ut auguribus & pontificibus. Fuisse uero Ciceronis aetate XV. uiros ex III. Coelii ad Ciceronem epistola intelligi potest, in qua ipse ad Ciceronem scribit, P. Dolabellam populi suffragiis factum XV. uirum. Tranquillus quoque in Caesare. Proximo autem senatu percipere fama, L. Cottam XV. uirum sententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos nisi a rege non posse uinci, Caesar rex appellaretur. Quod uero decem uiri sacrorum adhuc essent eo anno, quo Capitolium crematum est, ex uerbis Dionysii libro III. intelligitur. Qui ait: libros Sibyllinos qui adhuc a X. uiris seruabantur incendio Capitolii fuisse crematos, quod anno ante Sullae dictaturam conflagrauit. De XV. uiris ita scribit libro XI. Tacitus: Ludis saecularibus Domitiani intentus affui, sacerdotio XV. uirali praeditus, ac tum praetor, quod non iactantia refero, sed quia collegio XV. uirum antiquitus ea cura, & magistratus potissimum exequiebantur officia caerimoniarum. Et Seruius interpretans illud Virgilii

. . . Lectosque sacro

Alma uiros.

ait sic: Primo fuerunt duo librorum Sibyllinorum custodes, inde X. inde XV. usque ad tempora Syllana, post creuit numerus usque ad LX. Sed remansit XV. uirum uocabulum. Post Sullam idem sacerdotium mansit usque ad Theodosii tempora, quibus cum ceteris ueteris superstitionis sacris abrogatum est. Porro autem ex eo epistolae Coelii loco, quem citari colligi potest, populi suffragiis sacerdotes huius collegii aliquando creatos, idque per legem Domitiam. Nam quod a collegiis ante eam legem cooptarentur, passim in Liuii historia legitur ubi de suffectis in demortuorum locum sacerdotibus loquitur. Horum munus erat, libros Sibyllinos custodire, quum ex S. C. adeundi essent adire, & quae legissent senatui renuntiare, & ea S. C. decreta procurare, ludos saeculares celebrare, & postremo omnia peragere quae Sibyllinorum carminum iussu facienda erant. De his frequens mentio est in uetustis monumentis sic

HERCVLI . INVICTO
M . CASSIVS
HORTENSIVS
PAVLLINVS . PR . VRB
XV . VIR . SACRIS
FACIVNDIS
DONVM , DEDIT

AVRELIO . VICTORI
XV . VIR . SACR . FAC
LEG . AVGG . PRO . PR
PROV . PAN . INF
PATRON . R . P . H . V
D . D

item

IVNIO . POSTVMIANO . V . C . P . P
DEI . SOLIS . INVICTI , MITHRAE
XV . VIRO . S . F . PONTIFICI
DEI . SOLIS . ORDO . SACER
DOTVM . MAGISTRO . SVO
CVRANTE . ET . DEDICANTE
FLAVIO . HERCVLEO . VIRO
RELIGIOSISSIMO

item

PHOSPHORII

LVCIO . AVR . AVIANO . SYMMACHO . V . C
PRAEFECTO . VRBI . CONSVLIPRO . PRAEFECTIS
PRAETORIO . IN . VRBE . ROMA . FINITIMIS , QVE
PROVINCIIS . PRAEFECTO . ANNONAE . VR
BIS . ROMAE . PONTIFICI . MAIORI . QVINDE
CEMVIRO . S . F . MVLTI . LEGATIONIBVS
PRO . AMPLISSIMI . ORDINIS . DESIDERIIS
APVD . DIVOS . PRINCIPES . FVNCTO . QVI
PRIMVS . IN . SENATV . SENTENTIAM . ROGA
RI . SOLITVS . AVCTORITATE . PRVDENTIA . ATQVE
ELOQVENTIA . PRO . DIGNITATE . TANTI . ORDI
NIS . MAGNITVDINEM . LOCI . EIVS . IMPLVE
RIT . AVRO . INLVSTREM . STATVAM . QVAM
A . DOMINIS . AVGVSTISQ . NOSTRIS . SENATVS
AMPLISSIMVS . DECRETIS . FREQVENTIBVS . IN
PETRABIT . IDEM . TRIVMPHATORES . PRINCIPES
NOSTRI . CONSTITVI . ADPOSITA . ORATIONE . IVS
SERVNT . QVAE . MERITORVM . EIVS . ORDINEM
AC . SERIEM . CONTINERET . QVORVM . PERENNE
IVDICIVM . TANTO . MVNERI . HOC . QVOQVE . AD
DIDIT . VT . ALTERAM . STATVAM . PARI . SPLEN
DORE . ETIAM . APVD . CONSTANTINOPOLIM
CONLOCARET

in sinistro basis latere

DEDICATA . III . KAL . MAIAS
D . N . GRATIANO . IIII . ET . MEROBAVDE . CoS

Porro autem ut ad libros Sibyllinos redeamus Perdurarunt hi libri usque ad belli Marfici, siue so-
cialis tempora. Quibus Olympiade CLXXIII. C. Norbano, & P. Scipione cos. incenso Capitolio
siue ex insidijs (ut quidam existimant) siue casu simul cum alijs sacris Sibyllina etiam carmina incen-
dio consumpta sunt. Restituto uero a L. Cornelio Sulla Felice dictatore Capitolio, & a Q. Ca-
tulo templo Iouis Capitolini dedicato, ut Fenestella diligentissimus scriptor, in libro quem de
XV. uiris edidit, refert, C. Scribonius Curio & Cn. Octavius cos. ad senatum rettulerunt ut le-
gati Erithras, & ad cetera Italiae, Graeciae, & Asiae oppida mitteretur, qui carmina Sibyllarum,
& praesertim Erithraeae conquisita Romam deportaret. Itaque missos esse scribit P. Gabinium. M.
Otacilium Crassum, & L. Valerium Flaccum. Hi ex omnibus ciuitatibus quum Italicis, tum
Graecis, & praecipue ex Erithris, circa mille uersus a priuatis descriptos collegerunt, Romamq;
cu cuiusq; Sibyllae nomine deportarunt. Haec eadem Varro refert. Quibus carminibus ab homi-
nibus rudibus transcriptis, multa superflua inserta inuenta sunt, in alijs uero mutila quaedam,

aut

aut deprauata, quare ut ipsorum carminum syncerior lectio esset, datum est negocium XV. Viris S.F. quorum iudicio ac censura hi uersus corrigerentur, eaque mendis omnibus, sententiisque superfluis ademptis, componerent; quod ab ijs accuratissime factum est. Hi autem posteriores libri non unius Sibyllae carmina putanda sunt, ut priores, sed plurium, quamquam unius semper Cumanae, uel Cumaeae nomine appellati sunt. Quod etiam Dionysius libro III. Laetantius libro I. & alij plerique docent. Tacitus quoque idem significat quum ait: Quum eo tempore multa uana carmina nomine Sibyllarum circumferrentur, Tiberius iussit conquisita Samo, Erithris, Ilio, Africa, & per Italicas colonias carmina intra certum diem ad praefectum urbis L. Pisonem adferri, & iudicium censuramque XV. Virorum adhiberi, ne haberi priuatim liceret, quod iam a maioribus erat cautum. Libros autem Sibyllinos usque ad Honorij & Theodosij iunioris imperatorum tempora, Romae perdurasse constat. Quibus Fl. Stilico imperatoris Honorij focer, quum ab eo defectionem moliretur, filioque suo Eucherio imperium comparare studeret, concitaturus in generum imperatorem seditionem, uersus omnes Sibyllinos cremauit, cuius rei meminit ita Rutilius Claudius Numatianus itinerario secundo

Nec tantum Geticis crassatus proditor armis

Ante Sibyllinae fata cremauit opis

Vel ut alibi legitur

Ne tantum patrijs faeuiret proditor armis

Sancta Sibyllinae fata cremauit opis

Quare quum Sibyllinorum oraculorum interitu, XV. uirorum quoque sacerdotium sublatum est. Atque haec sunt quae tam de Sibyllis quam oraculis Sibyllinis et XV. Viris sacris faciundis, apud ueteres auctores extare didicerim. Sed antequam operi extremam manum imponam, non alienum erit, hoc loco referre quae Iustinus de antro Sibyllae Cumanae, uel Cumaeae tradit quod Puteolis se uidisse scribit. Ipse enim in libro ad gentes admonitorio narrat: quum Cumas Campaniae animi gratia aliquando petisset, non longe a Baijs Sibyllae domicilium se uidisse, id erat maxima Basilica tota in lapide incisa, opus quidem eximium, & omni admiratione dignum. Vbi Sibyllam olim oracula edere solitam fuisse incolae referebant, idque se a maioribus suis accepisse testificabantur. Ostendebanturque (ut ille ait) adhuc, uasa tria in templi medio in eodem lapide incisa, quibus aqua repletis lauabatur, acceptaque stola in abditissimam eius templi partem, in eodem lapide fabrefactam sese includens, thronoque, siue alta sede in eodem lapide excauata confidens, oracula reddebat. Templum hoc usque ad nostram aetatem perdurauit. Anno enim salutis ∞ DXXXIX. terraemotu ingenti Campania terra quassata, Puteolis minutissimo puluere, cinereque e mari surgente totum coopertum est, collisque satis editus enatus est, ubi olim celeberrimum Sibyllae fanum fuerat. Mihi autem Puteolos Baiasque anno domini ∞ DXLIIX. profecto, accolae quos regionis peritos mercede conduxeram, & templi locum, & formam, & ea omnia fuisse narrabant, quae Iustinus mille trecentis annis ante se uidisse scriptum reliquit, antequam arcanum id, templumque; ingens terraemotus ui terra obrutum esset

F I N I S

VENETIIS

Ex Officina Braueriana, apud Vincentinum Valgradi

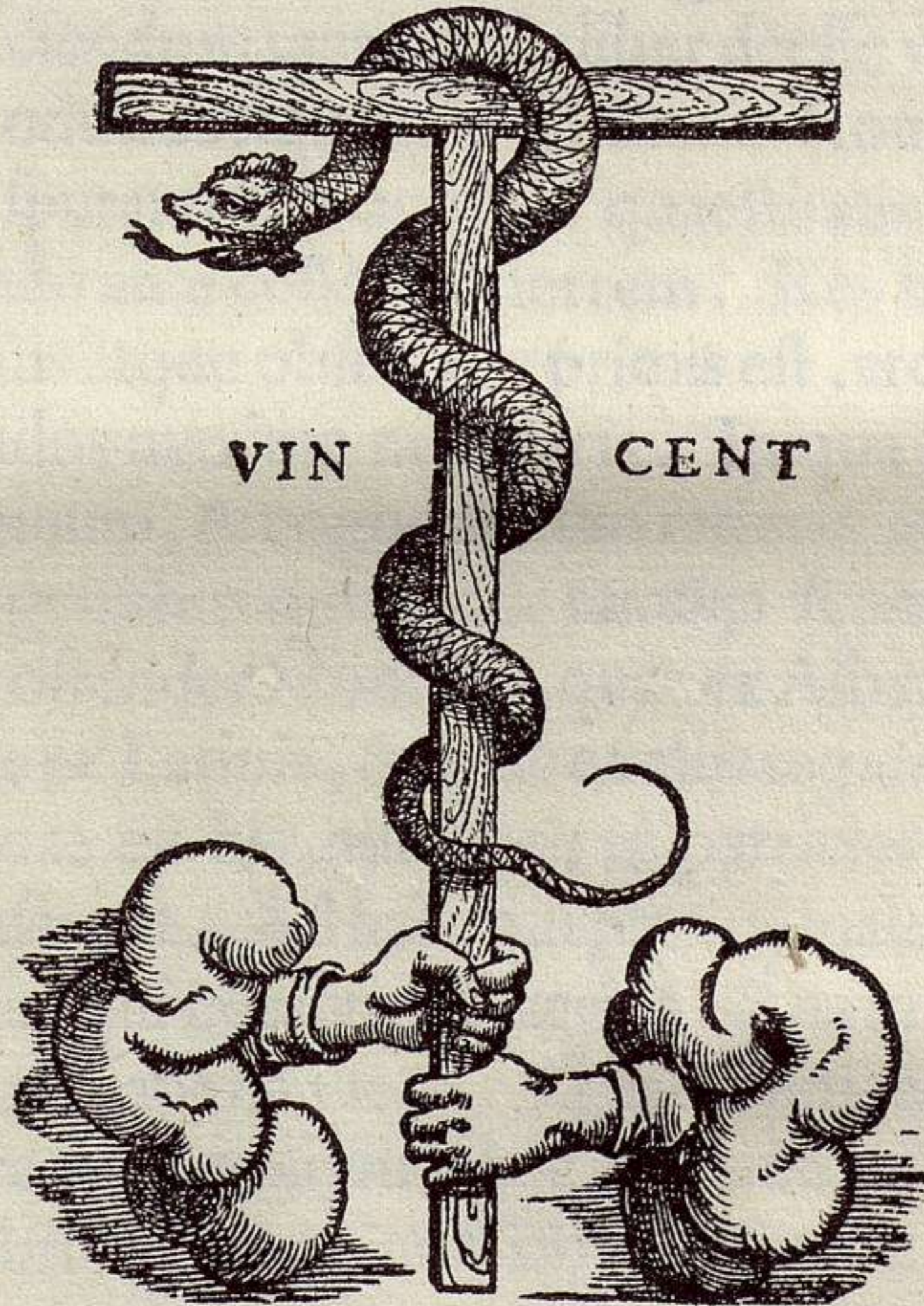
M D LVIII

ONVPHRII · PANVINII
 VERONENSIS · FRATRIS
 EREMITAE · AVGVSTINIANI

DE · ANTIQVIS · ROMANORVM
 NOMINIBVS · LIBER

CVM · PRIVILEGIIS

V E N E T I I S

Ex Officina Erasmiانا, apud Vincentium Valgrisium

M D L V I I I

ONVPHRII PAVINI

VERONENSIS FRATRIS

EREMITAE AVGVSTINIANI

DE ANTIQVIS ROMANORVM

ANOMINIBVS LIBER

CV M PRIVILEGIIS

VENETIS

In Officina Hæbichiana, apud Vincentium Valsellum

M D LVIII

ONVPHRIVS. PANVINIVS

VERONENSIS. FRATER. EREMITA
AVGVSTINIANVS

F. HANNIBALI. CARO. EQVITI

HIEROSOLYMITANO

S . P . D

Nv s hic supererat de antiquis Romanorum nominibus liber Hannibal Caro vir ornatissime, quem ut vniuersum hoc Fastorum opus absoluerem, etiam publicare constitui. Ad integrum enim hoc corpus conficiendum tantum hic liber deesse videbatur, in quo de omni antiquorum nominum Romanorum ratione disputarem, atque eius quaestionis occasione, quae de familijs Romanis paulo ante collegi, afferrem. Res haec in tota antiquitate Romana, difficilis atque obscura in primis est, atque ad hos quos scripsi Fastos intelligendos maxime necessaria. In qua etiam postquam de praenominum, nominum, & cognominum ratione, atque horum differentijs disputauero, de gentibus quoque & familijs Romanis verba faciam: atque in primis illud ostendere conabor, quae ex Albanis, quae ex Sabinis, quae ex Tuscis, quae ex Latinis, & quae ex alijs regionibus Romam commigrarunt. Item quae ex his, aut a quo in patricias allectae fuerunt, & quae plebeiae remanserunt. Ad haec qui patricij maiorum gentium, qui uirginum; qui patres, qui conscripti fuerint. Qua in re explicanda summus etiam uiros labasse animaduerti. Quae omnia antiquitatum studiofis non iniucunda fore existimo, quum hae res nunc ualde obscurae, & tenebris antiquitatis obrutae sint. Cuius laboris, si quid tamen in eo erit cognitu dignum, tibi uni praecipue acceptum referre omnes debebunt fructum, quum ea omnia quae in ipso continentur, & tecum contulerim, & tui praecipue caussa publicare decreuerim. Quem & omnium amicorum optimum sensi, & virum eruditissimum, modestiaeque, probitate, & excellenti uirtute praeditum expertus sum. Nullo enim maiore argumento meam erga te obseruantiam testificari posse existimaui, quam rem ardentissime semper exoptaui, quam hac huius libri nuncupatione. In quo de

D 2 60

eo potissimum argumento disputatur, cuius studio te teneri scio. Quod
& si forte melius tractari potuisset, hunc tamen laborem te boni omnino
consulturum, pro tua humanitate mihi maxime persuadeo, quum
maxima excusatione dignus sit, qui in quocunque disputa-
tionis genere, quod potuit sine ulla laboris detre-
tatione praestare conatus sit. Vale

Venetijs Kal. Septembris

∞ DLVIII

In v e hic superet de antiquis Romanorum nomini-
bus liber Hannibal Care vir ornatissime, quem in uni-
versum hoc Tassorum opus absoluerem, etiam publi-
care constitui. Ad integrum enim hoc corpus consi-
ciendum tantum hic liber deesse videbatur, in quo de
omni antiquorum Romanorum ratione di-
spertam, atque eius quaestione occasione, quae de
familia Romanae ante collegi, agerem. Res haec in tota antiqui-
tate Romana, difficultis atque obscura in primis est, atque ad hoc quaestio-
ni Praefatos intelligendos maxime necessarius. In qua etiam postquam de
praenomine, nomine, & cognomine ratione, atque horum differen-
tia disputaverit, de generibus quoque & familia Romanae verba faciam:
atque in primis illud ostendere conabor, quae ex Albanis, quae ex Sabinis,
quae ex Tiberis, quae ex Latinis, & quae ex alijs regionibus Romanam com-
migraverit. Item quae ex his, aut a quo in patricias allectae fuerint, &
quae plebeiae remanserint. Ad haec duo patricij maiorum gentium, quae
noverit, qui patres, qui conscripti fuerint. Quae in re explicanda sum-
mos etiam viros labore animadverteri. Quae omnia antiquitatum studio-
sis non invidenda fore existimo, quum haec res tunc valde obscurae, & re-
nectis antiquitatis obscurae sint. Cuius laboris, si quid tamen in eo erit co-
gniti dignum, tibi mihi praecipue acceptum referre omnes debebunt. In-
quam, quum ea omnia quae in ipso continentur, & tecum commiserim, &
in praecipue causa publicare decreverim. Quam & omnium antiquorum
operum sententia, & virtus eruditissimum, modestissimum, probissimum, & excel-
lentissimum praedictum expertus sum. Nullo enim maiore argumento
potest erga te obtinuerim testificari posse existimari, quam rem adde-
ntissime semper exoptavi, quam haec libri transcriptione. In qua de

ONVPHRII. PANVINII
 VERONENSIS. FRATRIS. EREMITAE
 AVGVSTINIANI
 DE. ANTIQVIS. ROMANORVM

NOMINIBVS. LIBER

DIFFICILIS admodum (ut dixi) atque inter omnes res quae in Romana antiquitate tractari solent, obscura est ueterum nominum apud Romanos ratio, quae & ad hos quos scripsi Factorum libros, in quibus non nisi fere praenomina, nomina, & cognomina describuntur, & ad ueteres scriptores, antiquitatemque omnem intelligendam maxime pertinere uidetur. Quare hoc libro mihi ipse constitui, latissime de illorum ratione disputare, & quid de iisdem inuenerim exponere, multaque ueterum monumentorum ope, quae iam cognosci desierant restituere. Pleraque enim erant quae aut temporis uetustate, aut librario-rum uitio, adeo corrupta, & deprauata fuerat, ut agnitionem sui omni ex parte amisisse uiderentur. Quum enim Romanos homines duobus primum, deinde tribus, aut quattuor etiam nominibus usos fuisse repererim, quorum unum praecipue nomen, alterum praenomen, cetera omnia cognomina appellauerint; atque aliquando praenomine tantum; aliquando praenominae, & cognomine; aliquando uero praenomine, & nomine, aut horum altero se nuncupauerint, non paruam dederunt his, qui non ita in antiquitate uersati sunt, dubitandi occasionem. Quae omnia, ut quantum a me fieri posset, illustrarem, & restituerem, hoc opus aggressus sum. De praenominibus itaque, nominibus, & cognominibus disputaturus, ante omnia, quo faciliorem intelligendi rationem tradam, quid unumquodque horum sit, quantum ad uocem solum attinet, ipsorum deinde rationem exponam. Aliquot autem exemplis priorem partem declarabo. **QVINCTVS. FABIVS. MAXIMVS. VERRVCOSVS. OVICVLA. CVNCTOR.** Item. **PVBLIVS. CORNELIVS. SCIPIO. AFRICANVS. AIMILIANVS.** Item **C. IVLIVS. CAESAR. STRABO.** Item **M. TVLLIVS CICERO.** In hisce exemplis Quinctus, Publius, Caius, & Marcus, quae praeponuntur praenomina sunt; Fabius, Cornelius, Iulius, & Tullius nomina, quae quum familiae propria sint gentilicia dicuntur; cetera omnia quae Fabio, Cornelio, Iulio, & Tullio postponuntur, cognomina sunt. Ita ut singulas personas non nisi singulis praenomine, & nomine, pluribus uero cognominibus uti posse manifestum sit. Ceterum quum in harum uocum doctrina tradenda, duplicem ordinem seruari posse animaduertim, quorum alter naturae, uel ortus; alter uero usus appellatur, atque nomen naturae, uel originis ordine ceteras uoces praecedat (etenim ut simplicia iunctis antiquiora sunt, atque priora, ita si praenomen id est, quod nomini praepositum est, ut ante sit nomen quam praenomen necesse est) ortus ego & naturae rationem qui commodior ordo est, non usus sequuturus, primum de nomine, deinde de praenomine, & postremo de cognomine disputabo. Nam si naturam harum uocum spectes, praenomen quidem secundum est, si usum uero primum. Naturam igitur in origine & ratione horum uocabulorum tradenda spectare decreui, atque ante omnia de nomine gentilicio uerba facere

De nomine latiore significato accepto

Nomen itaque, auctore Nonio Marcello, dicitur proprium uocabulum singulorum; hoc est, ea uox qua una quaeque res appellatur, quasi nouimen, ut ait Sex. Pompeius; a nosco deriuatum, quod notitiam faciat; nam per id quicquid nominamus agnoscitur. Sunt tamen qui nomen quasi notamen uocatum uelint, uel a Graeco quod est *ἄνομα*, abiecto o, a quo onomatopoeia, hoc est, nominis fictio, dicta est, cum a sono aliquo seu uoce nomina fingamus; quae Latine fictitia dicuntur, ut balatus ouium, mugitus bouum, barritus elephantorum, & similia. A nomine nomino nominas uerbum deducitur, quod est nomen alicui rei imponere, quod dupliciter fit, aut enim uniuerso generi, seu speciei nomen imponitur, quod grammatici nomen appellatiuum uocant, ut cum animal, hominem, leonem, equum, bouem, & asinum dicimus, aut singulis rebus peculiare nomen damus, quod illi cum alio non sit commune; quod a grammaticis nomen proprium appellatur. Hoc autem duplex est, aut enim tribuitur particulari rei anima ca-

renti, aut particulari animali; quod item duplex est; etenim uel rationali, uel rationis experti. Nomen autem proprium, quod rationali animali inditum est, sic definiri solet a Cicerone. Nomen est quod unicuique personae tribuitur, quo quaeque suo proprio, & certo uocabulo appellatur. Hoc rursus cum generale sit, in tria, uel ut alijs placet quattuor appellationis membra, siue parteis diuiditur; praenomen, nomen, quod gentilicium dicitur, cognomen, & agnomen, quae omnia dicuntur etiam nomina propria, quorum originis seu naturae ordo hic est, nomen, praenomen, cognomen, & agnomen, cuius rationem sequuturus, de nomine gentilicio in primis differere constitui

De nomine gentilicio

De nominis autem gentilicij origine, atq; ratione, quum unaquaq; aliarum eiusmodi uocū antiquius sit, primumque usurpari coeperit, uerba facturus, antequam eius definitionem afferam, nonnulla praefari non alienum ab hac quaestione erit. Quae ad ea de quibus scripturus sum facilius intelligenda percommoda futura opinor. Primum igitur intelligendum: Nomen duobus modis accipi. Nam & genus, & species est: genus quum dicimus: apud Romanos tria erant nominum genera. Species, ut quorum unum praecipue erat nomen, quod gentilicium diceretur; alterum praenomen, quod nomini gentilicio praeponeretur; tertium cognomen, unde duo illa priora distinguerentur. Itaq; & gentilicium nomen, & praenomen, & cognomen nomina sunt, si ut genus sumamus, id est ut uocabula, quae in nominando aliquo celebremus. Haec appellandi ratio etiā a ueteribus usurpata est. Quum enim de hominis nomine mentionem faciunt, praenomen, familiae nomen, atque cognomen saepe sub unius nominis uoce significant. Hoc autem uel ex eo cognosci potest quod sub titulo de mutatione nominis, his uerbis constitutio Imp. Diocletiani sit: Sicut initio nominis, cognominis, praenominis recognoscendi singulos impositio priuatis libera est, ita horū mutatio innocentibus periculosa non est. Mutare itaq; nomen, uel praenomen, uel cognomen, sine aliqua fraude licito iure, si liber es minime prohiberis, Si LIBER ES addidit, non quod serui his tribus nominibus uterentur, sed quod liberum non esset seruo, suum nomen mutare, domino serui esset. Ab hac generali appellatione exhereditatio nominatim facta dicitur; quum sufficiat nomen, praenomen, aut cognomen dicere, ut Vlpianus scribit. Aufonius quoq; in ternario numero

Tres equitum turmae tria nomina nobiliorum. Sed & Cicero in oratione pro Muraena ueteres iurisperitos irridens: ut quia (inquit) in alicuius libris (exempli causa) id nomen inuenerunt, putarunt omnes mulieres quae coemptionem facerent, Caias uocari. Quem locum recte Viglius ad Caiam Caeciliam quae eadem Tanaquil dicta est, pertinere arbitratur. Dionysius etiam praenomen Lartis nomen uocauit. Illic igitur praenomen, dictum nomen est; at pro Caecina cognomen. Sex. (inquit) Clodius, cui nomen est Phormio, nec minus niger nec minus confidens, quam Terentianus est Phormio. Martialis quoque epigrammatum lib. II. ad Domitianum Imperatorem scribit

Creta dedit magnum, maius dedit Africa nomen

Scipio quod auctor, quodq; Metellus habet

Et Plutarchus Caprarium & Bubulcum cognomina nomina uocauit in Valerij Poplicolae uita; & T. Liuius libro primo, Egerium nomen, quod cognomen appellauit Dionysius lib. III. dixit. Quae cum ita sint, est tamen specialis quaedam nominis significatio; quae familiae tantum nomen significat, ab antiquis, ita ad praenominis, & cognominis distinctionem usurpata, de qua nunc loqui decreui, quam definiētes dicemus: Nomen speciatim sumptum, quod quum gentilicium sit proprie appellatur nomen; est id quod genus indicans, non tantum proprium personae est, sed etiam genti, uel familiae, quod ideo etiam gentilicium dicitur, quia originem gentis uel familiae declarat; ut Antonius, Curtius, Aurelius, Mucius, Marius, Fabius, Iulius, & familia. Hoc uero ita esse his uerbis docet C. Titius Probus in epitoma lib. X. Valerij Maximi. Omnia (inquit) quae ad unumquemque nostrum definiendum excogitata sunt eandem uim significandi hominis obtinent. Quod per proprietatem dicitur hoc distat, quia eo genus cognoscitur, ideoque dicitur gentilicium. Idem etiam clare & egregie explicat, sub titulo de uerborum significatione Vlpianus cum ait: Nomen itaque cum speciali hac significatione accipitur, familiae nomen significat, Romanis tantum hominibus; nam Graeci & barbari singulis nominibus usi, familiae nomine non utebantur. Itaque Demosthenes, Aristoteles, Plato, Socrates, & illa sacro sancta nomina Iesus, Moses, Cephas, Ioannes, inter cetera aliarum nationum ad familiam non propagantur; erant enim non gentis, sed singulorum hominum uocabula. Quam ob rem etiam magna illa controuersia apud Graecos orta est, quod esset ciuium Romanorum nomen, ut Plutarchus in Mario refert, de qua mox dicam. Veterum igitur (ut dixi) Romanorum usus fuit haec tria, aut simul, aut separata nomina appellare, sed speciali significatione

cacione

ratione, nomen pro familiae nomine vsurpare, cui quod praeponitur praenomen, quod postponitur cognomen uocabant, ut P. Cornelius Scipio, M. Tullius Cicero, C. Iulius Caesar, quibus exemplis P. M. & C. praenomina sunt, Cornelius, Tullius, & Iulius nomina, Scipio, Cicero, Caesar cognomina. Quod ita esse, doctissimorum, & grauissimorum historiae Romanae scriptorum testimonijs confirmari potest. Dionysius enim Halicarnasseus libro historiarum III. de L. Tarquinio Prisco scribens, sic ait. Lucumo iam ciuis Romanus factus, animaduertens unicuique Romanorum esse commune nomen, eique alterum esse adiunctum, quod est cognationis & gentilicium, similem se his in hac re uolens reddere, Lucium sibi pro Lucumone commune nomen, Tarquiniū uero tanquam cognationis ab ea vrbe in qua genitus erat, & educatus gentilicium imponit. Et paulo post ubi de Atio Naeo loquitur commune nomen appellat praenomen. Plutarchus quoque hoc eodem modo loquitur in Coriolano. Inquit enim; Hinc igitur tertium ei nomen Coriolano inditum est, quae res maxime declarat Caium ei fuisse proprium nomen, alterum uero Marciū cognationis, ac familiae commune fuisse, idest gentilicium, tertio deinceps usus est. Idem ferè in principio eius libri, quem de C. Marij uita conscripsit longioribus uerbis explicat: C. Marij (inquit) quemadmodum neque Q. Sertori, qui Hispanos in ius ditionemque populi Romani redegit, neque L. Mummij qui Corinthum deleuit, tertium nomen dicere non possumus; nam Achaicus huic, ut Africanus Scipioni, & Metello Numidicus, ex re gesta cognomen fuit; ex quo magnopere Possidonius reprehensione dignos putat eos, qui censent tertium nomen Romanis proprium esse, ut Camillum, Marcellum, Catonem, Nam qui tantummodo duobus nominibus nuncupabantur, nomine carerent. Errat autem quod hac ratione rursus ipsae mulieres sine nomine esse uoluit, nulli enim mulieri primum nomen, quod proprium apud Romanos Possidonius esse arbitratur, imponitur. Alii autem proprium nomen a cognatione dixerunt, ut Pompeios, Manlios, Cornelios, tanquam si quis Heraclidas ac Pelopidas diceret, tertium uero nomen denominatur ab epitheto quod ex rebus gestis, uel ex natura, uel ex aliqua figura, & passione corporis impositum est, ut Magnus, Torquatus, Sulla, & apud Graecos, Gryppus, Callinicus. Sicque Plutarchus de nominum antiquorum ratione disputat, ut uaria etiam ipse apud Romanos fuisse nominum genera cum Dionysio sentire uideatur, quorum alia prima, alia secunda, alia tertia appellat; ac prima quidem nomina eadem esse, quae propria significare uidentur, nosque praenomina dicimus, ut Publius, Quintus, Marcus, & Titus; ut apud Graecos est Agamemnon, Achilles, Alexander, Pelops, Atreus. Secunda uero, quae cognationis causa multis communia sunt, quae nos nomina gentilicia dicimus, esse ait, ut Pompeius Manlius, Cornelius, quibus apud Graecos correspondent Heraclidae, Pelopidae, Aeacidae, Atridae. Tertia uero esse (ait) quae a Graecis *ἐπώνυμα* nominantur, nosque cognomina dicimus, quae uel ab aliqua actione, uel a corporis habitu, uel a moribus indita sunt, ut Magnus, Torquatus, Sulla, Cincinnatus, & similia, quibus apud Graecos correspondent Theos, Neoptolemus, Callinicus, Paris, Celer, & Gryppus. In his porro Plutarchi uerbis animaduersione dignum est, ipsum quamquam egregie multa de nominum Romanorum ratione tradiderit, quaedam tamē dixisse, quae potius ex Graecorum consuetudine, appellandique more accepit, quam ita olim fuisse apud Latinos obseruata. Nam quum secundum nomen ex tribus gentilicium, & cognationis; tertium uero cognomen ab aliquo euentu inditum Romanos appellari consueuisse scribit, optime dicit. Quum autem primum quod praenomen Romani uocabant, Romanorum fuisse proprium nomen affirmet, haud scio quam recte dictum sit, uerum haec latius examinabo quum de praenomine differam. Porro autē hoc Plutarchi testimonium nequaquam citauī tanquā de praenomine disputaturus, sed ut ea quae de nomine gentilicio dixi confirmarem. Nunc uero reliqua persequar, ueterumque Latinorum de nomine gentilicio sententiam afferam. C. Titius Probus in epitoma lib. X. Valerij Maximi Omnia autem (inquit) quae ad unū quemque nostrū definiendū excogitata sunt eandē uim significandi hominis obtinent. Quod per proprietatē dicitur, hoc distat, quia eo gens cognoscitur, ideoque dicitur gentilicium; cetera ordine uariantur; nam quod praeponitur praenomen, quod postfertur cognomē, appellatur. &c. Idem etiā Diomedes lib. I. cap. II. scribit: Propriorum (inquit) nominum quattuor sunt species, praenomē quod nominibus gentilicij praepositur, ut Marcus, Publius, Gneus; nomen gentilicium, idest quod originem gentis uel familiae declarat, ut Portius, Cornelius, Iulius, & cognomen quod &c. Donatus uero de octo partibus orationis editione II. Propriorum nominum, inquit, secundum Latinos quattuor sunt species, praenomen, nomen, cognomen, & agnomen, ut P. Cornelius Scipio Africanus. Idem Sergius ad Donatū, & P. Cosentius, Carisius, Priscianus ceterique grammatici sentiunt. Quod si quis fortasse hos ut recentiores, & grammaticos non admiserit, ad ea quae scripta sunt apud Ciceronem, Suetonium, & Cornelium Nepotem animum referat, rerum Romanarum certissimos auctores. Cicerone

cero

cero enim epist. ad Atticum lib. III. ita ait: De Euty chide gratum, qui uetere praenomine, nouo nomine T. erit Caecilius, ut ex me & ex te iunctus Dionysius M. Pomponius. Suetonius quoque in Caesare: Ut quod eo (inquit) anno actum esset Iulio & Caesare actum scriberent, bis eodem repetitis nomine atque cognomine. Idem quoque Cicero II. epist. ad Attic. Quanto in odio (inquit) nolter amicus Magnus cuius cognomen, una cum Crassi Diuitis cognomine confesceat. Idem lib. II. de finibus: Primū T. Manlium (ait) cum Gallo depugnasse & ex eius spolijs sibi & torquem, & cognomen induisse, nam Torquatus deinceps appellatus est. Nonne igitur satis haec uerba ostendunt, Titum quidem esse praenomen, Caecilium uero, & Iulium nomina, Caesarem autem, Magnum, Crassum, & Torquatum cognomina esse uocanda. M. enim Cicero superioribus uerbis ostendit, sibi cordi esse quod Atticus praenomen suum Titi, atque auunculi nomen, quod ideo nouum dicit, quia id recenter adeptus erat, idest Caecilium, seruo Euty chidi imposuerit, eumque T. Caecilium Euty chidem appellauerit, ut antiquis mos erat. In uerbis quoque Suetonij, non ne clare uidetur nomen ipsum illud esse, quod post praenomen ponitur in appellatione, ut Iulius uel Caecilius, idemque esse cum gentis uel familiae appellatione, quod etiam gentilicium dicitur? Haec autem satis multa & firma uisa sunt, quae afferrem ad harum appellationum, & praesertim nominis gentilicij uim & naturam definiendam. Nunc cetera persequamur

Vnde nomina gentilicia manarint, & cur in ius desinant

Familias omnes Romanas suos quosdam auctores primos habuisse constat, qui nomina sua propria sibi ab aliquo euentu imposita, posteris suis postea tanquam gentilicia paululum immutata reliquerunt. Quum enim ipsi eius gentis auctores extitissent, omnes ab eis progeniti eorūdem nominibus tanquam proprijs utebantur, ac suae gēti tantum peculiaribus. Hoc autem uno aut altero exemplo demonstrari potest. Est aliquis princeps generis & gentis alicuius futurus, exempli causa Iulus Aeneae, aut Antio Hercules filij, quū filios procrearunt. Hos Graeci patronymico suo exprimunt Iulidem, Antonidem; Latini suo in ius Iulium, Antonium, nihil est enim aliud Iulius quam ex Iulo natus, neque Antonius quam ex Antone, & ita in ceteris, ut a Pino Pinarij, Calpo Calpurnij, Ati Atij; & sic de reliquis. Atque hoc dictum est nomen, quod gentilicium est quia ex qua gēte quis sit indicat. Quum ergo multi essent uel filii, uel nepotes Iuli, Antonis, & Pini, qui omnes Iulij, Antonij, & Pinarij dicebātur, ut inter se distinguerentur, fuerunt aliquo alio praeposito nomine ornandi. Itaque si quis prima luce exempli gratia natus esset Lucium, si mane Manium, si ad Tiberim Tiberium, si quinto, sexto, aut decimo loco, Quintum, Sextum, & Decimum appellarūt, & praeposito hoc nomine illi gentilicio dixerunt L. Iulius, Sex. Iulius, Manius Antonius, Ti. Calpurnius, Q. Pinarius, & D. Atius, & sic in ceteris. Atque nomen illud secundo loco excogitatum, quod antiquo nomini gētilicio praeponebatur, praenomen uocarūt. Quare si naturā spectes, quam ego nunc in origine horum uocabulorum tradenda spectauī, praenomen secundum est; si usum & appellandi rationem, primū. Ideo autem omnia fere gētilicia nomina in ius ueteres desinere fecerunt, ut gentis originem eiusmodi deriuatione significarent, ut quem admodum in uoce deriuatio uerbi, sic gentis etiam, quae uoce illa exprimeretur, principium in uoce appareret. Si quidem antiquissimam quamque gentem aut a uiro, aut a loco tanquam a fonte aliquo manasse, & nomen accepisse perspicuum est, ita quidem ut haec deriuationis significatio in omnibus studiosissime conseruata sit. Hanc autem consuetudinem diligentissime tam ante, quam post urbem conditam Romae retentam fuisse aliquot gentium testimonio demonstrari potest. Iuliam enim gentem, Aemiliam, Nautiam, & Antoniam hanc eiusmodi terminationem ita religiose seruasce, non ob aliam rationem credendum, quam ut appareret in uoce, quod in re existit, ab aliquo ipsas initio deriuasce: Est autem ita. Nam ab Iulo Aeneae, Iulia; Aemilia ab Aimilo Iuli filio, Nautia a Naute, Antonia ab Antone, qui earum gentium auctores fuerunt, deriuatae sunt. Nam unde reliqua manarint, quantum potero ostendam. At uero condita urbem tam sub regibus quam sub consulibus idem factitatum est. Scribit Plutarchus, Numam regem filios quattuor reliquisce, Pomponem, Calpum, Pinum, & Mamercum, atque ab ijs Pomponiam, Calpurniam, Pinariam, & Mamerciam gentes Romae propagatas. L. uero Tarquinium Priscum scribit Dionysius Damarati Corinthij fuisse filium, & quum Tarquinij uiueret Lucumonem Etrusco praenomine fuisse uocatum, ubi uero Romam migrauit ad morem Romanum sibi nomina composuisse. Itaque communi nomine se pro Lucumone Lucium, gentilicio uero a Tarquinij urbe, non se Tarquinensem, sed Tarquinium appellari uoluisse. Idem fecit Ap. Claudius qui Romam cum clientibus suis ex Sabinorum oppido Regillo anno post reges exactos sexto se contulit. Et enim quum Clausus diceretur, non iam amplius Clausum, sed Clausium post Claudium dici se ubi Romae domicilium collocauit, oportere existimauit. A quo deinceps omnes eius posterij Claudij nominati sunt. Id autem ita esse Priscianus quoque libro II. refert

refert, vbi nomina haec in ius apud Romanos idem ualere, quod apud Graecos patronymica. Verba eius sunt haec: Nominum deriuatiuorum multa genera sunt. Quorum Patronymicum, id est quod a proprijs tantummodo patrum nominibus deriuatur secundum formam Graecam, quod significat cum genitiuo primitiuo filios, uel nepotes, ut Aeacides Aeaci filius uel nepos, pro quo Romani nominibus familiarum utuntur, ut Cornelij, omnes enim ab illo qui primus Cornelius appellatus est, hoc nomen habuerunt, quicumque eiusdem familiae sunt, sicut omnes minores Thlei Thesidas Graeci appellarunt. Neque uero dubium est, quin tota haec ratio terminandi usque ad reip. interitum incorrupta peruenerit: praeter ea duntaxat quae longa obseruationem notauit; Peducaeus, Poppaeus, & Norbanus. Nam quod M. Perperna, & alia quaedam id genus antiqua nomina in ius non desinant, potius eorum nesciri nomina existimo, quam nomina gentilicia fuisse, quae omnino cognomina fuisse arbitror. Nonnullos enim fuisse constat, quasi gentilicij nominis expertes, quos ita omnino nominari etiam in tabulis Capitolinis uidemus, quod ob eam causam contigisse uidetur quod ij cognomine magis quam nomine delectati sunt, quod in quibusdam familijs accidisse testimonio est M. Agrippa, cuius gentilicium nomen in omnibus fere uetustis etiam lapidum monumentis omissum est, quum tamen ex Vipsaniorum gente eum fuisse Nepos & Dio tradiderint. Ita est etiam C. Macenas; cuius nomen non nisi in Cornelio Tacito, & semel tantum reperitur, quod fuit Cilnius, ut ex antiquis manuscriptis codicibus, & uetusto marmore animaduerti. C. etiam Verris nomen nusquam quod sciam legitur, ita frequens erat cognominis eius usus. Fuit tamen Verres ex gente Cornelia, ut ex liberto eius Cornelio Haruspice, cuius oratione III. meminit Cicero, obseruauit. Norbanus uero cognomen potius fuisse quam nomen ex eo potissimum crediderim, quod raro admodum ab urbibus nomina sumi solita fuisse didicerim, sed potius cognomina ut Medullinus, Camerinus, Auruncus, Laurentinus, Regillensis, & similia, ita quoque a Norba Norbanus dictus est; quod postea diuturnitate temporis uel usu, uel quia nomen eius ingnotum erat, pro nomine usurpari coeptum est, addito Flacci cognomine, dictusque est C. Norbanus Flaccus. Multa etiam nomina librorum culpa corrupta erant, inter quae praecipuum fuit Corruccianus quod quum nunquam in ius scriptum reperiretur in manuscriptis codicibus sed tantum Corucanus, omnes ualde conturbabat: uerum postremo compertum est ex antiquissimis lapidibus, uetustissimisque codicibus Corruccianum esse scribendum. De Peducaeo uero & Poppaeo, cur non Peducaeus, & Poppaeus scribendum, praesertim quum Poppaeum olim ueteres scripsisse constat. Ut ut autem illud sit, non est quod exiguus horum numerus tam religiosam tot aliorum consuetudinem impediatur nam ita reip. stante obseruatum fuisse constat. Quod si quid praeter regulam ortum est id nouissimis reip. temporibus natum esse liquet, quibus consuetudine Latini sermonis sensim labante multa paulatim praeter antiquum loquendi morem inualuerunt. Porro autem reip. stante illud certum est, singulos homines non nisi singula praenomina unumque tantum nomen id est familiae habuisse, quum tamen pluribus cognominibus uti liberum omnibus esset. Post Augusti uero tempora antiqua haec religiosa nominum obseruatio labefactata est. Nam duo nomina gentilicia multos usurpasse tam apud auctores, quam in antiquis inscriptionibus obseruauit, ut Ap. Annius Trebonius Gallus, M. Atilius Metilius Bradua, P. Coelius Balbinus Vibullius Pius. Quod in adoptionibus fieri solitum fuisse exemplo esse potest C. Plinius Caecilius Secundus, qui quum C. Caecilius ante uocaretur ab auunculo C. Plinio Secundo Veronense adoptatus ita appellari coepit, ut in eius epistolis uideri potest. Nam quemadmodum ante Augusti imperium frequentissimus is mos in adoptionibus erat, ut is qui adoptabatur, praenomen, nomen, & cognomen eius qui adoptabat assumeret, suum uero uetus nomen paululum immutatum pro altero cognomine usurparet, ut C. Julius Caesar Octavianus, ita post reip. casum alius hic appellandi mos inrepsit de quo dixi, quod ante insolitum & inauditum erat. Is enim qui adoptatus erat, tria nomina adoptantis suscipiebat, suum nomen non paululum immutatum pro altero cognomine usurpabat, sed nulla ratione mutatum nomini gentilicio eius qui adoptauerat subiciebat, ut de C. Plinio Caecilio Secundo animaduertimus. Altera quoque ratio fuit duo nomina gentilicia retinendi; ea erat quum is qui ciuitate donatus erat, duo nomina casu habuisset, tunc enim ea suggererebat nomini gentilicio eius a quo ciuitatem impetrabat exemplum haberi potest de M. Aurelio Claudio Pompeiano. Claudius enim Pompeianus homo Alexandrinus a M. Aurelio Antonino imperatore ciuitate donatus, senator, consul, & gener assumptus M. Aurelius Claudius Pompeianus uocatus est. Haec & similia ab antiqua obseruatione abhorrentia paulatim irreperunt, posteaquam ex externis regionibus imperatores creari coeperunt, ciuitasque toti orbi Romano data est. Quo tempore non solum religiosus hic nominum ordo defecit, uerum etiam lingua Latina ita contaminata est, & in foedam barbariem uersa, ut non immerito Sex. Pompeius scripserit; Latine loqui a Latino dictum est, quae loquutio adeo est uersa, ut uix ulla eius pars maneat innoxia & c

*Quod inter gentem, & familiam discrimen sit; & quae gentes,
vel familiae Romanae fuerint.*

Quum nomina ipsa gentilicia de quibus nunc disputamus, a gente dicta sint, nunc etiam commodum uidetur, ut quid gens sit, & qua ratione a familia differat exponam. Inter gentem & familiam illud interest, quod gens ad nomen, familia ad cognomen refertur. Itaque illa tanquam totum continere uidetur, haec quodammodo partem. Exempli gratia Valerij omnes unius esse gentis dicuntur, quia uno nomine continentur omnes, at uero partes gentis huius sunt plures, quae ex cognominum uarietate distinctae sunt, eaeque familiae nominantur, ut in gente Valeria Maximi uel Messallae, Flacci, Laeuini, Faltones, Poplicolae, Potiti. In Cornelia Cossii, Maluginenses, Scipiones, Lentuli, Dolabellae, Sullae, Cinnae. In Fabia Ambusti, Maximi, Buttones, Pictores, Dorsones, Licini. In Aemilia Mamercini, Lepidi, Paulli, Scauri, Barbulae. Itemque in ceteris. At uero Valerii omnes unius sunt gentis, itemque Fabii, Cornelii, atque Aemilii. Itaque recte Festus gentem definit, eam quae ex multis familiis conficeretur. Haec ita esse ex uetustis scriptoribus intelligi potest. Cicero in Bruto: Funebres orationes ipsae familiae quasi ornamenta seruabant ad usum, si quis eiusdem generis occidisset. Luius libro I. Iulia gens Iulum auctorem sui nominis nuncupat. Et libro VII. sic loquitur Valerius Coruus: Non si mihi nouum hoc Corui cognomen diis auctoribus homines dedistis, Poplicolarum uetustum nostrae familiae cognomen memoria excessit. Et libro IX: Duodecim Potitiorum familias fuisse, quum gens Potitia tota interiit. Et libro XXXIIX. P. Scipio Nasica orationem habuit plenam ueris decoribus non communiter Corneliae gentis, sed propriae familiae suae. Et libro XL. Inde cognomen familiae inditum, ut Annalis appellaretur. Tranquillus in Caesare. Ab Anco Marcio sunt Marcii reges, quo nomine fuit mater, a Venere Iulii, cuius gentis familia est nostra. Et in Augusto: Gens Octauia a Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta, mox a Ser. Tullio in patricias transducta. Primus ex hac magistratum cepit C. Rufus. Is quaestorius Cnaeum & Caium procreauit, a quibus duplex Octauiorum familia defluxit, conditione diuersa. Et in Galba. Imagines uniuersi generis exequi longum est, familiae breuiter attingam. Qui primus Sulpiciorum Galba cognomen tulit, cur aut unde traxerit ambigitur. Porro autem quod interest inter gentem & familiam, idem interest inter genus, & stirpem. Quod Cicero multis in locis docet. Pro Rabirio: Quae in familia laus aliqua forte floruerit, hanc fere qui sunt eius stirpis cupidissime persequuntur. Et primo de legibus: Hic orti stirpe antiquissima sumus. Et in Laelio. Qui aliquandiu propter ignorantiam stirpis, & generis in famulatū fuerunt. Et libro I. de oratore: Quid? qua de re inter Marcellos & Claudios patricos C. uiri iudicarunt, quum Marcelli a liberti filio stirpe, Claudij patricij eiusdem hominis hereditatem gente ad se redisse dicerent, nonne in ea causa fuit de toto stirpis, & gentilitatis iure dicendum? Et Tranquillus in Caligula: Cn. Pompeio antiquissimae stirpis Magni cognomen ademit. Quae uero ratio est inter gentem & familiam, eadem est inter gentiles & agnatos; ut enim familia, aut stirps nos propius attingit, quam gens, aut genus; sic agnati quam gentiles. Agnati enim sunt eiusdem familiae, gentiles eiusdem gentis, uel ut tradit Cicero, qui inter se eodem nomine sunt. Quod etiam scribit Festus: Gentilis (inquit) dicitur, qui eodem ex genere natus est, & is qui simili nomine appellatur. Quum ait: ex eodem genere, eos intelligit qui eiusdem gentis eundem principem habent; simili uero nomine, eos qui, quamquam uno gentis nomine omnes utuntur, tamen non eundem sui generis auctorem habent, quo modo Cicero prima Tusculana se gentilem ait Ser. Tulij regis, quod uterque simili gentilicio nomine uteretur, quum tamen e diuerso uterque genere maneret, agnati enim non erant, neque ex eadem familia. Unde in Bruto ait: Multos usurpasse alienam familiam, quum essent eiusdem nominis, & gentis, ut si (inquit) me a M. Tullio patricio esse dicerem, qui cos. fuit cum Ser. Sulpicio. Et in eodem Bruto: Tuus gentilis Brute M. Pennus; fuerunt nam & Pennus, & Brutus ex eadem gente & nomine, ambo enim Iunij, sed ex diuersis familiis, nam alter ex Iunij Brutis, alter ex Iunij Pennis. Quum autem ad Herennium scriptum sit. Si furiosus existat agnatorum gentiliūq; in eo, pecuniaque eius ius esto. Agnati profecto uidetur esse, qui ex eadem familia sunt, quibus deficientibus gentiles subeant. Nam etiam Cicero primo de oratore dixit: Iura gentilitatum, & agnationum. Itē ius gentilitatis & stirpis. Et de legibus I. Homines deorum agnatione & gente tenentur. Quum utranque coniunctionem complecti uellet. Plinius quoque gentiles noua quadam ratione appellat. Si quidem seruos gentiles esse dominorum ait, quia eodem praenomine appellarentur quo dominus, ut Marcipor, & Quinctipor, idest Marci & Quincti puer. Haec itaque sunt, quae de gente, & familia; uel genere, gentilibus, & agnatis scripta inueni

De Romanarum gentium origine

De quarum origine, generibus, & distinctionibus disputaturus, illud in primis scitu dignum, quattuor populos me inuenisse praecipuos qui gentium Romanarum seminarium fuerunt. (nā praeter has etiam ex tota Italia Romam multas commigrasse existimandum.) Hi fuerunt Aborigines & Troiani, qui postea ambo ab Aenea communi nomine Latini sunt appellati, item Sabini, & Etrusci. Aborigines uero qui ante aduētum Aeneae Latium regnante Latino tenebant, ex Graecis in Italiam uenientibus (ut tradit Dionysius) conflati sunt. Hos ipse nominat Oenotrios ex Arcadia, Pelasgos ex Thessalia, Euandrum, item ex Arcadia, Herculem ex Peloponneso profectos. Qui Troiani fuerint manifestum est. Atque hi primis urbis fundamentis interfuerunt. Urbi nouae Sabini, Caeninēses, Antemnates, & Curēses: Item Etrusci, ut Veiētes, Fidenates & multae praeterea Etruscorū urbes. Item alij ex Latinis ut Camerini, & Medullini accesserūt, quos Romulus uel bello uictos, uel aequo foedere in ciuitatem recepit. Quod Romuli institutum reliqui deinceps reges studiosissime conseruarunt. Qui plures ciuitates aut ui, aut beniuolentia sibi adiunxerunt, Romamque transtulerunt. Itaque Tullus Hostilius Alba, Ancus, Marcius, Politorium, Ficana, & Tellenis; Tarquinius Priscus Appiolis captis, & dirutis earundem familias Romam transduxerunt. Ancus etiā Lucumonem Etruscum in senatū adsciuit. Priscus Ser. Tullium Corniculānum sibi etiam in generum adiunxit. Idem libertate parta obseruantum ab annuis magistratibus est. Nam quum urbs plena habitatoribus esset, nec propterea amplius nouis migrationibus opus haberent, ius ciuitatis integris populis, & gentibus nunquā dari desitū, Italiamque ipsam municipijs deuinciri, quousque bello sociali uniuersa ciuitate donata est. Quo tēpore uirtutis ergo multi ne Italici quidem in ciuitatis ius suscepti sunt, post transpadum ciuitas prolata, deinde transalpes, & postea transmare, postremo toti orbi Romano concessa est. Atque ex orbe urbs facta. Quum uero difficile admodum sit (immo id fieri posse nulla ratione opinor) omnium Romanarum gentium originem inuenire, paucarum tamen initia ex uetustis monumentis indicari possunt, ex quibus illud quoque intelligi poterit reliquas etiam eadem ratione manasse, nihil enim ea disputatione obscurius unquā fuisse didici, in qua familiarum Romanarum origo explicatur. Nam quamquam quarundam gentium Romanarum origo manifesta sit, maioris tamen partis, uel omnino obscura est, uel incerta. Cuius quidem uniuersae tractationis duas praecipue partes constituam; nam familiarum quarundam origo certa habetur, quarundam incerta est. Hae autem quarum initia cognita habemus sunt quae a principibus uiris, quorum cognitio est, manarunt, ut quae ab Aboriginibus, Troianis, Latinis, Sabinis, & Tuscis deriuatae sunt. Earum uero quarum origo incerta est, quibusdam certa dari potest etymologia, quibusdam non. Prioris generis aliae a praenominibus, nominibus, & cognominibus; aliae a locis, urbibus, & populis; aliae a quadrupedibus; aliae, a uarijs euentibus dictae sunt. Earū tamē origo & generis auctor obscurus est. Posterioris uero generis neq; auctor cognitus est, neq; earū ulla afferri potest nominis etymologia ut Fusij sunt, Coruncanij, Caruilij, Coccej, & similes quas omnes enumerabo. Quod idcirco accidisse existimo, quia multae earū ab antiquissimis hominibus, ut pastoribus, & latronibus, & ceteris incertas sedes habētibus, ortae sunt. Quibus ea nomina ab aliquo euentu imposita, eo loquendi genere, quod linguam appellamus, mutato, omnino obscura posterioribus temporibus facta sunt. Sunt enim multa uerba quae loquendi genere uariato, quum ante aliquid, postea nihil significare coeperunt, quum non solum linguarum usus sed & characteres ipsae, & elementa quibus scribimus mutantur, cui rei testimonio esse possunt litterae Etruscae nobis modo omnino incognitae, quae in uetustissimis tabulis reperiūtur. Id igitur ex hac potissimum causa accidisse opinor, ut aliquot Romanarum gentium deriuatio nobis omnino incognita sit. Quarundam etiam gentium, quamquam nomina uetustissima sint, deriuatio tamen intelligi potest, quod quum nobilissimae fuerint, reliquo eius linguae cuius erāt, usu exolescente, earundem tantum nominum notitia ad nos manauit, ut Romulus, Remus, Mamercus, & similia. Atque haec sunt quae de ijs Romanis gentibus dicere uolui, quarum omnino etymologia obscura est, & nobis modo incognita. His igitur explicatis earū modo familiarum seriem afferam, quarū certus auctor est, & origo manifesta; atq; ex his ab his enumerandis initium sumā, quae omniū uetustissimae erant, & ab Aboriginibus manarunt. Ac primū quidem numerabo

VITELIOS quos Fauno Aboriginum rege & Vitellia, quae multis locis pro numine colebatur ortos tradit in Vitellio Imp. Tranquillus. Patricia haec gens fuit & (ut opinor) maiorum gentium (quae autē familiae maiorum gentium fuerint, & supra dixi, & paulo post iterum exponam) ex qua fuerunt M. & N. Vitellij fratres uxoris Collatini primi consulis, a Bruto cum filijs quod de recipiendis in urbem regibus coniurassent, interfecti. De quibus libro V. Dionysius

FABII a Fabio Herculis filio orti, ut tradunt Plutarchus in Fabio Maximo, & Silius libris II. & VI. Vnde Iuuenalis: Natus in Herculeo Fabius lare. Sex. Pōpeius: Fouij qui nūc Fabij dicūtur dicti

dicti

dicti quod princeps gentis eius ex ea natus sit, cum qua Hercules in fouea concubuit. Alij putant eum primum ostendisse, quæadmodum urfi & lupi foueis caperentur. Patricia & hæc gens fuit maiorum gentium (Fabij enim Celeris præfecti Celerum primi sub Romulo mētio est) in has familias, & cognomina distincta: Celer, Vibulanus, Ambustus, Rullus alias Rullianus, Dorso Maximus, Gurges, Buteo, Pictor, Licinus, Verrucosus, Ouicula, Cunctator, Labeo, Aimilianus, Seruilianus, Allobrogicus, alias Allobrogicinus, Eburnus, Africanus & Perficus. Huius gentis usque ad Ti. Caesaris principatum mentio est. pontificatu maximo I. auguratibus aliquot, dictaturis VII. magisterijs equitum V. consulatibus XLVIII, X. uiratu legum scribendarum, censuris VIII. tribunatibus militū consulari potestate X. senatus principibus V. Triūphis XIII. ouationibusq; II. illustris. His honoribus functi sunt uiri XXXVI. infra annorū DL. interuallum

ANTONII. Ab Antone Herculis filio deriuati. Plutarchus in Antonio. Patricios & hos maiorum gentium fuisse existimo. (Fuerunt enim & Antonij, plebeij). Quod cur acciderit paulo post exponam. Ex patricia Antonia gente fuerunt tres Antonij, duo Merendae, alter X. uir legibus scribendis, alter tribunus militum consulari potestate, tertius porro equitum magister. Antoniorum gentem plebeiam pietatis, & Balbi cognomina usurpasse inueni. Hæc & ipsa consulatibus septem, censuris duabus, magisterio equitum, triumpho, ouationibus duabus celebris nouissimis reip. temporibus fuit

POTITII. Hanc gentem antiquiorem origine urbis nominat Liuius, a Potitio illo sene deriuata, qui ad tempus adfuit sacris Herculis dapibus. Patricia hæc maiorum gentium procul dubio fuit, nullis unquã (honoribus quod sciam) affecta. Hæc gens in XII. familias diuisa ob Herculis sacra neglecta omnis interijt circa annum urbis CDXLV

PINARII. & hi patricij maiorum gentium fuere ab altero sene Herculis sacerdote oriundi, qui quia ad tempus ad dapes non uenit, Pinarius dictus est *ἀπό τῆς πίνας*. i. a fame, de quo Liuius & Dionysius mentionem faciunt. Plutarchus uero a Pino Numæ filio eam ortam tradit. Fortasse Pinaria gens duplex fuit. Hæc Marmercini, Rufi, & Nattæ cognomina usurpauit, consulatibus aliquot, magisterio equitum, & tribunatu militum gestis non obscura

QUINCTILII. & hæc gens patricia maiorum gentium fuit. De qua Festus: Fauiani & Quinctiliani appellantur lupercia a Fauio & Quinctilio præpositis suis. Quinctilius igitur primus fuit unus ex his qui lupercalia ante urbem conditam celebrarit, a quo Quinctiliorum gens patricia dictatoria & consularis manauit, Vari cognomine ornata

MAMILII. a Mamilia Telegoni qui Tusculum condidit filia, Vlixis nepte oriundi. Liuius, Dionysius, & Festus. Hæc gens Tusculana fuit, quæ Tusculo municipio facta, quum Romam uenisset, inter plebeias familias Romanas relata est. Liuius libro III. Eo die L. Mamilio Tusculano approbātibus cunctis ciuitas data est. Hæc in familias aliquot diuisa, quarum cognomina fuerunt Vitulus, Turrinus, & Limetanus. Consularis hæc gens fuit. Atque hæc sunt Romanæ gentes quæ ab Aboriginibus fluxerunt, quarum ad nos notitia manauit

Gentes Romanæ quæ a Troianis ortæ sunt

IULII. a Iulo Ascanij, uel ut alijs placet, Aeneæ filio. Liuius, Dionysius, Suetonius. Itaq; Proculum Iulium Romuli tempore Iuli Ascanij progeniem uocat Dionysius; & ipsi Iulij cognomen etiam tulerunt Iuli a principe eius gentis Iulo, de quo, Virgilius libro I. Aeneidos

Nascetur pulchra Troianus origine Caesar

Imperium oceano famam qui terminet aëtris

Iulius a magno demissum nomen Iulo.

& paulo ante

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo

Additur, Ilus erat

Albana hæc gens fuit, atque ut ex Proculo Iulio apparet Romam a Romulo transducta, igitur maiorum gentium patricia fuit, pontificatu maximo, dictaturis quinque, magisterio equitum, consulatibus XVII. censura una, tribunatibus militū consulari potestate IX. X. uiratu legibus scribendis, triumphis octo, Caesare ipso dictatore, & Augusto Romani imperij conditoribus omnium Romanarum clarissima, quæ Iuli, Mentonis, Libonis, & Caesaris, Strabonis, Bursionis Apuli, Augusti, & Germanici cognomina uarijs temporibus usurpauit

AEMILII. ab Aemilo Ascanij Troiani Aeneæ filij, filio ut ait Festus deducta. Cui rei forte alludit Virgilius quum dixit

Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci

Audierat, Tyrias olim quæ uerteret arces

Hinc populum late regem belloque superbum

Venturum excidio Lybiae

Nam progeniem Aeneæ, & Iuli uocare uidetur Scipionem Paulli Aemilij filij, qui imp. Carthagi-

thagi-

thaginem excidit, populum autem legiones Romanas, quae ab eisdem etiam genus trahebant. Plutarchus autem Aemilios a filio quodam Pythagorae Mamerco dictos ait, qui summo lepore praeditus fuit, quae Graece Aimilia dicitur. Sex Pompeius, Aimiliam gentem appellatam dicunt a Mamerco Pythagorae philosophi filio, cui propter unicam humanitatem cognomen fuit Aimilij. Alij quod ab Ascanio descēdat, qui duos habuit filios Iulum atque Aimilon. Patricia haec gens maiorum gentium etiam fuit, ex Albanis Latinis in urbem a Romulo accita, quae Mamerchini, Barbulae, Priuernatis, Paulli, Lepidi, Papi, Macri, Buae, Porcinae, Scauri, & Liuiani cognomina tulit, pontificatu maximo, duobus principatibus senatus, dictaturis V. magisterijs equitum III. consulatibus supra XL. censuris triumphisq; XV. tribunatibus militum consulari potestate XII. decorata

ATI I. Ab Ati Troiano de quo Virgilius libro V. Aeneidos

Alter Atis: genus unde Atij duxere Latini item

Paruus Atis pueroque puer dilectus Iulo

Quod Augusti causa dictum scribit Seruius, qui ex Atia matre natus est. Hoc in Augusti gratiam dictum fuisse a Virgilio opinor, neque enim ulla uetus Atiorum mentio est. Atij plebeij fuerunt, neque praecturae gradum excessere, cognominaque Varri, Paulli, & Balbi tulerunt

CAECILII. a Caecade comite Aeneae. Alij a Caeculo Volcani filio, qui condidit Praeneste. Auctor Festus. Plebeia haec gens fuit, non ante annum urbis CDLXX. honores adepta, cognominibusque Metelli, Macedonici, Calui, Detricis, Balearici, Dalmatici, Vittati, Caprarij, Nepotis, Celeris, Cretici, Pii, Numidici, Scipionis, & Silani distincta. Quae nobilis admodum Romae gens fuit, pontificatus maxime III. dictaturas duas, magisteria equitum totidem, consulatus XX. censuras VII. triumphos nouem, intra annos CCL. adepta, quibus honoribus functi sunt uiri undeuiginti. Hanc familiam Praeneste oriundam fuisse quidam referunt, quam post exactos Reges in ciuitatem acceptam fuisse opinor

CLOELII. a Comite Aeneae eius nominis fluxerunt, ut his uerbis tradit Festus, Cloelia familia a Cloelio Aeneae comite est appellata. Haec gens Albana fuit. Hinc fossae Cloeliae a Cloelio Albanorum duce dictae. Enumeraturque a Dionysio & Liuiio inter eas Albanorum familias quas Alba diruta Tullus Hostilius in urbem, & inter patricias adsciuit. Igitur minorum gentium fuit. Haec gens consulatus aliquot & censuram adepta est, Siculoq; praecipue cognomen tulit

CLVENTII. a Cloantho comite Aeneae. Virgilius libro V

Centauro inuehitur magna, Scyllaque Cloanthus

Caerulea; genus unde tibi Romane Cluenti

Haec gens plebeia & nullis honoribus clara fuit

GEGANII. a Gya comite Aeneae, ut ait Seruius super V. Aeneidos libro Bene (inquit) laudat familias nobiliū, a Sergesto Sergia familia fuit, a Cloantho Cluentia, a Gya Gegania, cuius non fecit mentionem. Haec gens Albana fuit, & eius partem Romam cum Romulo commigrasse crediderim. Nam inter primas quattuor uirgines Vestales a Numa factas, refertur una Gegania a Plutarcho. Eius uero altera pars Romam a Tullo Hostilio transducta fuit, & inter patricias Alba euerfa allecta, Dionysio & Liuiio auctoribus. Fuerunt igitur in gente Gegania familiae patriciae maiorum, & minorum gentium. Quae Macerini cognomen frequentarunt, consulatibus aliquot, censura, & triumpho illustres

IUNI I. a comite Aeneae eius nominis emanarūt, auctore Dionysio libro IIII. Patricia igitur haec gens fuit maiorum gentium, Bruto primo consule illustrissima. Fuit & altera gens Iunia plebeia inter Romanas nobilis, quae & ipsa Bruti, item Babulci, Saeue, Perae, Penni, Silani, & Callaici cognomina tulit, dictatura, magisterijs equitum IIII. consulatibus XVIII. centura, triumphisque VII. ornata

MEMMI I. a Mnestheo comite Aeneae Virgilius libro V

Velocem Mnestheus agit, acri regimine pristin

Mox Italus Mnestheus, genus a quo nomine Memmi

Haec gens plebeia Romae fuit, & praetoria tantum, Reguli cognomen tulit. Sub imperatoribus consulatum adepta

NAVTII. A Naute Aeneae comite. Dionysius, Virgilius, Festus, & Seruius in II. Aeneidos, qui ita ait: Quum Diomedes raptum Palladium sibi non esse aptum intelligeret, illud Aeneae transeunti obtulit, sed quum se ille capite uelato sacrificans conuertisset, Nautas quidam simulachrum accepit, quare Mineruae sacra non Iulia gens habuit, sed Nautia. Ita scribit etiam Varro in libris de familiis Troianis. Haec gens igitur maiorum gentium patricia fuit, Romaeque consulatus sex, tribunatus militum consulari potestate III. & alios honores adepta, diu floruit, Rutuli cognomine ornata

E Sergii

SERGII. a Sergesto comite Aeneae. Virgilius libro V. Sergestusque domus, tenet a quo Sergia nomen. Haec gens patricia maiorum gentium, ut credo fuit, cognominibus Fidenate, Natta, Silo, Catilina, Ocella, Planco; IX. trib. mil. cos. pot. & aliquot cōsulatibus decorata. Multas praeterea gentes Romanas a Troianis fluxisse fertur. Quare Seruius V. Aeneid. scribit Varronem librum reliquisse de familijs Troianis, idest quae genus trahebant e Troia. Et Iuuenalis etiam eam ob causam Romanos Troiugenas uocat, quasi e Troia-

Familiae a Latinis

FVRII. Hanc gentem sub Romulo e Medullia Latinorum vrbe Romam migrasse, atque inter minorum gentium patricias lectam fuisse, ob eam potissimum causam opinor, quod a Medullia, unde originem habuit, uetustissimum cognomen tulit. Medulliam autem sub Romulo se Romanis dedidisse refert Dionysius. Haec postea gens Romae nobilissima fuit in multas familias, quarum haec cognomina fuerunt distincta: Medullinus, Fusus, Pacilus, Camillus, Purpureo, Crassipes, Philus. Clara admodum & illustris dictaturis VII. consulatibus XX. tribunibus militum consulari potestate XXIII. censuris IIII. & triumphis VII.

SVLPIII. Hanc gentem Cameria Latinorum vrbe oriundam fuisse cognomen Camerini, quod primum frequentauit, indicat. Cameria autem sub Romulo Romana colonia facta fuit. Quare haud absurdum est hanc gentem a Romulo in urbem euocatam, atque inter secundae lectionis patres relatam, quae postea Romae nobilissima fuit, cognominibus Camerino, Cornuto, Petico, Longo, Sauerrione, Paterculo, Gallo, Galba, Maximo, Praetextato, & Rufo ornata. Quae multiplices consulatus, censuras, triumphos, & dictaturas Romae est consequuta.

CVRIATI. Haec gens ante Albana, post Romae patricia minorum gentium fuit, Alba excisa a Tullo Hostilio Romam cum familijs Iulia, Cloelia, Gegania, Quinctilia, Metilia, Quinctia, & Seruilia traducta. Romae consularis fuit, & Tergemini cognomen quemadmodum, Horatia tenuit. Illud autem hic est animaduersione dignum Iulia, Cloeliam, Geganiam, & Quinctiliam gentes in plures familias diuisas esse, quarum quadam Romam initio urbis cum Romulo commigrarunt, atque patriciae maiorum gentium fuerunt, quaedam uero, non nisi post Albae excidium Romam uenere, atque in patricias minorum gentium adscitae sunt. Curiatorum gens a curia manasse opinor.

METILII. Haec cum reliquis primoribus Albanis familijs Romam a Tullo Hostilio uocata est, & in patricias senatumque auctore Dionysio, allecta: de qua nihil praeterea inuenire potui. Hoc nomen a praenomine Metio ortum crediderim.

QUINCTII. Et haec gens inter Albanas nobilissima fuit Romam a Tullo Hostilio Alba diruta translata, & in patricias senatūq; cū reliquis quas enumeravi allecta. Romae autē in multas familias se diffudit, quarum cognomina fuere Capitolinus, Cincinnatus, Barbatus, Pennus, Claudus, Crispinus, & Flamininus. Haec gens consulatus, censuras, triumphosq; plures adepta est.

SERVILII. Ut Quinctij a praenomine Quincto, sic Seruilij a praenomine Seruio (ut existimo) uocati sunt. Quae gens Albae primum deinde Romae nobilissima fuit (in urbem enim & ipsa Alba diruta cōmigravit). Huius gentis cognomina fuerunt Priscus, Ahala, Axilla, Structus, Caepio, Geminus, Pulex, Vatia, Isauricus, Casca, Fidenas, Tucca, Longus. Dictaturas gessit & ipsa, magisteria equitum, consulatusque complures.

CORVNCANII. Haec gens, quamquam plebeia, nobilis tamen, & reip. utilis fuit, Cameria, ut Claudius imp. apud Tacitum libro XI. uel ut Cicero tradit, Tusculo oriunda. Princeps eius gentis Romae fuit Ti. Coruncanus, qui primus e plebe pontifex maximus factus est; idem magister equitum, consul, censor, & dictator fuit; atque de Tuscis, quos in deditioem acceperat, triumphauit.

PORCII. gens Porcia in Catonum & Licinorum familias distincta, Tusculo oriunda fuit, Tacito & Cicerone auctoribus. Ex qua duo reip. Romanae lumina exierunt, Cato maior, & minor, & multi praeterea consulares uiri prodire.

Atque hae sunt gentes, quas ab Albanis, uel reliquis Latinis fluxisse animaduernerim, quae inter Romanas postea allectae sint.

Familiae a Sabinis

Multae & nobilissimae gentes Romam ex Sabinis uarijs temporibus commigrarūt. Quarum omnium praestantissima gens **VALERIA** fuit, cuius gentis princeps Volusus Romae domicilium locauit cum T. Tatius Sabinorum rege, Dionysio & Plutarcho auctoribus. A quo eius posterij Valerij primum post Valerij dicti, quare etiam Volusi cognomen tulerunt. Festus: Boni (inquit) omnis causa in delectu censurae primi notabantur Valerius, Saluius, Statorius. Haec postea gens in multas familias, multaue cognomina se diffudit, ut Volusi, Potiti, Poplicolae, Maximi, Corui, Coruini, Messallae, Faltonis, Cottae, Messallini, Laeuini, Ascisculi, Barba t;

Barbati, Nigri, Lactucini, Antiatis, Tappi, & similibus. Quae Romae dictaturas, consulatus, cen-
 furasque plurimas gessit, triumphosque maximos, & nobilissimos egit

AVRELI. & hi quamquam plebeij, a Sabinis Romam uenerant de quibus Festus: Aure-
 liam familiam ex Sabinis oriundam a Sole dictam putant, quod ei publice a populo Romano
 datus sit locus, in quo sacra faceret Soli. Haec gēs cognomina Cottae, Orestis, & Scauri tulit, quae
 consularis, censoria, & triumphalis fuit

CVRTII. Curtia gens Romae consularis, & patricia minorum gentium, Romam cum T.
 Tatio, auctore Dionysio, & ut ex Liuius intelligitur, commigravit sub Romulo

MARCI. & haec gens cum T. Tatio ex Sabinis Romam quum uenisset in patricias alle-
 &ta est, fuerunt etiam aliquot gentis Marciae familiae plebeiae his cognominibus distinctae Ru-
 tilus, Philippus, Thermus, Censorinus, Tremulus, Figulus, Rex, & Ralla; Nam Coriolanus gēs
 tis patriciae cognomen fuit. Adepta est Romae Marcia gens plebeia dictaturas, consulatus, cen-
 furasque multas, & triumphos maximos egit

TVRANNI. Inter eas Sabinorum nobiles familias qui Romam cum T. Tatio se contule-
 runt, atq; patriciae factae sunt, connumeratur a Dionysio Turannia, de qua nihil praeterea quic-
 quam inueni

Possent quoque inter nobiles & patricias familias ex Sabinis oriundas etiam referri Herfilia,
 Tatia, & Pompilia, ab Herfilia Romuli uxore, T. Tatio, & Numa Pompilio regibus dictas, quas
 tamen omitto, quod nulla post prisca tempora de ijs mentionem fieri inueniam

Inter Sabinas quoque gentes referri possent, & Calpurnij, Mamercij, Pomponij, & pars gen-
 tis Pinariorum, quas a Calpo, Mamercio, Pomponio, & Pino Numae regis filijs fluxisse tradit Plu-
 tarchus in Numa. Ex quibus

CALPVRNI. Romae plebeij fuerunt (nullos enim ex his patricios fuisse inueni) cogno-
 minibus Pisone, Frugi, Bestia, Caesonino, & Bibulo distincti, consulatibus, cēsuris, & triumphis
 maximis actis illustres

MAMERCII. & hos a filio Numae Mamercio manasse tradit Plutarchus, quorum nul-
 lam unquam mentionem praeterea extare uidi

POMPONI. & haec Numae filio fluxisse traduntur a Plutarcho, quamquam plebeij fue-
 runt. Qui cognominibus Mathone, Attico, Musa, Molone, Flacco, & Vitulo distincti Romae
 summos honores adepti sunt. Sunt qui Pomponios ante urbem conditam fuisse scribant, maio-
 rumque gentium patricios existimant eos fuisse, ex qua gente fuit Faustulus Romuli educator.
 Duplex forte etiam Pomponiorum gens fuit

CLAVDII. post reges exactos anno sexto Romam uenerunt, quorum gentis princeps fu-
 it Actius Clausus, post Ap. Claudius uocatus. Is ex Regillo Sabinorum oppido Romam cum
 commigrasset, a populo inter patricios allectus est, a quo gens Claudia Romae nobilissima ma-
 nauit Sabini, Regillensis, Crassi, Crassini, Caeci, Pulchri, Caudicis, Centhonis, Neronis, Horto-
 toris, & Rufi cognominibus distincta. Quae dictaturas V. consulatus XXVIII. cēsuras VII. triū-
 phos VI. duas ouationes adeptae est. Fuit & alia Claudia gens plebeia a quodam Claudiae gentis
 patriciae cliente procreata, nec potentia, nec dignitate minor, quae Marcelli, Glitiae, Aesernini,
 Flaminini, & Afelli cognomina tulit, quae & ipsa in vrbe consulatus, censuras, & triumphos
 quamplures egit

COELII. a Vibenna Coele Etrusco, qui se Romam regnante Romulo contulit. Diony-
 sius, Festus, Tacitus, Varro. Haec gēs postea plebeia & consularis fuit, Caldi cognomine insignita

TARQUINI. Gens Tarquinia ex Etruscorum vrbe Tarquinij Romam sub Anco rege
 uenit, cuius gentis auctor fuit L. Tarquinius Priscus, qui post Ancum Romae regnauit. Haec
 duos Romae reges & consulem edidit, Prisci, Collatini, & Superbi cognominibus nota

Hae itaque Romanae gentes sunt, quarum uel auctor certus est, aut loca unde fluxerint manife-
 sta. Nūc reliquas familias Romanas persequar indistincte tam patricias quā plebeias, quarum quā
 quam origo incerta sit, etymologia tamen afferri posse uidetur. Multae enim ex Romanis fami-
 lijs a praenominibus, nominibus, & cognominibus; uel a locis, urbibus, & populis; itē quadru-
 pedibus, & alijs euentibus ortae uidētur. Inter quas nonnullas etiam fuisse inueni, quae integra
 praenomina, & nulla ratione uariata, pro nominibus gentilicij usurparent, quarum omnium
 seriem breuissime nunc suggeram

Praenomina pro nominibus gentilicij usurpata

APPIVS. praenomen Appij in nomen familiae transijt paulo post Augusti tempora. Pli-
 nius enim in epistolis ad Traianum L. Appij Maximi meminit. Et in antiquo lapide eiusdem Ap-
 pii Maximi mentionem fieri sic uidi . . . **LIAE. APPI. MAXIMI. BIS. COS**

CONFECTORIS. BELLI. GERMANIC
E MET

METIVS alias Mettius. Hoc praenomen Albanum fuit, Romae quod sciam nunquam usurpatum, gentem uero Metiam Romae fuisse ex epistolis Ciceronis intelligi potest, qui in epistola ad Marium P. Metium commemorat. Item in uetustis lapidibus quamquam post Augusti tempora, L. Metij, Q. Metij, & P. Metij saepe mentionem fieri animauerti

NUMERIUM. praenomen pro nomine gentilicio usurpatum fuisse, tam in lapide uetusto Venetijs in turri D. Vitalis sic CN. NUMERIVS. & cet. quam apud Asconium, quod me magis mouet, inueni. Qui in Pisonianam Q. Numerij meminit, Ciceronis tempore uiuentis

STATIVS. praenomen seruire raro in usu fuit. Apud Liuium mentio est T. Statij tribuni plebis, & in uetustis epigrammatibus P. Statium legi

SERVIVS. & hoc praenomen forte pro nomine usurpatum est, nam in antiquo argenteo nummo legi L. SERVIVS. RVFVS

Nomina gentilicia a praeuominibus

Ancij ab Anco. Vnde Sp. Ancius legatus Fidenis interfectus, & Sp. Ancius Brisso, de quo

Cicero in Bruto

Appicij ab Appio

Arruntij ab Arrunte

Aulij ab Aulo

Caesonij a Caesone

Cnaeij a Cnaeo. Cicero de petitione cōsulatus

Decimij a Decimo

Hostilij ab Hostio

Iulij a Iulo

Lartij a Larte

Lucilij a Lucio

Mamercij a Mamercio

Manilij a Manio

Marcij a Marco

Metilij a Metio

Numitorij a Numitore

Numonij & a Numa

Petronij a Petrone

Pomponij a Pompone

Postumij a Postumo

Proculij a Proculo

Publij a Publio

Quinctij a Quincto

Romulij a Romulo

Sertorij a Sertore

Seruulij a Seruio

Sextij a Sexto

Spurilij a Spurio

Statilij a Statio

Titij a Tito

Tullij a Tullo

Vibij a Vibo

Valerij & a Voluso

Volusij

Nomina gentilicia a nominibus

Atilij ab Atijs

Porcilij a Porcijs

Quinctilij a Quinctijs

Sextilij a Sextijs

Nomina gentilicia a cognominibus

Albij ab Albo

Albinij ab Albino

Camilij a Camillo

Catii a Cato

Cordij a Cordo

Fictorij a Fictore

Flauij a Flauo

Fuluij a Fuluo

Furij a Fuso

Gallij a Gallo

Geminij a Gemino

Licinij a Licino

Papij a Papo

Plancij a Plancio

Plautij a Plauto

Rutilij a Rutilo

Silij a Silo

Varij a Varo

Vatinij a Vatia

Vennonij a Vennone

Ab urbibus, & Populis, & fluminibus

Cominij ob Cominis Italiae populis

Gabinij a Gabijs

Norbani a Norba

Tarquinij a Tarquinijs

Volscij a Volscis

Numicij a Numico flumine

A quadrupedibus

Afinij ab afinijs

Caprilij a capris

Equitij ab equis

Ouinij ab ouibus

Porcij a porcis

Suilij a suis

Varro, & Plutarchus

A ministerio aliquo

Flaminij, Festus

Pontificij Liuius, & Dionysius

Ab alijs euentibus, vel voce aliqua

Aurelij a Sole T. Festus

Hirtij ab hirtio

Iuuentij a iuuenta

Popillij a popillo

Publicij a publico

Saluij a saluo

Terentij a tereno uoce Sabina, quae molle significat

Septij a numero septem

Septimij a septimo

Octauij ab octauo

Nouii a nouem
 Nonij a nono
 Decij a decem
 Decimij a decimo
 A colore aliquo
 Aquillij ab colore aquilo

Caesij a caesio
 Reliqua igitur omnia nomina gentilicia, idest
 Romanae gentes, & familiae ab eiusmodi e-
 uentibus, & vocibus originem habuisse exi-
 stimandum est. Atque haecenus de earun-
 dem initijs

De familijs patricijs, & plebeijs

HARVM omnium familiarum quas enumeravi, & multarum praeterea de quibus mox di-
 cam, uaria conditio fuit, nam si genus spectabimus, quaedam patriciae, & quaedam plebeiae di-
 cebantur; Item ex patricijs, quaedam maiorum, & quaedam minorum gentium. Si honores
 uero, quaedam nobiles, & quaedam nouae erant. Quod cur, & unde acciderit nunc breuissime
 exponam. Ac primum de patricijs, & plebeijs disputabo, Dionysius libro II. scribit Romulum
 statim post conditam urbem, populum omnem in duas praecipue partes diuifisse; unam eo-
 rum qui inter ceteros aut genere, aut uirtute, aut liberorum multitudine, aut aetate, aut
 diuitijs excellebant; alteram eorum qui his omnibus erant inferiores; atque illos quidem pa-
 tres, hos uero plebem, exemplo ab Atheniensibus sumpto nominasse; patres autem dicti, ob aeta-
 tem quasi senes, unde senatores, uel quod filios haberent, aut patres citare possent. Horum pro-
 genes patricij dicti, perinde ac plebis plebeii. Ex patribus centum primo senatores legit, his deinde
 sacra, iudicia, magistratus, & totius reipublicae ad ministrationem commisit, Plebeios his om-
 nibus honoribus uacuos, quaestuosos artibus agriculturae, & pecori alendo operam dare uoluit.
 Romulus igitur primus omnium Romae patres creauit, & ex his senatum primum legit, atque
 hi centum senatores patres tantum, & posteriores eorum patricij maiorum gentium uere appellati
 sunt, ut aliquod discrimen esset, inter has & illas quas posteriores reges in patricias cooptarunt,
 quarum auctores patres conscripti idest antiquis senatoribus adiuncti, & ipsae minorum gen-
 tium sunt uocitatae. Itaque in hanc sententiam apud Liuium libro X. P. Decius plebeius apud
 patres loquutus est ita: Semper ista audita sunt eadem, penes uos auspicia esse, uos solos
 gentem habere, uos solos iustum imperium, domi, militiaeque. Et libro IIII. Interro-
 ganti tribuno cur plebeium consulem fieri non oporteret respondit, quod nemo plebeius
 auspicia haberet, ideoque decemuiros connubium diremisit, ne incerta prole auspicia tur-
 barentur. Plebs ad id maxima indignatione exarsit, quod auspicari tanquam inuisi diis im-
 mortalibus negarentur posse. Et alibi. Connubia communicata sunt, quibus sacra con-
 fusa sunt, & auspicia. Et libro sexto, Ap. Claudius patricius, sic: Penes quos sunt auspi-
 cia more maiorum? nempe penes patres, nam plebeius quidem magistratus nullus auspi-
 cato creatur. Nobis adeo propria sunt auspicia, ut non solum quos populus creat patri-
 cios magistratus, aliter quam auspicato creet, sed nos quoque ipsi sine suffragio populi au-
 spicato inter regem prodamus, & priuatim auspicia habeamus, quae isti ne in magistrati-
 bus quidem habent. Quid igitur aliud, quam tollet ex ciuitate auspicia, qui plebeios con-
 sules creando, a patribus qui soli ea habere possunt aufert? Qua ratione adductus Scae-
 uula in Topicis apud Ciceronem gentiles definit; qui inter se eodem nomine sunt, & qui ab
 ingenuis oriundi sunt, quorum nemo seruitutem seruiuit, aut capite diminutus est. Quae de-
 finitio apte in patricios Romuli cadit, de quibus P. Decius sic apud Liuium loquitur: En Ro-
 mae unquam fando audistis, patricios primum esse factos, nec de caelo demissos, sed qui patrem
 citare possent, idest nihil ultra quam ingenuos? Et Ap. Claudius: An hoc si Claudiae familiae
 non sim, nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modo me duobus
 ingenuis ortum, & uiuere in libera ciuitate sciam reticere possum. Ex his uerbis intelligi potest
 gentem primum de patricijs dictam, quod soli ipsi eam haberent, unde etiam maiorum (ut di-
 xi) & minorum gentium dicti sunt, post ad plebeios etiam esse translata, qui duobus ut patri-
 cii essent ingenuis orti. Qui idem postea non solum gentem adepti sunt. Sed procedente tem-
 pore patricios magistratus omnes, sacerdotia, auspicia, ordines, imperia & triumphos, quae solis
 patricijs ante patebant, sunt assequuti. Illud praeterea est animaduersione dignum, qui ciuitate
 Romana donabatur, eum plebeium primo fuisse, post factum patricium. Patricium autem neminem
 nisi nominatim uel a regibus, uel a populo, uel denique ab imperatoribus factus esset, fuisse.
 Atque Romulum primum ex omni populo ciuitatis patres a quibus patricij manarunt creasse,
 ex Dionysio uidimus. Ex quibus patribus primum a Romulo lectis, has familias quae patri-
 ciae maiorum gentium dictae sunt, inter multas alias fluxisse, ex antiquitatis obseruatione, diges-
 si. Sunt autem haec

Aimilia
 Antonia
 Attia
 Cloelia
 Cluentia
 Fabia
 Gegania
 Hostilia Ex hac Hostius Hostilius fuit Romu-
 li bello Sabino dux, auusque Hostilij regis,
 Dionysio, & Liuius auctoribus. Haec gens
 etiam plebeia ac consularis fuit, cognomini-
 bus Mancino, Saferna, Tubulo, & Catone di-
 Iunia (stincta)
 Iulia
 Memmia
 Nautia
 Pinaria Pomponia Potitia

Quintilia

Romilia. Dentricis Romilii sub Romulo
 praefecti vrbs primi meminit Tacitus lib.
 V. Patricia haec maiorum gentium & con-
 sularis gēs fuit, Roci, & Vaticanī cognomi-
 bus ornata

Sergia

Tarpeia Sp. Tarpei arcis Romanae sub Romu-
 lo bello Sabino praefecti omnes scripto-
 res meminerunt: a quo gens Tarpeia pa-
 tricia maiorum gētium, & consularis flu-
 xit, cognominibus Montani, & Capito-
 lini affecta

Vitellia

Hi patres qui ex his familijs lecti sunt pa-
 tres tantum, & eorum posterī patricij
 maiorum gentium sunt vocati

De Patricijs familijs minorum gentium, & patribus conscriptis

Bello Sabino confecto, cum Sabinorum, Etruscorum, & multorum indies ad Asylum confu-
 gentium aduentu vrbs aucta esset, postquam eos Romulus in ciuitatem aequo iure suscepisset, &
 in Lucerum Tatientiumque tribus coniecisset, Tatio quoque & Romulo regibus uisum est, ut
 patriciorum numero duplicato, senatorum quoque ordinem auerent. Igitur ex illustrioribus
 familijs uiros centum curiarum suffragijs deligentes, eos in patres cooptatos ueteribus senatori-
 bus adiunxerunt, atque ita senatorum numerus ad ducentos est auctus. Hinc (ut dixi) patricio-
 rum minorum gentium & patrum conscriptorum originem manasse potius crediderim, quam
 quod Liuius, Plutarchus, & Tacitus tradunt. Quorum Liuius patricos minorum gentium sub
 Tarquinio Prisco, Tacitus uero sub L. Bruto primo consule (nam & is patricos legit) primum
 appellatos scribit. Plutarchus uero, & idem Liuius eos patres conscriptos appellant, qui a Bru-
 to lecti sunt, quos Tacitus minorū gentium uocat. Hinc Cicero ad Papirium Paetum aliquot
 patricos Papirios quamquam minorum gentium nominat. Ceterum hāc quaestionem abunde
 examinaui libro II. commentariorum reip. Romanae. Secunda autem patriciorum, uel patrum
 potius lectione hae praecipue familiae patriciae factae sunt minorum gentium

Aurelia	Vettia	Sp. Vettius interrex Numam Regem pronuntiauit ut tradit Plutarchus
Herfilia		
Marcia	Ex Sabinis	Horatia Haec initio regni Anci Marcij iam patricia erat, haud dubie sub Romulo facta, quae postea consularis & triumphalis gens Romae fuit, cognominibus Trigemino Pluillo Barbato, Cocliteque distincta
Tatia		
Turania		
Valeria		
Coelia	Ex Tuscis	Post Numam Pompilium regem fuerunt familiae patriciae minorum gentium hae
Furia	{ Ex Latinis }	Pompilia
Sulpicia		Calpurnia
Incerta		Pomponia
Berennia	} ex quibus uirgines } Vestales primae a Nu- ma lectae fuerunt	Mamercia
Camillia		

Tullius Hostilius rex excisa Alba, Albanisque in ciuitatem adscitis inter patricias familias sena-
 tumque adlegit Dionysio & Liuius auctoribus

Cloeliam	Metiliam
Curiam	Quinctiam
Geganiam	Quinctiliam &
Iuliam	Seruiliam

Ancus Marcius rex

Tarquiniam gentem in patricias assumpsit

L. Tarquinius Superbus rex non minus regni sui firmandi, quam augendae reip. memor, cen-
 tum in patres legit, qui deinde minorū gētium sunt appellati, factio haud dubia regis cuius bene-
 ficio in curiam uenerant. Ita Liuius. Dionysius uero: Priscus electos centum ex omni populo
 probatae belli apud omnes uirtutis domique prudentia patricos effecit, & in numerum senato-
 rum

rum

rum constituit, ac fuere tum Romani senatores trecēti, qui antea ducenti fuerant. Inter has familias patricias fuisse opinor Corneliam, Papiriam, & Tulliam

CORNELIA. Omnium Romanarum gentium maxima, & summis honoribus gestis nobilissima, haec cognomina tulit, Cossus, Maluginensis, Scipio, Asina, Aruina, Nafica, Rutilus, Lētulus, Caudinus, Rufinus, Dolabella, Sulla, Cinna, Lupus, Africanus, Asiaticus, Caluus, Cethegus, Serapio, Corculum, vir optimus, Hispallus, Aemilianus, Felix, Maximus, Blasio, Scapula, Merenda, Barbatus, Clodianus, Augur, Getulicus, Isauricus, Magnus, Sura, Merula, Fronto, Numantinus, Spinther, Salutio, Sisenna, Mammula, Mamercus, Scaurus, & Marcellinus. Hanc vero gentem inter patricias L. Tarquinij Superbi saltim fuisse ex eo liquet, quod Cornelij cuiusdam sacerdotis sub rege Ser. Tullio apud Dionysium mentio est. Haec una gens omnes reliquas Romanas omnium honorum multitudine superauit

PAPIRIA. Haec a Cicerone patricia minorum gentium uocatur, cuius cognomina fuerunt Mugillanus, Crassus, Cursor Praetextatus, Maso, & Paetus, Fuit enim & Papiria plebeia familia Carbonis cognomine insignita. Vtraque gens summos in urbe honores consequuta est. Hāc uero ante reges exactos patriciam fuisse testimonio est M. Papirius, qui eo anno quo populus Romanus libertatem adeptus est, iam pontifex maximus erat

TULLIA. Gens patricia ante reges exactos, (ex ea enim Ser. Tullius rex prodijt) & post libertate parta consularis fuit Longi, & Tollerini cognomine affecta. Fuit & alia gens Tullia plebeia in duas familias consulares distincta, quarum altera Decularum, altera Ciceronum appellata est, Cicerone oratore clarissima

Post Tarquinum Priscū Ser. Tullius rex, Suetonio & Zonara, auctoribus patricios legit. In his Octauia gens Velitris oriunda fuit; quam L. Tarquinius Superbus inter Romanas allegerat. Quae quum ad plebem se contulisset, rursus a Caesare dictatore inter patricias relata est. Ex hac fuit C. Octavius Rufus; is quaestorius duos filios procreauit Caium, & Cnaeum, Cnaei posterum summos in vrbe honores adepti sunt. Caij praeturae gradum non excefferunt: ex his Augustus Caesar descendit. Tarquinij regibus exactis L. Iunius Brutus primus cos. exhaustū bonis uiris obregias caedes senatum, quum ex primoribus equestri ordinis patricios creasset, etiā CCC. senatorum ueterem numerum a rege Superbo ualde imminutum, restituit. Post L. Brutum apud consules primū, deinde censores supplendorum senatorum potestas fuit. Verum quum ex plebe post exactos reges senatores legi coepissent, neminem tamen ex plebe siue equestri ordine, post Brutum in patricios ad lectum fuisse unquam amplius inueni, usque ad Caesarem dictatorem, praeter Ap. Claudium Sabinum, qui quum ex Sabinorum oppido Regillo Romam paulo post reges exactos transfugisset, per populum in patricios lectus est. Vnde Liuius libro III. in oratione C. Canuleij tribuni plebis ita ait: Quid? Hoc si polluit nobilitatem istam uestram quam plerique oriundi ex Albanis, & Sabinis non genere nec sanguine, sed cooptatione in patres habetis, aut a regibus lecti, aut post reges exactos iussu populi. Reliquae igitur omnes quas mox enumerabo Romanae gentes patriciae uel a Bruto primo cōsule creatae sunt, uel incertae erunt a superioribus regibus incognito tempore lectae. Inter quas multas esse credendum est quae patriciae maiorum gentium fuerunt, multas quae patriciae minorum gentium, multas a Bruto, multas a ceteris regibus factas, quarum distinctio tēporis uetustate omnino nunc exoleuit. Eas autē patricias omnes fuisse hoc potissimum argumento confirmari potest, quod ipsas eos magistratus tam sacros ut pontificatus auguratus; quam profanos ut consulatus, dictaturas, censuras, & reliquos eiusmodi gessisse inuenerim, quorum administratio plebeijs eo tempore interdicta erat

Fuerunt autem hae

Aebutia consularis, cuius cognomina sunt Helua, Cornicen, & Carus

Aeternia, alias Ateria consularis, cuius cognomen Fontinalis

Aquillia consularis, cuius cognomina Tuscus, & Coruus

Atilia, cuius cognomen Longus

Cassia consularis & triumphalis, cuius cognomen Viscellinus

Cominia consularis, cuius cognomina Auruncus, & Laurentinus

Curtia consularis

Fostia consularis, cuius cognomen Flaccinator

Genucia consularis, cuius cognomen Augurinus

Herminia consul. cuius cogn. Esquilinus

Lucretia consularis, & triumphalis, cuius cognomina Tricipitinus, & Flauus

Lartia consularis, cuius cognomina Flauus & Rufus

Manlia consularis, cuius cognomina Vulso, Capitolinus, Torquatus, Imperioffus, Atticus, Longus, Acidinus, Fuluijanus, & Nobilior

Melia

Maelia, cuius cognomen fuit Capitolinus
 Menenia consularis, cuius cognomen Lanatus
 Minucia consularis, cuius cognomen Augurinus
 Numicia consularis, cuius cognomen Priscus
 Postumia consularis, nobilissima, cuius cognomina fuere Tubertus, Albus, Regillensis, Albinus, Magnus, Megellus, Paullulus, & Tempfanus
 Rabuleia
 Sempronia consularis, cuius cognomen Atratinus fuit
 Sestia consularis, cuius cognomen Capitolinus
 Sicinia consularis, cuius cognomen Tuscus
 Tarquitia, cuius cognomen Flaccus
 Veturia consularis, cuius cognomina Crassus, Cicurinus, Geminus, Caluinus, Philo
 Virginia consularis, cuius cognomina Tricoftus, Rutilus, Coelimontanus
 Volumnia consularis, cuius cognomina Amintinus Gallus

Hae itaque sunt omnes Romanae gentes patriciae maiorum minorumque gentium, quas ante Caesarem dictatorem fuisse obseruavi, nunc plebeias persequar

Gentes Romanae plebeiae ante tempora Augusti Caesaris

Aburia	Aufidia cons. cogn. Orestes, Tuca, Lurco
Aburnia. COGNOMEN. Valens	Aulia cons. cogn. Caerretanus
Accia. COGNOMEN Varus	Aurunculeia
Aceronnia. cogn. Proculus	Aurelia cons. cogn. Cotta, Orestes, Scaurus
Actia	Autronia cons. cogn. Paetus, Crassus
Acilia consularis. cogn. Glabrio, Balbus	Auria. cogn. Vellenus
Accoleia, cogn. Larisculus	Axia. cogn. Naso
Acutia	B
Aelia, alias Allia consularis, cogn. Paetus, C	Bacchia cogn. Iudaeus
rus, Tubero, Gallus, Ligus, Stalenus, Stilo,	Baebia cons. cogn. Tamphilus, Diues
Praeconinus, Ligur, Lamia	C
Afrania consularis. cogn. Stellio	Caecilia cons. cogn. Metellus, etc
Albucia	Caesia
Albia cons. cog. Carrinas	Caesonia
Alburia	Caedicia cons. cogn. Noctua
Albinia	Caesidia
Alphinia cons. cogn. Varus	Catia cogn. Fronto
Ampia	Caruilia cons. cogn. Maximus
Ambiuiua	Canuleia cogn. Diues
Anicia cons. C. Gallus	Calpurnia cons. &c
Annaea	Caluisia. cogn. Sabinus
Annia cons. cogn. Luscus, Rufus, Bassus,	Canidia cons. C. Crassus
Capra	Caninia cons. cogn. Rebilus, Gallus
Antonia cons. C. Pietas, Balbus	Carisia
Antistia cons. cogn. Vetus, Reginus, Labeo	Cartilia
Antia. cog. Restio, Pollio	Caprilia
Ancia. cog. Brisso	Cartania
Appia	Cassia cons. cogn. Longinus, Varus, Rauil
Appuleia cons. cogn. Panfa, Saturninus	la, Kalenus
Apronia cons. C. Sifenna, Coelianus	Cestia
Apuftia cons. C. Fullo	Ceruidia
Aquillia consul. cogn. Florus, Gallus, sine	Cincia. cogn. Alimentus
cognomine	Cispia
Arria	Cicereia
Arruntia consularis	Cilnia cogn. Maecenas
Afinia cons. cogn. Pollio, Gallus, Agrippa	Claudia cons. cogn. Marcellus, Glicia, Aeser
Atilia cons. cogn. Longus, Regulus, Calatinus,	ninus, Afellus, Rufus, Canina
Bulbus, Serranus, Libo	Cliuia. cogn. Saxula
Attia cogn. Plautus	Cordia. cogn. Rufus
Ateia cogn. Capito	Cornificia cons
Atinia C. Labeo	Cornelia cog. Balbus

Cocceia

Cocceia cons. C. Nerua
 Confidia . cogn. Paetus
 Coelia cons. cogn. Calvus, Rufus
 Coponia
 Coruncania consularis
 Costutia . cogn. Maridianus, Sabula
 Crepereia
 Crepulia
 Curia cons. cogn. Dentatus
D
 Decimia . cog. Flauus
 Decia cons. cogn. Mus
 Digitia
 Didias cons. cogn. Saxa
 Domitia cons. cogn. Ahenobarbus, Caluinus
 Duilia consularis
 Duronia
E
 Egnatuleia . cogn. Maximus
 Ennia
 Eppia
 Equitia
F
 Fabricia cons. cogn. Luscinus
 Fannia cons. cogn. Strabo
 Farfuleia
 Fircelia . cogn. Pauo
 Fictoria
 Flaminia cons. cogn. Cilo
 Flauia cons. cogn. Fimbria
 Fonteia cons. C. Capito, Balbus
 Furnia consularis
 Fusia cons. cog. Calenus Strigo, Geminus
 Fulcinia cogn. Trio
 Fulua cons. cogn. Paetus, Paetinus, Nobilior
 Flaccus, Curuus, cétu malus, Maximus, Gillo
 Fundania cons. cognomen Fundulus
G
 Gabinia cons
 Gallia cogn. Lupercus
 Gellia cons. cogn. Poplicola
 Gemina
 Genucia cons. cogn. Augurinus, Auentinē-
 sis, Panfa, Clepsina
 Grania cogn. Flaccus
H
 Hateria cons. cog. Agrippa, Antoninus
 Herennia consularis
 Heluia, cogn. Blasio
 Hortensia consularis
 Hofidia cogn. Geta
 Hostilia cons. cogn. Mancinus, Saferna, Tu-
 bulus, Cato
I
 Iunia cons. cogn. Brutus, Bubulcus &c
 Iuuentia cons. cogn. Thalna
L
 Laelia cons cogn. Sapiens, Balbus

Laenonia
 Laetoria cons. cogn. Plancianus
 Liguria
 Liuineia cogn. Regulus
 Licinia cons. cogn. Caluus, Stolo, Varrus, Ge-
 ta, Crassus, Diues, Sacerdos, Mucianus, Fru-
 gi, Lucullus, Macer, Muraena, Nerua
 Liuia cons. cogn. Salinator, Denter, Drusus,
 Libo
 Lolliia consularis
 Luceia
 Lucilia
 Lucretia cons. cogn. Trio, Vespillo, Offel-
 la, Gallus
 Lutatia cons. cogn. Catulus, Cerco
M
 Maelia cogn. Capitolinus
 Maenia cons
 Mamilia cons. cogn. Vitulus, Turrinus,
 Limetanus
 Manilia consularis
 Mallia consularis
 Massuria cogn. Sabinus
 Marcia cons. cogn. Rutilus, Censorinus, Phi-
 lippus, Thermus, Tremulus, Figulus, Ral-
 la, Rex
 Maria consularis
 Metia
 Memmia
 Mescinia
 Metilia
 Messia
 Minatia, cogn. Sabinus
 Minucia cons. cogn. Augurinus, Rufus, Ther-
 mus, Pica, Melliculus
 Mucia cons. cogn. Scaeuula, Augur, Cordus
 Mummia cons. cogn. Achaicus
 Munatia cons. cogn. Plancus
 Muffidia cogn. Longus
N
 Naeuia cogn. Matho
 Nasidia
 Neratia
 Nigidia cog. Figulus
 Nonia cons. cogn. Quinctianus, Suffenas,
 Asprenas
 Norbana cons. cogn. Flaccus
 Nouia
 Numitoria
 Numitia
 Numonia cogn. Vala
 Numeria
O
 Octauia cons. cogn. Rufus, Thurinus
 Ogulnia cons. cogn. Gallus
 Oldia
 Opinnia consularis
 Opelia
 Otacilia

- Otacilia cons. cogn. **Crassus**
 Oppia. cogn. **Cornicen**
 Ouidia. cogn. **Naso**
 Ouinia
P
 Paconia
 Pacuua
 Pactumeia
 Papiria cons. cogn. **Carbo**
 Papia cons. cogn. **Milo, Mutilus**
 Pedia consularis
 Petillia cons. cogn. **Spurinus, Capitolinus**
 Perperna
 Persius
 Petronia cogn. **Passer, Sabinus, Turpilianus**
 Pipia
M
 Plancia
 Plautia cons. cogn. **Proculus, Decianus, Vēno, Venox, Ypsæus, Siluanus, Plancus**
 Pontificia
 Poetelia, cons. cogn. **Libo, Vifolus, Balbus**
 Poppaea cons. cogn. **Sabinus**
 Poblicia cos. cognom. **Malleolus, Bibulus**
 Plaetoriae cons. cogn. **Cestianus**
 Pompeia cons. cogn. **Magnus, Strabo, Rufus, Bithynicus**
 Pomponia cons. cogn. **Matho, Atticus, Mufa, Molo, Flaccus, Vitulus**
 Pontia cogn. **Niger**
 Popillia cons. cogn. **Laenas**
 Porcilia
 Porcia cons. cogn. **Cato, Licinus, Lecca**
 Procula
 Publilia cons. cogn. **Philo, Vulscus**
 Pupia consularis
R
 Recia
 Roscia cogn. **Regulus, Fabatus, Amerinus**
 Rubellia cogn. **Geminus**
 Rupilia consularis
 Rutilia cons. cogn. **Lupus, Rufus, Crassus, Caluus**
 Rubria
 Rustia
S
 Sabellia
 Saenia
 Salonia
 Saluia
 Salustia. cogn. **Crispus**
 Satureia
 Sanquinia cogn. **Maximus**
 Satria
 Saufeia
 Scribonia consularis
 Scutaria
 Sertoria
 Sempronia cons. cogn. **Sophus, Tuditanus,**
Longus, Blaesus, Gracchus, Afellus
 Sentia cons. cogn. **Saturninus, Augurinus**
 Septia
 Serueia. cognomen **Rufus**
 Septimia
 Stertina (binus)
 Sextia cons. cogn. **Sextinus, Lateranus, Sa-**
Sextilia
 Sicinia cogn. **Dentatus, Bellutus**
 Silia
 Sofia consularis
 Spurilias
 Statilia cons. cogn. **Taurus**
 Statia
 Suilia
T
 Taria cons. cogn. **Rufus**
 Terentia cons. cogn. **Varro, Muraena, Culeo, Messalla, Parister**
 Totinia cogn. **Longus**
 Titia
 Tituria cogn. **Sabinus**
 Thoria cogn. **Balbus**
 Torannia
 Trebonia cos. cogn. **Flauus, Asper, Crispus**
 Trebatia
 Tuccia
 Tremellia, cogn. **Scrofa, Flaccus**
 Tullia, cons. cogn. **Decula, Cicero**
 Turpilia
 Valgia cons. cogn. **Rufus**
 Vargunteia
 Varia
 Vatinia consularis
 Ventidia cos. cogn. **Bassus**
 Velleia
 Venuleia
 Veſteia. cognomen **Sabinus**
 Vennonia
 Vespasia
 Vettennia
 Vettacia
 Vibia cons. cogn. **Pansa, Habitus, Rufinus, Postumus, Varus, Paullus**
 Viria
 Villia cogn. **Annalis, Tappulus**
 Vipſania cons. cogn. **Agrippa**
 Vinicia
 Vindia
 Vitellia
 Vifeia
 Vifellia cons. cogn. **Varro**
 Volſcia cogn. **Fictor**
 Voconia
 Volcatia cons. cogn. **Tullus**
 Volteia (trapelus)
 Volummia cons. cogn. **Flamma, Violens, Eu-**
Volusia

Cur ex iisdem gentibus quaedam patriciae, quaedam plebeiae fuerint

In enumerandis Romanis gentibus, saepe uidimus unius gentis ac nominis familias alteram quidem patriciam, alteram plebeiam fuisse, ut in Cassia, Sempronia, Aquillia, & alijs eiusmodi; quod cur acciderit multae causae, quas nunc exponam, fuerunt. Quarum praecipua est, quod non ab eodem ambae auctore descenderent, ut si quis familiam M. Tullij Longi, qui patricius paulo post reges exactos consul fuit, quae a Ser. Tullio rege deduceretur, diuersam esse a M. Tullij Ciceronis oratoris familia dixerit, qui plebeius fuit, quam a Tullo Actio Volscorum rege, qui multo post Ser. Tullium regem uixit manasse, quibusdam (ut tradit Plutarchus) placuit. Altera quod quum patricij ex aliqua gente facti sint a regibus, ex eadem etiam fuerunt quidam inter plebeios relictis, ita ut horum posterij plebeij, ut illorum patricij fuerunt, quamquam ex eodem fonte manarent, qua ratione Iunij patricij & plebeij fuerunt. Tertia quod ex patricia aliqua gente alij ad plebem se contulerint, alij in patriciatu remanserint, ex plebeia uero alij a plebe ad patres transire potuerunt, alij non transierint. Nam Tranquillus scribit gentem Octauiam in patricias a rege Ser. Tullio transductam, procedente tempore ad plebem se contulisse. L. etiam Minucium Augurinum patricium ad plebem transiisse, & tribunum plebis XI. factum esse, tradit Plinius. Cicero uero in Bruto: Transitiones (inquit) a plebe sunt, quum homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunduntur genus, ut si ego me a M. Tullio esse dicerem, qui patricius cum Ser. Sulpicio cos. fuit. Quamquam eiusmodi a plebe ad patres transitiones, nisi per adoptionem, nunquam ante Caesaris dictatoris tempora factas fuisse animauerim. Quarta ab adoptione, ut quum plebeius a patricio, aut e contra patricius a plebeio adoptaretur; necesse enim erat adoptatum conditionem sequi adoptantis, ita M. Brutus plebeius a Q. Caepione patricio adoptatus, & Q. Caepio Brutus dictus; & P. Scipio patricius a Q. Metello plebeio adoptatus, & Q. Metellus Scipio dictus, patriciam Brutorum, & plebeiam Scipionum familiam reddiderunt: itidem de familia Claudia plebeia in patriciam Corneliam Létulorum transducta a P. Cornelio Lentulo Marcellino dici potest. Quinta a libertate causa erat. Liberti enim assequabantur nomen domini gentilicium, at conditionem si patricius esset, non assequabantur. Vnde Horatius Flaccus plebeius, quum & Horatii patricii sint. Quamquam nec qui adoptione, nec qui manumissione in alienam gentem migrabant, gentiles cum his fuisse, ex Scaeuulae definitione uidentur, uel a quibus uel ad quos transibant: illi quod capite diminuti essent, hi quod seruitutem seruissent, ut in Topicis Boetius exponit. Sexta postremo erat a ciuitate, nam qui ciuitatem beneficio alicuius patricii impetrabant, hi nomen eius tantum adipiscebantur, in plebe autem remanebant, & si quae aliae sunt eiusmodi. Has igitur ob rationes quaedam Romanae gentes tantum plebeiae; quaedam patriciae, & plebeiae fuerunt. Primus post reges exactos & Claudiam familiam inter patricias per populum lectam, veteribus patriciis iam deficientibus, Caesar dictator ex plebeis familiis patricos legit (ut Tranquillus, & Dio scribunt.) Inter quos Octauiam, Iuniam, Tulliam, Domitiam, Antoniam, Cassiam, Claudiam, quae Marcelli cognomen habebat, Calpurniam, Caeciliam, Liciniam, Marciam, Aureliam, & pleraeque aliae fuerunt. Post Caesarem ut iidem Dio, & Tranquillus tradunt, Augustus etiam alios patricos legit. Post Augustum Claudius, ut Tacitus libro XI. refert his uerbis. Claudius imp. in censura in numerum patriciorum adsciuit uetustissimum quemque e senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam quas dictator Caesar lege Cassia, aut princeps Augustus lege Saenia sublegere. Post Claudium Vespasianus imp. in censura patricos novos legit, ut Iulius Capitolinus in Pio auctor est. Post Vespasianum Domitianus, Traianus, Hadrianus, Pius, Marcus & reliqui deinceps imperatores arbitratu suo uetustissimos, aut nobiles senatores in patricos cooptabant, durauitque eiusmodi consuetudo Romae usque ad imperii casum, Constantinopoli uero usque ad nouissima eius imperii tempora. Haec autem sunt quae de familiis patriciis plebeiisque Romanis, apud ueteres auctores extare didici, cui tractationi finem imponam, quum quid inter familias nobiles & nouas interfuerit ostendero. Nam genus patricias uel plebeias familias facit, nobilitatem uero uel ignobilitatem honores. Ac primum quidem nobiles tantum patricii dicti sunt, quippe quibus primum honores hi ex quibus nobilitas comparatur in rep. patuerunt. Post autem plebeii etiam, ubi primum ad curules honores peruenerunt, nobiles dici cepti sunt, neque enim ut dixi, ex genere nobilitas, sed ex imaginibus parabatur. Si quidem hi nobiles dicti quum multas maiorum suorum imagines haberent, imaginem autem sui ponere, ac posteris tradere, non poterant, nisi qui curulem magistratum gessissent, quorum post aliquot tempora primum esse coepit aedilitas curulis, qui magistratus ante patriciis patuit, quam plebeiis. Erat autem imago simulachrum eius qui curules magistratus gessisset, oris similitudinem affabre miroque artificio effictam, coloribus, pigmentisque adumbratam referens, quam in insigniori domus parte collocabant

bant, ut tradit Polybius. De iure ponendarum imaginum, sic Cicero in Verrem; Ego me ob aedilitatem mihi delatam adeptum esse intelligo antiquiorem in senatu sententiae dicendae locum, togam praetextam, sellam curulem, ius imaginis ad memoriam, posteritatemque prodendam. Et contra Rullum: Est hoc in more positum, ut ij qui beneficio uestro imagines familiae suae consequuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficii uestri cum suorum laude coniungant. Est autem consequi imagines familiae, magistratus curules a maioribus suis item gestos capere. Hique nobiles appellabantur qui plures maiorum imagines referre possent. Noui autem dicti sunt, qui nulla maiorum commendatione, ipsi primi ad magistratus curules peruenerunt, ut Plutarchus in Catone auctor est. Vnde Cicero in Rullum. Me (inquit) hominem nouum consulem fecistis. Item: quemadmodum quum petebam nulli me uobis auctores generis mei commendarunt, sic si quid deliquero, nullae sunt imagines quae me a uobis deprecentur. Et in Pilonem: obrepisti ad honores commendatione fumosarum imaginum. Et libro I. Liuius: Ancus Marcius nobilis una imagine Numae: Et libro III. Ap. Claudium uirum honoratissimae imaginis futurum ad posteros, legum latorem, conditoremque Romani iuris. Et Tranquillus in Vespasiano: Gens Flauia obscura illa quidem ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen reip. non poenitenda. Pedianus: Cicero competitores quattuor plebeios habuit, ex quibus duo nobiles, duo qui tamen non primi ex familiis suis magistratum adepti erant. Et Liuius libro XXII. Nec finem ante belli habituros quam consulem uere plebeium, idest hominem nouum fecissent, nam plebeios nobiles iam iisdem initiatos esse sacris, & contemnere plebem ex quo contemni desierint a patribus. Ex quibus testimoniis duplicem quandam populi Romani diuisionem habemus, quarum altera ad alteram nihil pertinet. Ex populo enim Romano quidam patricii quidam plebeii. Item quidam ignobiles uel noui, & quidam nobiles: sunt enim & plebeii nobiles & noui, sunt etiam & patricii nobiles & noui; hi scilicet qui nullas maiorum imagines referre possunt, quemadmodum de Scanio principe senatus refert Pedianus, qui quamquam patricius, homo tamen nouus appellatur a Cicerone, quod aliquot supra eum aetatibus iacuisse fortuna familiae eius

De Praenominibus

De praenominibus autem acturo, illud primum mihi quaerendum esse uidetur, quid praenomen sit, deinde cur praenomina nominibus gentiliciis a Romanis praeponerentur; & an ipsi an alii eius instituti auctores fuerint. Quibus rebus examinatis eorum postremo seriem, & rationem, quaeque his consentanea erunt aperire conabor. Praenomen itaque quod Graeci *πρῶνυμον* dicunt, ut libro primo cap. II. tradit grammaticus Diomedes, est quod nominibus gentiliciis praeponitur, quo fratres aut gentiles, qui sunt eiusdem familiae, inter se distinguerentur, inuentum. Exempli gratia, Is qui primus auctor gentis Valeriae fuit, Volususque appellatus est, tres aut quattuor filios tulit, qui quum omnes Valesij id est, Voluso nati uocarentur, aliquod praeterea aliud nomen quo inter se distingui possent inueniendum fuit, quo ornarentur. Quare eius gentis princeps aliquot nomina aut de nouo excogitauit, aut ab alijs usurpata accepit, quibus singulos filios differentiae causa affecit, quae a variis euentibus deducta erant: puta primū liberorū, quod fortasse mane natus esset Manium uocauit Valesium, alterum quod prima luce Lucium, tertium quod secus Tiberim Tiberium, & sic in reliquis obseruauit. Quae quum nominibus gentiliciis praeponerentur, praenomina dici coepta sunt. Haec si originem spectare uoluērimus secundum locum obtinent, nomina enim gentilicia primum in usu fuerunt, post praenomina, si usum, primum, quum nominibus gentiliciis praeponantur. Eiusmodi omnia diserte M. Varro libro VIII. de lingua Latina docet. In nostris nominibus (inquit) qui sumus in Latio, & liberi, necessaria. Itaque ibi apparet analogia; ac dicitur Terentius uir, Terentia femina, Terentium genus. In praenominibus ideo non fit item, quod haec instituta ad usum singularia, quibus discernerentur nomina gentilicia, ut a numero prima, secunda, tertia, & quarta; In uiris ut Quintus, Sextus, Decimus; sic ab alijs rebus, quum essent duo Terentii, aut plures, discernendi causa, ut aliquid singulare haberent, notabant; forsitan ab eo qui mane natus diceretur, ut is Manius esset, qui luci Lucius, qui post patris mortem Postumus. Hoc idem libro secundo explicat grammaticus Priscianus. Qui cur Romani nomina duplicauerint rationem reddens, causas affert duas, alteram, ut ii qui in una quaque familia eodem nomine uterentur, praeposito aliquo alio nomine, quod deinde praenomen dixerunt, a se inuicem distinguerentur. Alteram (quam parum ueram existimo) ad Sabinorum gratiam beneuolentiamque confirmandā, quos Romulus in ciuitatem suscepit; cum interim huiusce rei causa, aut suis Sabinorum nomina, aut contra sua Sabinorum nominibus praeponerent. Quod, quamquam etiam in Romulo referat Eutropius, tamen nusquam me legisse recordor, ne unum quidem praenomen a Romanis usurpatum, nomen aliquando fuisse Sabinum, aut e contra. Quam rem ita eos intellexisse crediderim. Prae-

nominum

nominum aliqua fuisse a Sabinis tantum, aliqua uero a Romanis usurpata, eaque deinde post Sabinorum in urbem aduentum promiscua facta. Quae quum ita sint, multiplicari deinde coepta est haec ratio nominandi, neque enim praenomine, aut nomine tantum modo ueteres illi contenti fuerunt, sed cognomen etiam, atque (ut quibusdam placet) agnomen addidere; de quorum ratione postea quam de praenominibus disputauero, quid ueteres senserint, explicabo. Haec autem praenomina, hac ratione inuenta, nominibus gentiliciis praeponi debere, praenominaque ab antiquis appellata fuisse, satis manifestum esse existimo, quum ex eo quod supra rettuli M. Tullij ad Atticum de Euthychi de testimonio, tum ex his, quae modo subiiciam. C. Titius Probus in epitoma lib. X. Valerii de antiquis nominibus ita differit. Omnia (inquit) quae ad unumquemque nostrum definiendum excogitata sunt, eandem uim significandi hominis obtinent: quod per proprietatem dicitur, hoc distat, quia eo genus cognoscitur, ideoque dicitur gentilicium, cetera ordine uariatur, nam quod praeponitur praenomen, quod post fertur cognomen, quod ad ultimum dicitur agnomen uocatur. Hoc idem etiam sensisse uidentur, Diomedes, Donatus P. Consentius, Carisius, & Priscianus grammatici, quorum omnium quo loco de nominibus propriis agunt, haec proprie uerba sunt. Vocabulorum personam significantium quattuor sunt species, praenomen, nomen, cognomen, & agnomen. Praenomen quod nominibus gentiliciis in loquendo praeponitur ut Marcus, Publius, Cnaeus Nomen gentilicium, id est quod originem gentis uel familiae declarat, eisque est commune, ut Porcius, Cornelius, Pompeius. Porcii. n. omnes in eo genere dicuntur. Cognomen est quod nominibus gentiliciis subiungitur, ut Cato, Scipio, Magnus. Agnomen est quod extrinsecus cognomini adici solet ex aliqua ratione quaesitum, ut Africanus, Asiaticus, & Macedonicus. Ordinantur autem sic: M. Porcius Cato, Q. Caecilius Metellus Macedonicus, P. Cornelius Scipio Africanus, CN. Pompeius Magnus. Hanc aut duplicandorum, uel triplicandorum nominum consuetudinem recetiorum fuisse, & a Romanis inuentam M. Varro auctor est, ut est apud Probum: Varronem autem maxime haec ratio mouit, quod in Italia ante urbem conditam nomina simplicia homines habuisse animaduertit. Romulus. n. Remus, & Faustulus neque praenomen ullum, neque cognomen habuerunt. Huc etiam Appianus spectasse uidetur, quum in prooemio historiae scripsit; Romanos uno primum nomine uos sese, post duobus, post tribus. Varronis & Appiani sententiam forte sequutus est Priscianus. Alij autem a Varrone dissentientes, Romanos eius rei auctores nequaquam fuisse uolunt, sed hoc a uicinis gentibus, ut Albanis, & Latinis eos accepisse tradiderunt, qui & ipsi id a Graecis sumpserunt, ut pleraque alia; quum ante urbem conditam mater Romuli Rhea Siluia uocata sit, Numitor ite, & Amulius Siluii nominati, neque his contenti altiores Albanorum reges repetentes, eos binomios fuisse ostendunt, ut Capetum, Agrippam, Capim, Aremulum, & alios quos omnes Siluios uocatos fuisse constat, itidem de posterioribus ducibus non tantum Albanis, sed etiam Sabinis, Aequicolis, & Etruscis, ut Metio Suffetio, Tito Tatio, Numa Pompilio, patreque eius Pompeio Pompilio, Metio Curtio, Larte Porfenna, Septimio Metio Aequicolarum rege, & Sertore Resio. Quibus rationibus duplicandorum nominum usum Romanos auctores non fuisse opinantur. Confirmavit hanc eorum sententiam apud Diomedem Aruntius Claudius lib. primo cap. II. & Valerius ipse Maximus in eadem epitoma. Nam Aruntius hanc multiplicandorum nominum consuetudinem Romanos a Graecis habuisse scribit, cum apud illos plerique fuerint, qui sicut postea Romani consueuerunt, duobus uel tribus nominibus usi sunt, ut Ulixes Pelidas, Agamemnon Atrides, Oristes Heraclides, Palaemon Melicertes, Astianax Scamander: quorum prius praenomine sequens uero nominis gentilicij uice fungebatur, sicut est apud Romanos Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Ancus Marcius, Ti. Coruncanius, Q. Hortensius. Alij item tria nomina habebant, sicut Achilles Aeacides Celer, Pyrrhus Aeacides Neoptolemus, Alexander Dardanius Paris, quorum prima nomina praenomine officium habebant, secunda nominis, quod originem familiae declarant, tertia uero cognominis, quod uel a rebus gestis, ut Paris, uel a qualitate corporis, ut Caeller inditum fuerat. Valerius autem, Romanos (inquit) arbitrandum est ab Albanis, & Sabinis multiplicandorum nominum consuetudinem traxisse, quoniam ab illis orti sunt, eos uero id a Graecis mutuatos facile crediderim, & praesertim Albanos, qui a Graecis Asiaticis Troianis originem trahunt. His itaque rationibus ego etiam assentior, quippe qui etiam hunc usum apud Italos populos fuisse, & alijs praeterea eos quibusdam praenominibus a Romanis usos esse inuenerim: Remum ac Romulum aut quia Spurii fuerunt gentis nomine caruisse, aut certe ex Siluia gente, cuius & mater erat extitisse existimo. Faustulus uero quaquam unum tantum nomen habuerit, parum refert, cum in hominibus nouis, & humilibus, praecipueque pastoribus, ut supra exposui, id fieri inconueniens non sit, cum primum uno nomine appellari coepti sint, postea pluribus; quaquam Faustulum ipsum, quem Liuius lib. primo regij pecoris magistrum fuisse scribit e Pomponia gente fuisse coopererim, Faustulumque praenomen eius esse. Distinguentium tamen filiorum, atque nepotum causa inuenta praenomina esse, Varroni grauissimo scriptori facile assentior.

Multa igitur uocabulorum genera erant, quibus ueteres Romani appellabantur, quorum quantum ad usum primum erat praenomen, quod Plutarchus modo primum nomen, modo proprium nomen; Dionysius uero commune nomen appellat. De quorum numero, & etymologia

gia disputaturus, illud in primis animaduertere operae pretium est. Nomina gentilicia, & cognomina sine numero apud antiquos fuisse, ut auctor est apud C. Titium Probum M. Varro, qui etiam praenomina aetate sua circa triginta fuisse scribit. Ego autem multo plura quam XXX. inueni, cum his tamen quae & Varronis tempore iam esse praenomina desierant, & post eius tempora praenominum loco usurpata sunt. Praenominum autem duo genera facio. Alia enim a Romanis praecipue, alia a finitimis populis frequentata fuisse reperio. Peregrina sunt Faunus, Picus, Latinus, Turnus, Auétinus, Aimilius, Numitor, Faustulus, Metius, Pompo, Lucumo, Petro, Tallus, Tutor, Septimius, Allius, Ouius, Octavius, Herennius, Attius, & similia; Romana uero sunt haec sex & quadraginta. Agrippa, Ancus, Appius, Arruns, Aulus, Caeso, Caius, Cnaeus, Cossus, Denter, Decimus, Drusus, Egerius, Faustus, Hostius, Iulus, Lar, Lucius, Mamercus, Mamurius, Manius, Marcus, Nero, Numerius, Numa, Opiter, Postumus, Proculus, Paulus, Potitus, Publius, Quinctus, Romulus, Remus, Sextus, Seruius, Sertor, Spurius, Stadius, Tiberius, Titus, Tullus, Vibus, Volero, Volusus, Vopiscus. Ex his autem quaedam frequentiori in usu erant, ut haec XVIII. Appius, Aulus, Caius, Caeso, Cnaeus, Decimus, Lucius, Mamercus, Manius, Marcus, Numerius, Publius, Quinctus, Sextus, Seruius, Spurius, Titus, Tiberius; quaedam uero minus frequentata fuerunt, ut reliqua VIII. & uiginti. Quorum etiam quaedam semel tantum usurpata reperiuntur, ut haec XIII. Ancus, Cossus, Egerius, Drusus, Iulus, Lar, Mamurius, Nero, Romulus, Remus, Paullus, Potitus, Volusus; quaedam uero & si raro admodum eis uti mos fuerit, plures tamen ijs vsi sunt, ut haec XV. Agrippa Denter, Faustus, Arruns, Hostius, Numa, Opiter, Postumus, Proculus, Tullus, Sertor, Stadius, Vibus, Volero, Vopiscus. Eorum item sex & uiginti praenominum, quae minus usurpari solita erant, quaedam cum ante cognomina essent, post longum temporis interuallum praenominis officio functa sunt, ut haec sex Cossus, Drusus, Iulus, Nero, Paullus, Volusus, & Potitus. Quaedam uero suapte natura, & cum primum inuenta fuere, praenomina esse coeperunt, ut reliqua. Quorum etiam quaedam pro cognominibus aliquando usurpata sunt, ut haec sex Agrippa, Denter, Faustus, Proculus, Postumus, & Tullus, quaedam praenominis loco semper functa, ut reliqua XV. De quorum notis, origine, significatione, atque usu, ea quae quanta maxime potui diligentia, ex ueteribus auctoribus collegi modo tradere per oportunitatem est. Atque illud ante omnia est scitu dignum, ut in quaestionibus Plutarchus, Sospiter, Diomedes, Carisius, Donatus, Priscianus, & P. Consentius auctores sunt, ipseque antiquissimis quibusque in nummis & marmoribus & praesertim Capitolinis obseruauit: Romanorum praenominum alia singulis, alia binis, alia ternis, alia uero pluribus, uel omnibus litteris ab antiquis describi solita. Ex sex igitur & quadraginta praenominibus, undecim singulis litteris scribebantur. Quae erant A. AVLVS. C. CAIVS. K. CAESO. D. DECIMVS. L. LVCIVS. M. MANIVS. M. MARCVS. N. NUMERIVS. P. PVBLIVS. Q. QVINCTVS. T. TITVS. ut. A. Sempronius. C. Marius. K. Duilius. D. Iunius. L. Papirius M. Valerius. M. Claudius. N. Fabius. P. Mucius. Q. Curtius. T. Virginius. Binis uero haec sex, idest AP. APPIVS. CN. CNAEVS. SP. SPVRIVS. TI. TIBERIVS. OP. OPITER. ST. STATIVS. ut Ap. Claudius CN. Pompeius. Sp. Postumius. TI. Sempronius. Op. Virginius. St. Caecilius. Ternis uero haec quattuor. MAM. MAMERCVS. SEX. SEXTVS. SER. SERUIVS. TVL. TVLLVS. ut Mam. Aimilius. Sex. Furius. Ser. Sulpicius. Tull. Hostilius, Reliqua autem praenomina aut integra, aut pluribus litteris scribentis arbitrio exarata fuisse animaduerti. Sunt autem haec sex & uiginti AGRIPPA. ANCVS. ARRVNS. COSSVS. DENTER. DRVSVS. EGERIVS. FAVSTVS. HOSTIVS. IVLVS. LAR. MAMVRIVS. NERO. NVMA. NUMERIVS. PAVLLVS. POTITVS. POSTVMVS. PROCVLVS. ROMVLVS. REMVS. SERTOR. VIBIVS. uel VIBVS. VOLERO. VOLVSVS. VOPICVS. Ex his autem quaedam in tabulis Capit. adhuc supersunt, ut haec sex. AGRIPPA. Anno CCL. AGRIPPA. MENENIVS. LANATVS. Item Anno CCCXXIII. AGRIP. F. HOSTIVS Anno CCCXXXVI. P. LVCRETIVS. HOSTI. F. VIBVS. siue. VIBIVS. Anno CCC. P. SESTIVS. Q. F. VIBI. N. VOLERO. Anno CCCLIV. L. PVBLILIVS. L. F. VOLER. N. PHILO. VVLSCVS. VOLVSVS. Anno CCCXXXVIII. C. VALERIVS. L. F. VOLVSI. N. POTITVS. VOLVSVS. & Anno CCC. XLIX. C. VALERIVS. L. F. VOLVSI. N. &c. VOPISCVS Anno CCCLII. L. IVLIVS. C. F. VOPISCI. N. De reliquis uero XX. quamquam marmorum testimonia non extent, qua nam ratione exarata fuerint, ea tamen integra scribi solere existimo. Quum autem multae horum praenominum notae uel uetustate, uel librariorum uitio prorsus exoleuissent, aut in alias litteras se transformassent, omnia ex Fastis Capitolinis ita exposita sunt & suis locis reddita, germanisque suis litteris & notis distincta, ut nihil illustrius esse possit. Atque haec de notis quibus scribebantur in uniuersum dicta sufficiant, nunc singillatim de ijs est pertractandum

AGRIPP. AGRIPPA. Ac primum quidem Agrippam cum appellatum esse scribunt Plinius lib. VII. cap. VIII. Quinctilianus lib. IX. Aulus Gellius, Sex. Pompeius, & Nonius Marcellus qui

qui cum labore matris sit editus exempli caussa in pedes non in caput, (ritu enim naturae in caput hominem oriri mos est pedibus efferri) ab aegro partu dictum quemadmodum natum esse M. Vipsanium Agrippam Augusti generum scribit Plinius lib. VII. cap. VIII. Alij Agrippam dicunt, quasi aegre pedibus natum, cum hi proprie dicerentur Agrippae, quorum in nascendo non caput sed pedes primi exierunt, qui partus difficillimus, aegerrimusque habetur. Agrippa cum prius praenomen esset, quo priscis temporibus regem Albanorum Agrippam Silium primum, deinde Menenius, & Furios usos esse supra demonstravi, sequentibus temporibus in cognomen transiit apud Romanos in Vipsaniorum, Asiniorum, & Hateriorum familijs

A N C V S. Ancum, ut est apud Vallerium, Varro a Sabinis translatum putat, Idem Valerius eum Ancum appellatum scribit, qui vitiosum habeat cubitum qui ἀγκών Graece dicitur. Sex vero Pompeius, Ancus (inquit) appellatur, qui ad uncum brachium habet ita ut exporrigi non possit ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνα, id est a cubito incuruo; sicut etiam Ancona, siue Ancon, Piceni urbs dicta est, uoce Graeca, a cubito curuo. Fuit autem praenomen quarti Romanorum regis Ancij, & Ancij Publicij imperatoris Lanuini contra Hostilium regem: de quo Dionysius; qui sic dicti sunt a cubito quem incuruum habebant

A P. A P P I V S. Appii praenomen ex Sabinis ortum esse lib. X. refert Valerius, forte ex praenome Sabino Actio; alij ab Apibus, uel ab Appulis dictum existimant. Primus autem ita appellatus est Actius Clausus ille, qui postea Appius Claudius Sabinus dictus est, princeps gentis Claudiae patriciae. Hinc uia & a qua Appiae, necnon etiam uuae Appianae, nisi mauis eas ab apibus dictas. Appij autem praenomen proprium reip. temporibus Claudijs patricijs tantum fuit, etenim non omnia omnibus familijs praenomina communia fuerunt, sed alia alijs peculiaria, quemadmodum singillatim prout occasio dabitur, ostendam. Post Augusti uero tempora in Fastis consularibus quendam ex gente Iunij hoc praenome usum inueni, qui Ap. Iunius C. F. Silanus exaratus est. Hoc etiam religiosa praenominum obseruatione paulatim labante, in familiae nomen sub Domitiano transiisse testatur lapis antiquus, & Plinius ut supra ostendi a praenominibus autem unam saltem gentem, aliquando uero duas, uel tres manasse libro primo Saturnalium docet Macrobius. Quod etiam in praenome Appii, a quo Appicios fluxisse opinor accidit In lapide. n. antiquo reperitur C. APPICIVS. Cognomen etiam Appiani ab Appio praenome deducitur: cognomina enim ex praenominibus oriri, constat ut a Caio Caianus, a Lucio Lucullus, & a Marco Marcellus

A R R V N S. Arruns praenomen Dionysio auctore Tuscum fuit, Romae in gente Tarquinia celebratum, quo & Prisci, & Superbi Tarquiniorum filij uti sunt. Hoc nomine affectus fuit uates quidam Tuscus diuinandi scientia insignis, de quo Lucanus libro primo

Arruns incoluit, desertae in uenia Lunae. Ab Arrunte crederem Arruntium nomen manasse, nam antiqui consonantes non geminabant auctore Quintiliano

A. A V L V S. Porro autem Aulos eos dictos esse putat Valerius, qui diis alentibus nascerentur; alij ab olla, aulam enim ollam ueteres dicebant, ut auctor est Quintilianus, a qua Aulularia Plauti. Ab Aulo praenome Auliorum gens deducta est, inter quos anno urbis conditae CDXXXII. Q. Aulius Q. F. Cerretanus cum C. Sulpicio Longo II. cos. fuit

K. CAES O. De Caesone autem Valerio lib. X. & Sex Pompeio auctoribus, satis constat, eum primo Caesonem dictum esse, qui ex utero matris mortuae esset exectus. Plinius quoque lib. VII. cap. IX. Primus Caesar a caeso matris utero dictus, qua de caussa & Caesones appellati. Caesonis autem praenomen hac nota K. scribi debere Fasti docent Capitolini, quae cum librarium culpa, uel temporis uetustate adeo interijisset, ut non solum nulla uestigia sui nobis reliquisset, uerum etiam in alia praenomina ut C. & Cn. in libris Latinis se transtulisset, ex antiquis illis tabulis, uetustissimisque codicibus facile restituta est. Nam cum in Fastis Capitolinis K. F. K. N. eos describi uidissem, quos in Fabiorum familia, Caesonis filios aut nepotes fuisse Liuius & Dionysius scribunt, pro K. Caesonem debere intelligi existimaui. De qua nota etiam Terentius Scaurus scripsit. Ea autem potissimum littera ipsos usos esse in hoc praenome existimandum, ut a Caio quod C. littera notatur distingui ac internosci posset

C. CAI V S. Cai uero praenomen a gaudio parentum sumptum esse tradit eodem libro Valerius, & est dictio dissyllaba nisi per dieresim ex i consonante facias uocalem, ut est apud Martialem: Peruigil in pluma Caius ecce iacet. Hoc praenomen profertur per G & scribitur per C ut Diomedes his uerbis testatur: G nona consonans est in cuius locum C solebat apponi, ut & hodie quum Gaium Caesarem notamus, scribimus C. Caesarem. Ideoque post B litteram tertio loco digesta est: & apud Graecos T. posita reperitur in eo loco. Haec nota hac ratione. C. in uersa mulierem Caiam auctore Quintiliano libro primo cap. XIII. significat, ut latius paulo post ostendam

CN. CNAE V S. Cnaeos ab aliqua insigni re quasi γενναίους, uel a γενναῖος, id est a generatione futura appellatos esse auctor est Pompeius. Valerius a naeuo tractum putat, quod eo praenome praecipue nominarentur, qui naeuum aliquem nascetes habuissent, quod Florentinae pandectae confirmare uidentur, in quibus pro CNAEO scribitur aliquando Naeus cum eadem

diphthongo & *γίγναται*. Naeum autem antiqui praeposito C, Cnaeum dicebant, atque per C, sono pronuntiabant, ut tradit Diomedes sic: N. praenominis nota Numerium significat, & praeposita sibi G. Gnaeum, quem antiqui Cnaeum scribunt. Valerius quoque: Cnaei praenomen uaria scriptura notatum est: alij enim Cnaeum alij Gnaeum alij Naeum scripserunt. Qui G littera in hoc praenomine usi sunt, antiquitatem sequuti esse uidentur, quae multum ea littera usa est. Olim enim dicebant frugmentū post frumentum, olim gnaturam post naturam, itaque etiā qui in corporibus gigni solet Gnaeus appellatur, qui Cnaeum dixerunt; corruptione syllabae delectati esse uidentur, qui Naeum leuitate; A Cnaeo seu naeuo (ut antiquitus dicebatur) Naeuorum gentis nomen deductum. Cnaeiorum quoque familia ab hoc praenomine oriri quidam existimant, de qua Q. Cicero de Petitione consulatus. Catilina ex equestri ordine Pompilios, & Cnaeos amicissimos sibi cōparauit. Ea porro Domitiorum familia cui Ahenobarbi fuit cognomen, ex qua Nero originem duxit, nulla alia praenomina praeter quā Cnaei, & Lucii usurpauit, ea que ipsa notabili uarietate. Nam continuantes unum quodque per ternas personas, modo alternantes per singulas. Primum enim secundum ac tertium Ahenobarborū Lucios, rursus sequentes tres ex ordine Cnaeos, reliquos non nisi uicissim tum Lucios, tum Cnaeos, ut auctor est in Nerone Suetonius Tranquillus

COSSVS. Cossi ab antiquis dicebantur natura rugosi corporis homines a similitudine uermium, quos in ligno editos, Phryges & Pontici maris accolae pro delicatissimis cibis sumunt. Plinius lib. XVII. Luxuria cossos roborū delictiores adhibuere in cibo. Idem lib. XI. cap. III. nec Cossi tantum in eo, sed & Tabani ex eo nascuntur. Cossus antiquitus cognomen tantum Corneliorū fuit, ut ex Fastis Capitolinis, & Liuiio obseruatū est. Quod quum procedente tēpore fere exoleuisset, pro praenomine iterum, ut pleraque alia, de quibus suis locis dicam, ab eiusdem gentis hominibus circa Augusti tempora usurpari coeptū est, ut Cossus Cornelius Lentulus cos. anno urbis DCCLIII. & huius filius eodē praenomine ornatus cos. anno DCCLXXVIII

DENTER. Dentricis Romilii praefecti urbis sub Romulo meminit libro V. Tacitus. Ex quo uno loco Dentricem praenomen fuisse mihi persuasi. Quod aliquot annis post in Liuiorum & Caeciliorum cognomen transit, ut ex Liuiio, & Fastis consularibus liquet

D. DECIMVS. Q. QVINCTVS. S. EX. SEXTVS. De Decimo, Quinto, & Sexto, quae praenomina fuisse manifestum est, Varro lib. II. Analogiae mentionem facit, qui praenomina haec ab ordine nascendi orta fuisse refert, ita ut qui decimo, aut sexto, aut quinto loco natus esset, is demum Decimus, Sextus, & Quintus diceretur. Ne autem quis circa hanc praenominum imponendorum rationem errandi occasionem assumeret, est animaduersione dignum non omnes Decimos, aut Quintos, aut Sextos eos dictos esse qui decimo, quinto, aut sexto loco nati sunt, itemque eos omnes Hostios appellatos, qui apud hostes peregre nascerentur, sicut nec Manios, qui mane, Lucios qui luce, & sic deinceps; nam non solum hi qui ita nati, sed alij plerique ita appellati sunt multosque praeterea ita natos existimandum est, neque tamen sic uocitatos. Dicendum ergo eum qui primus hoc praenomine appellatus est, ea fortasse ratione dictum. Ceteros quod ab eo, aut alio eiusdem praenominis originem ducerent, aut amicitiae, aut differentiae, aut eadem nonnunquam causa, postea sic nominatos. Miror tamen, cur non secundum etiam, tertium, quartumque dixerint, cum id praesertim in feminis facere consueuerint, ut tertiam, & quartam dicerent, de quibus infra. Decimi autem praenomen D. littera tantum apud antiquos notabatur, ut in Fastis Capitolinis. D. IVNIVS D. F. D. N. BRVTVS, SAEVA. quam notam multi fuerunt qui Decium interpretati sunt errore notissimo, nam omitto quod Decius nomen est plebeiae gentis, Graeci etiam codices, quoties in libris Latinis, aut alijs eiusmodi antiquorum monumentis D. scriptum est, Decimum exponunt, ut Polybius, Diodorus, Dionysius, Plutarchus, & Dio, qui quum praenomina integra scribere consueuissent, in eorundem libris difficilius deprauari poterant, quam in Latinis, in quibus unica interdum, aliquando binis, uel ternis litteris ea notari solita erant

DRVSVS. Drusus ante cognomen Liuiorum fuit. Is enim Liuius qui eo primum cognomine usus est, hostium duce Drauso cominus trucidato, sibi posterisque suis cognomen inuenit. Sunt autem Drausi Thraciae populi, de quibus Herodotus. Appellatus est autem Liuius Drusus. Postea cum Tiberius Neroque Claudij Liuiae filij, Augustique priuigni in Liuiorum gentē inserti essent, Drusi cognomen Claudijs quoque communicatum est, appellatusque est Tiberij Caesaris frater Nero Claudius Drusus, qui pater fuit Germanici Caesaris, & Claudij Imperatoris. Praenominis postea munere fungi coepit in Drauso Tiberij Augusti filio, Augusti nepote, quem Drusum Iulium Caesarem appellat Dio historiarum libro LVII. ita etiam appellatus est Drusus Caesar Germanici Caesaris filius, qui post patris mortem, cum Tiberio criminante hostis a senatu iudicatus esset, cum fratre Nerone occisus est

EGERIVS. Egerius praenomen fuit in gente Tarquinia a Prisci regis fratris filio usurpatum, qui quum post patris Aruntis mortem natus, testamento praeteritus ab auo Damarato fuisset

fuisset

fuiſſet ab egeſtate qua praemebatur Egerius Tarquinius uocatus eſt. Liuius libro I. Lucumo Damarati Corinthii filius erat, qui ob ſeditiones domo profugus, quum Tarquinius forte conſe diſſet, uxore ibi ducta, duos filios genuit. Nomina iis Lucumo atque Aruns fuerunt. Lucumo ſuperfuit patri bonorum omnium heres, Aruns prior quam pater moritur uxore grauida relicta, nec diu manet ſuperſtes filio pater, qui quum ignorans nurum uentrem ferre, immemor in teſtando nepotis deceſſiſſet, puero poſt aui mortem in nullam ſortem bonorum nato, ab inopia Egerio inditum nomen

FAVSTVS. Fauſtus a fauore dicitur ut ſcribit Valerius, quod proſperum & felicem ſignificat, cui omnes fauent. Terentius in Andria: O fauſtū, & felicem hunc diem. Nonius autem Marcellus: Fauſtum quaſi a fauendo dictum, ac per hoc proſperum & propitium, unde contra infauſtum, minax ac improſperum. Hoc autem utrum praenominis an cognominis munere in Fauſto Sulla, Sullae Felicis dictatoris filio functum ſit, incertum; pluribus tamen rationibus cognomen crediderim. Nam ferunt id eo tempore filio Cornelio impoſuiſſe, quo ipſe Felix appellatus eſt, caruiſſet ergo per tot annos praenomine Sulla iunior, cum longe ante natus eſſet, quam pater Felix appellaretur, quare eum L. Cornelium Sullam Fauſtum uocatum fuiſſe exiſtimo. Pedianus pro M. Scauro; Fauſtus Sulla, tum quaefor filius Syllae Felicis. Item in Miloniana: Adfuerunt Miloni Fauſtus Sulla &c. fuit & Fauſta Sullae dictatoris filia Milonis vxor, & alius L. Cornelius Sulla Fauſtus ſub Claudio principe conſul; quem Fauſtum cognominis loco uſurpaſſe apparet nō praenominis. Praenomē uero eſſe in hoc uetulo epigramate Interamnati liquet

PROVIDENTIA . TI . CAESARIS . AVGVSTI . NATI . AD
AETERNITATEM . NOMINIS . ROMANI . SVBLATO
HOSTE . PERNITIOSISSIMO . P . R . FAVSTVS . TITIVS

LIBERALIS . VI . VIR . ITER . P . S . F . C

HOSTIVS. Hoſtius ut inquit Valerius, fuit praenomen eius, qui peregre apud hoſpitem natus eſſet, hoſtem enim appellatum fuiſſe apud veteres quemcunque peregrinum, hoſtes uero perduelles dictos Cicero in officiis, Macrobiusque auctores ſunt. Si cum hoſte (inquit Cicero) condictus ſit dies &c. Fuit autem Hoſtius Lucretii Tricipitini praenomen, qui cum L. Sergio Fidenate anno urbis CCCXXVI. cos. fuit. Mendose autem in Valerio hoſpes pro Hoſtio legitur. Macrobius autem libro Saturnalium primo cap. III. eum Hoſtium uocatum fuiſſe ſcribit, qui primus in hoſtico ideſt in agro hoſtili procreatus eſſet. Hunc praenomen a tribus tantum uſurpatum fuiſſe reperi, a patre auoque Tulli Hoſtilii Regis, & ab Hoſtio Lucretio Tricipitino cos. quod omnibus litteris in tabulis Capitolinis exaratum eſt

IVLVS. Iulus antiquitus cognomen Iuliorum fuit, cum ante Aſcanii Aeneae filij fuiſſet, a quo Iulia gens orta eſt, qui ideo Iulus dictus eſt, auctore Seruio, quod adhuc adoleſcens cum primam lanuginem cepiſſet emittere, Etruſcorum regem Mezentium ſingulari certamine ſuperauit, unde Virgilius.

At puer Aſcanius cui nunc cognomen Iulo
Sunt enim proprie iuli tenerae ille lanugines, quae in arboribus flores antecedunt, ut in ficu groſſuli. Plinius lib. XVI. cap. XXIX. Ferunt & auellanae iulos compactili callo ad nihil utiles. Unde per metaphoram dicuntur iuli tenerae illae lanugines, quae in iuuenum genis primae enaſcuntur. Hoc cognomen cum a gente Iulia intermiſſum eſſet, M. Antonius III. vir, iterū in uſum reuocauit, & in honorem C. Iulij Caefaris dictatoris a Iulo oriundi, altero filiorum ſuorum praenomen dedit, Iulumq; Antoniū uocauit, qui poſtea ſub Auguſto cos. fuit, anno urbis DCCXLV. A Iulo cognomine Iulia gens appellata eſt inter Romanas clariſſima

LAR. Lartis praenomen (inquit Valerius) a Laribus ſumptum eſt. Creditumque ante Tuſcum praenomen id eſſe, fuitque conſularis Herminij, qui anno urbis CCCVI. cum T. Virgino cos. fuit, praenomen. Idem etiam refert Dionyſius libro IX. & Diodorus: Carſius autē grāmaticus, & Prifcianus idem fere tradūt. Lar ſi familiaris deus erit, Genitiuo facit laris, ſi Tolumnii, aut Porſennae, qui reges Etruſcorū fuerūt facit Lartis. Seruius quoq; lib. ſexto Aeneidos: Lar Tolumnius a Coſſo occiſus, a loco dictus eſt, ſectitur autem Lar Lartis. Et Liuius libro III. Daturos quod Lar Tolumnius dediſſet. & Cicero Philippica IX. Lar Tolumnius Veientium rex. A Larte praenomine, quo Romae unum Herminiorum tantum uſum fuiſſe reperi, Lartiorum familia deuenit, ſatis antiqua & nobilis, ex qua primus Romae dictator factus eſt. T. Lartius

L. LVCIVS. Lucii praenominis duplicem tradit Valerius originē, aut enim a Lucumoniſus Etruſcis dictum eſt, perinde ac pleraque alia, ut Luceres equites, & tribus Lucerū, & L. Tarquinius Priſcus, qui cum prius Lucumo praenomine Etruſco uteretur, Romam ueniens id in Lucium Liuius, & Dionyſio auctoribus, uertit; aut poſtremo a luce, quod iccirco illi, qui primo hoc praenomine fuit appellatus, impoſitum creditur, quod prima luce oriente natus eſſet. Hoc idem libro quinto de lingua Latina. M. Varro, & Sex. Pompeius libro decimo ſcribunt

A Lucio Lucipor feruile nomen, ut a Marco Marcipor, & Publio Publipor oritur, de quo paulo post. Lucium praenomen a Claudijs fuisse repudiatum docet Suetonius in Tiberio: Cū praenominibus (inquit) cognominibusque uariis distingueretur, Lucii praenomen consensu repudiavit, posteaquam e duobus gentiliciis eo praeditis, alter latrocinii, caedis alter conuictus est. Cōtra uero Domitiis Ahenobarbis Imperatoris Neronis maioribus Lucii ac Cnaei praenomina tantum fuisse probata scribit idem Tranquillius, ut non aliis praenominibus unquam Ahenobarbos usos fuisse constet ut, supra demonstraui

M A M . M A M E R C V S . Mamercus praenomen Aimiliae gentis fuit, a Mamerte auctore Sex. Pompeio; idest Marte dictum, Osa enim lingua Mars Mamers dicitur, vnde Mamertini qui Messanam incolunt urbem Siciliae. Hoc autem paene extinctum & in cognomen mutatum e tenebris uetustatis antiquorum marmorum auxilio renouatum est, de quo Plutarchus in Numae & Paulli Aimilii uitis. Alii uero (inquit) dicunt cum quattuor Numa filios habuisset, Mamercum unum ex Pythagorae filio appellauisse; ab illoque Aimiliorum familiam patriciam fuisse, cum Mamercus ille propter sermonis lepiditatem & facundiam, ciuilemque humanitatem, quam Aimiliam Graeci uocant, Aimilius appellatus sit. Idem refert libro primo Sex. Pompeius. Hoc autem nomen exprimentes Romani Lepidi cognomen Aimiliis addidere. Sex. autē Pompeius, lib. XI. Mamercus praenomen est inquit Oscum. A Marte dictum, ab eo quod Osci Martem Mamertem uocitent, qui a Romanis detractioe unius syllabae Mars, & a poetis per eptentesim Mauors appellatur. A Mamercō oritur cognomen Mamercinus, quo etiam tantum usa est Aimilia familia. Notatur autem in Fastis tribus his litteris ita **M A M**

M . M A N I V S . Manij praenominis multiplex origo traditur. Sex: enim Pompeius libro XI. Valerius libro X. Macrobius primo Saturnalium, & M. Varro secundo Anologiae: Manium a mane dictum putant, quod qui hoc praenomine primus usus est, mane natus sit, quemadmodum Lucii dicti sunt, qui prima luce oriebantur. Alii boni omnis causa dictum arbitrantur, quasi bonum, manum enim antiqui bonum dicebant, ut iidem auctores sunt. Alibi etiam Sex. Pompeius ita ait: Manius agrum Nemorensem Dianae consecrauit, a quo multi & clari uiri consecrati sunt, unde prouerbium, multi Manii Ariciae, Nemorensis enim ager in Arcinio est. Zosimus historiarum libro II. non a mane, sed a manibus diis ortum id tradit, eoque primum uocatum fuisse Manium Valerium Volusi filium, quod ab aegritudine a diis manibus liberatus esset. Sunt etiam qui putent Manios senes appellari, aut terrae filios, ut Iuuenalis & Martialis tradūt. A Manio Manilii & Manlii inde etiam Mallii nobiles apud Romanos gentes fluxere. Hoc etiam praenomen ut pleraque alia praenomina obsoluerat, atque in Marcum passim sese transformauerat; Manium enim **M**. sic notari consueuisse ueteres, uirgula ad **M** latere sursum eminente, ut a Marco quod **M**. tantum notatur distingui posset, auctor est P. Consentius, qui ita ait: **M**. littera & linea superimposita Manius dicit, figuram inde ortam puto **M**. ut perinde haberetur ac si **M A N**. scriberetur, quae omnia cum ipse diligentius considerassem, accuratius in Aciliis, Aquiliis, Aimiliis, et Sergiis, ceterisque eiusmodi egi, ut germanis suis praenominibus honestarentur, qui cum in lapidibus hac nota **M**. incisi essent, apud ueteres scriptores, & praesertim Graecos aut Manii, aut Malii, uel Manlii siue Manilii finitimo satis errore appellabantur, marmorum igitur auxilio, & P. Consentii auctoritate, cum antiqua nota, tum uetus praenomen, quae iam euauerant, linguae Latinae restituta sunt

M . M A R C V S . Marcus ille primo appellatus est, ut tradit Valerius, qui mense Marcio natus est, a quo Marciorum gens Marcelli, Marcianique cognomina oriuntur. De eo M. Varro lib. II. Anologiae mentionem facit, & Plutarchus in problematibus. Hoc praenomine patriciis, Manliis uti ex S. C. interdictum est, quod Manlius Capitolinus, qui affectati regni crimine damnatus erat, eo praenomine ornatus esset, ut auctores sunt, Cicero, Liuius, & Sex. Pompeius. Ita etiam post Antonii III. uiri mortem iterum decretum est, M. Tullio M. filio Cicerone cos. legem ferente, ut tradit Appianus, ne quis gentis Antoniae Marci praenomen haberet, ut auctores sunt Plutarchus in Antonio, & idem Appianus bellorum ciuiliū lib. quarto

N E R O . Nero antiquum Claudiorum patriciorum cognomen fuit, de quo Suetonius in Tiberio: inter cognomina autē (loquens de Claudia familia patricia) & Neronis assumpsit, quod significatur lingua Sabina fortis ac strenuus. Gellius quoque libro XII. cap. XXI. Nero (inquit) uerbum Sabinum est, quo significatur uirtus & fortitudo. Itaque ex Claudiis, quos a Sabinis oriundo, constat, qui erat egregia & prestanti fortitudine Nero appellatus est. Sabini autem id nomen a Graecis accepisse uidentur, qui uincula, & firma ligamenta membrorum *νευρα* dicunt, Latini neruos appellāt. Hoc ut pleraq; posterioribus reipublicae temporibus in praenomē, eiusdem etiam gentis transiit, eoque nominatus est Tiberii Caesaris frater Nero Claudius Drusus Claudii Imperatoris, & Germanici Caesaris pater. Item L. Domitius Ahenobarbus, qui a Claudio

dio

dio principe adoptatus, Nero Claudius Caesar uocitatus est, qui eo mortuo Romanus princeps factus, omnium quos terra tulit saeuissimus fuit

N. NVMERIVS De Numerio, cum Pompeius & Valerius eodem ferè modo scripserint, ut quid optimi auctores senserint intelligi possit, vtriusq; uerba subiiciam. Sex. Pompeius quidem libro XII. Numerius praenomen nunquam antea fuisse in patricia familia dicitur, quam Is Fabius, qui unus post sex & trecentos ad Cremeram fluuium ab Etruscis interfectos superfuit, inductus magnitudine diuitiarum uxorem duxit N. Otacilii Maleuentani, (ut tum dicebatur) filiã, ea conditione, ut qui prior natus esset praenomine aui materni Numerius appellaretur. Valerius autem libro X. Numerii praenomine, sola familia patricia usa est Fabia, iccirco quod CCC. sex, apud Cremeram flumen, a Veientibus caesis, qui unus ex ea stirpe extiterat, ducta in matrimonium vxore filia Numerii Otacilii Maleuentani, sub eo pacto, ut quem filium substulisset, ei Numerii praenomen imponeret, obtemperauit. His uerbis colligio, primum Numeriũ praenomen esse, a numero credo dictum, deinde genti Fabiae ex patriciis tantum proprium fuisse, eoque primum patriciorum usum N. Fabium, siquidem promiscuum antea plebeiis familiis esse potuit; ut est in marmoribus Capitolinis. **L. SEXTIVS. SEX. F. N. N. SEXTIN. LATERAN.** Numerii enim nepos interpretor, eadem nota etiam est in lapide antiquo, ita exarata **N. IVNIO. EPIGONO. CHRESTVS. LIB. PATRONO. B. M. DE. SE.** idest Numerio Iunio &c. ut paulo post ostendam. Item apud Ciceronem in orat. pro Cluuentio. Dinea socrus Oppiniaci, quae filios habuit M. & Numerium Aurius, & lib. iii. de Oratore: At Numerius Furius noster familiaris, & lib. II. de diuinatione: Numerus Suffucius. Item Pedianus: Numerius Quinctius. De Numerii praenomine M. Varro lib. secundo Analogiae: Metellus Metella, Ennius Ennia; sed Marcus, & Numerius, non Marca, aut Numeria. Numerium autem praenomẽ N. nota scribi antiquos consueuisse, hisce rationibus demonstrari potest: Ante omnia certum est, ex his quae citavi testimoniis, Numerium praenomen esse, praesertimque Fabiorum, nullũq; aliud praenomen fuisse, quod a littera N. inciperet praeter Neronem, quod & integrum scribitur, & Fabiorum nunquam fuit, & non ante Augusti tempora usurpari ceptum est: quae cum ita sint, quis negabit unquam, cum N. Fabium Pictorem, siue N. Fabium Vibulanum scriptum inueniemus, eam praenomine notam N. pro Numerio usurpari nõ debere: dicique Numerius Fabius Vibulanus, vel Pictor, & ita in aliis? deinde quum hoc proprium gentis Fabiae praenomen fuisse iidem auctores referant, eoque primum Fabiorum appellatum fuisse constat, qui eius **Q. Fabii** filius fuit, qui trecentis sex Fabiis interfectis caede Cremerensi superfuerat, atque in tabulis Capitolinis anno **CCCXLVI.** N. Fabius **Q. F. M. N. Vibulanus** idem descriptus sit, nihil dubitandum duxi, quin & ille Numerius, & ceteri Fabiorum, aliarumque gentium qui N. praepositam habent, Numerii intelligerentur, quod etiam libro III. cap. III. Valerius ipse Maximus confirmat, nam qui in marmoribus scribitur N. Fabius Pictor, ab eo etiam Numerius Fabius Pictor ibidem appellatur. Haec itaque nota ubicunque pro praenomine inuenitur, semper Numerius debere interpretari manifestum est. Hoc idem postremo Diomedes lib. II. & libro primo, P. Consentius optimi simulque antiqui Grammatici docent. Diomedes enim de **A. C. CN. D. L. M. P. Q. T.** praenominibus scribens, N. notam Numerium significare aperte refert. P. autem Consentius de **CN. M. P. SER. SEX. SP.** quae praenominibus uerba faciens, N. quoque notae, quam Numerium interpretatur, meminit. Haec autem in omnibus paene Latinis libris ob vetustatem quum exoleuisset, & in **CN. M. & C.** euasisset, cum multis aliis, lapidum antiquorum, optimorumque auctorum auxilio renouata, ac restituta est

NVMA. De Numa parum plane quod dicam habeo, quum nihil de eo a ueteribus, quod sciam traditum sit. Id autem praenomen Sabinum, & a secundo Romanorum rege Pompilio, item Numa Marcio pontifice maximo primo tantum usurpatum fuisse, satis manifestum est. **A. Numa, Numius, & Numonius** gentium nomina oriuntur

OPITER. Opiter autem appellatus est ille, teste Valerio, qui patre mortuo, auo uiuo, genitus est. Et Sex. Pompeius lib. XIII. Opiter (inquit) est cuius pater auo uiuo mortuus est, ducto uocabulo, aut quod post obitum patris genitus sit, aut quod auum ob patrem habeat, idest pro patre. Hoc praenomen Virginiorum proprium fuit, non admodum in usu, Quod auctore Probo duabus notis sic **OP.** scribebatur

PAVLL. PAVLLVS. Paullus, quod Latina lingua modicus interpretatur, Graeca uero quietus, quod graeci *παυλα* quietem dicant, cum priscis temporibus Aemiliae gentis cognomen fuisset, nominum serie cum rep. labante, circa Augusti tempora uel paulo ante, in eiusdem etiam gentis praenomen sese conuertit, quo appellatus est Lepidi III. viri frater Paullus Aemilius Lepidus, & alii plures eiusdem gentis post ipsum. A Paulo fit aliud diminutione cognomen Paullulus, quod quidam Postumiorum usurparunt. Id autem duplici **L** scribi debere praeter

praeter nostratum codicum moré, qui id mendose unico L describunt, omnia antiqua lapidum & librorum monumenta testantur

POSTVM. POSTVMVS. Postumum eum uocitatum existimat Plutarchus in Coriolano & Sulla, cui post patris mortem nasci contigit: a post & humus compositum, quasi post humatum patrem natus. Ego uero quum antiquorum scribendi rationem animaduertissem, qui Postumium, siue Postumum absque media aspiratione H. scribere consueuerunt, non ab humato patre, sed a postea deduci postumum existimaui, quasi posteaquam pater mortuus est, natus. Est autem haec deriuatio. Postea postimus postimius, ut maior maximus; deinde antiquorum more I in V uersa Postumus, Postumius, ut etiam Maxumus aliquando scriptum inuenitur. Quidam Postumium siue Postumum Plutarchi sententiam sequuti ab humo dictum putat, quia antiqui umum sine aspiratione scriberent, inde Postumus. Praenomen autem hoc nostro tempore, omnes fere codices deprauatum habent, in quibus Postumius pro Postumo scriptum est, quum Postumius nomen familiae sit a Postumo praenomine. Hoc praenomine speciatim Cominiorum & Aebutiorum gentes usae sunt, Postumi enim Cominius, & Aebutius consules in Fastis memorantur, Hoc ut multa alia longo tempore post, circa Augusti saecula in cognomen transiit, a Vibia, & Rabiria gente tantum (quod sciam) usurpatum. In lapide enim antiquo C. Vibius Postumus cos. cum C. Ateio Capitone sub Augusto exaratus est. Extat quoq; M. Ciceronis pro C. Rabirio Postumo oratio. De hoc praenomine Plautus in Aulularia. Hanc rem ex parte tangit Valerius lib. X. Quae olim (inquit) praenomina fuerant, nunc cognomina sunt, ut Postumus, Agrippa, & Proculus

POTITVS. Potitus olim Valeriorum cognomen fuit. A potior uerbo ut existimo dictum, quod qui eo primum usus est, re quam exoptabat potitus sit, uel a potis dictum, quod potens is fuerint in eadem re obtinenda. Quidam potum ueteres puerum uocasse scribunt, inde potitus; sed & potiti hostium dicebantur captiui, auctoribus Plinio, & Iure consultis. Hoc autem in eiusdem gentis praenomen etiam sub Augusto transiit, eoque, ut auctor est Dio historiarum lib. XLIX. Valerius quidam Messalla usus est uir cōsularis, Potitus Valerius Massalla appellatus

PROCVLVVS. Proculum Plutarchus in Coriolano, & Sex. Pompeius lib. XIII. eum scribit dictum, qui patre foris peregrinante, a patria procul natus est, uel qui patre sene quasi procul aetate progresso, est editus. Hoc cum prisco tempore, Virginiorum & Geganiorum praenomen fuisset, postea cognomen Plautiorum fuit. A Proculo Proculeii, & Procilii oriuntur. Valerius lib. X. Quae olim praenomina fuerant, nunc cognomina sunt, ut Postumus, Agrippa, & Proculus

P. PVBLIVS. De Publico non idem cum Valerio sentit Pompeius, ille enim Publicos eos appellatos putat, qui prius pupilli fuerunt, quam praenomina haberent: Pompeius uero, eius, qui populo gratus fuit Publicum praenomen esse existimat, alii omnis causa ex pube tractum uolunt. Ab hoc praenomine Publiliorum gens manauit

Q. QVINCTVS. Quincti praenomen ab ordine nascendi dictum esse supra demostrauimus, a quo Quinctiorum & Quinctiliorum familiae antiquae & nobiles ortae traduntur

ROMVLVS. & REMVS. Romulum Remumq; praenomina fuisse supra demostrauimus, ab ubere siue māmā deducta, quia antiqui rumam mammam appellabant, quod uterque eorum inuētus sit sub lupa, eis praebente rumen hoc est mamman, de hac re uide latius supra in Romulo

SEX. SEXTVS. A Sexto quoque praenomine, ab ordine nascendi accepto, Sextios, & Sextilios deductos fuisse ipsorum etymon declarat

SER. SERUIVS. Seruij praenomine eum appellatum fuisse scribit Valerius, qui mortua matre in utero seruatus esset; alii ipsum a seruo deriuari dicunt, quod qui primus id praenomen habuit, in seruitute genitus sit, ut de Ser. Tullio rege Dionysius, ac Liuius tradiderunt. Ab eo fit Seruiliorum gentilicium nomen; de eo Plutarchus in problematibus

SERTOR. De Sertore uero uarie ueteres scriptores tradiderunt. Sex. Pompeius lib. XVII Sertorem (inquit) quidam putant dictum a prendendo; quia cum cupiam adferat manum, educendi eius gratia ex seruitute in liberatam, uocetur ad sertor, cum uerisimilius sit dictum, quod fereret quid, ac potius adsertorem a ferendo accepisse nomen, cum aliquem ferat, petendo in libertatem eandem, qua ipse sit, idest iungat, quia fruges cum feruntur, terrae iungit. Valerius autem libro X. Sertorem eum uocatum fuisse scribit, qui per sationem natus est. Hoc praenomen Aequicolarum fuisse olim, eoque appellatum esse, Sertorem Resium, qui primus ius fetiale instituit, refert idem Valerius. A Sertore fiunt Sertorii, inter quos rei militaris peritissimus fuit C. Sertorius Marianarum partium dux: de quo plura in eius uita Plutarchus. Hoc praenomine raro admodum antiqui usi sunt, & praesertim patricii

SP. SPVRIVS. Spurius, ut scribit Valerius, dictus est is qui patre incerto est genitus a

σπυριος hoc est feminare, quia nihil haberet a patre nisi semen. Iureconsultus uero Modestinus eos Spurios dici affirmat, quos & uulgo cōceptos appellamus, eos qui incerto patre nati sunt, uel qui eum habent patrem quem habere non liceat. Alij dicunt praenomen Sabinum esse ab uxoris pudendis dictum, quae spurion apud eos appellari solere scribunt, ideoque is qui legitime natus non erat, seu ex concubitu, aut scorto, Spurius contumeliae causa ab eis appellabatur, unde Spurios dicimus, quasi adulterinos, supposititios, uel irreptitios, uel incerti auctoris. & Aufonius

Quique notas spurijs uersibus apposuit

Plutarchus autem in quaestionibus: Spurius, inquit, primum nomen est apud Romanos, ut Sextus, Decimus, & Caius, quod sic scribebatur SP. idest sine patre, antiqui enim parentibus orbatos hac ratione significabant a quibus errore factum est postea, ut qui incerto patre geniti essent SP. hoc est spurij dicerentur, unde nobis id praenomen ortum est. A Spurio uenit nomen Spurilius

ST. STATIUS. Staius ut tradit libro III. cap. XX. Gellius seruire praenomen fuit, quod a stabilitate dictum tradit Valerius. Fuitque praenomen Caecilij Comici, qui quum seruus fuisset, Staius Caecilius appellatus est. A quo Statiliū nomē fluxit; eius in antiquo epigramate mentionem extare uidi Romae apud Gētilem Delphinium cuius exemplum; modo ad manus nō est.

TI. TIBERIVS. Tiberij, inquit Valerius, uocari coeperunt, qui ad Tiberim nascebantur, quod praenomen duabus litteris ita Ti. apud antiquos scribi solitum, ut a Tito internosci posset, quod T. tantum notabatur, & Probus tradit, & antiqua epigrammata testantur, in quibus quoties Ti. inuenitur, semper Tiberius in Graecis libris, & plerumque etiam in Latinis est scriptus, ut in Claudijs patricijs, Sempronijs, Aemilijs, Coruncanijs, Cornelijs, Minucijs, & Veturijs, quarum gentium fuit maxime proprius. Id autem temporis iniuria praenomen fere esse desierat. Quod certe neglectum non fuisset, si Plutarchi uerbis in quaestionibus attendissent, a quo inter ea praenomina quae duabus litteris notantur, refertur, Qui ita ait: Cur autem T. Titum Ti. uero Tiberium significet? An quia ut hoc nomen plures litteras habet, ita & nota? Item quaedam ex praenominibus binis litteris notata sunt, ut Tiberius

T. TITVS. De Titi praenomine quod Sabinum fuisse T. Tatius testimonio est, ueteres auctores inter se dissentiunt. Valerius enim a Sabino quodam nomine Tito ortum ait, Festus uero a titulo manasse scribit. Titulos autem milites fuisse quasi tutulos, quod patriam tuerentur tradit. Eius meminit Plutarchus in quaestionibus

TVLLVS. Tullus (inquit Valerius) ominis causa dictus est, quasi tollendus, O littera in V. conuersa. Hoc praenomine usus est Romanus rex Hostilius, & Tullus Coelius legatus Romanus Veijs interfectus. Ab eo Tullium nomen fluxisse opinor. Quod praenomen posterioribus temporibus, Volcatiorum cognomen fuit, L. enim Volcatij Tulli tempore Ciceronis consulis mentio in Fastis est

VIBVS. De Vibo, quod praenomen Sestiorum fuisse in tabulis Capitolinis notatum est, ubi legitur P. SESTIUS. Q. F. VIBI. N. CAPITOLINVS nihil habeo quod ex ueterum monumentis tradam, nisi a vibice deriuetur, quod est signum uerberis in humano corpore remanentis, ita dictum ut tradit Festus, quod ui fiat. Liuius libro XXIII. Vibi Virij Capuani mentionem facit. A quo Vibiorum familia nobilis Romae manauit

VOLERO. Volero in praenomen abiit, quia nolentibus nasci liberis parentibus uidebatur, quo praenomine usus est Publius Philo. Ita Valerius. De quo Liuius libro III. & Dionysius libro XI. Quare anno CCCLIII. in tabulis Capitolinis notatus est ita L. PVBLIIVS. L. F. VOLER. N. PHILO. VVLSCVS

VOLVSVS. Volusus praenomen Sabinum fuit, quo usus est pater P. Valerij Poplicolae Verrio Flacco, Liuius, & uetustis epigrammatibus auctoribus. Hoc etiam Volesus dicebatur ut in antiquo lapide P. VALERIUS. VOLESI. F. POPLICOLA

VOPISCVS. Vopiscum autem eum dici Plutarchus in Coriolano, Valerius libro X. Festus, Nonius Marcellus, & Plinius libro VII. cap. IV. scribunt, alterum eorum qui ex duobus conceptis, uno abortu interempto ad partum legitimum deducitur. Quo praenomine praecipue Iulia gens usa est, quod postea in cognomen transijt: apud Tacitum enim saepe mentio est Pompeij Vopisci uiri consularis, & in Fastis L. Manlij Vopisci

Praenominibus Romanis postremo MAMVRIVM. adiungere uolui eius Veturij praenomen, qui sub Numa rege XI. ancyliam fabricauit. Is enim Mamurius Veturius appellatur. Quod praenomen ab ullo preterea alio usurpatum fuisse nūquam inueni

De alijs quibusdam praenominibus

Haec uero sunt praenomina omnia tam Romana, quam peregrina quae Romae usurpata fuisse compererim. Inter peregrina etiam praenomina haec praecipue enumerantur METIUS, quod prae

prae

praenomen Albanum ut in Metio Sufetio, & Sabinum ut in Metio Curtio, & Metio Octauio, de quibus Liuius. Item POMPO. Sabinum praenomen est, quo usus est regis Numae pater, ut Dionysius & Liuius tradunt. Itaque etiam Numa filium habuit nomine Pomponem auctorem gentis Pomponiae, ut tradit Plutarchus. TALLVS. praenome etiam Sabinum fuit, de quo Festus mentionem facit. Et Dionysius cum T. Tatio rege Sabino Romae quoque domicilium locasse ait Tallum Turanium. TVRNVS. postremo praenomen Latinum fuit, ut in Turno Herdonio Aricino insidijs Tarquinijs Superbi occiso, de quo libro I. Liuius. Haec autem sunt praenomina omnia quae ego unquam extare didicerim. Nam quod Sisenna Statiliorum praenomen esse apud Tacitum uidetur, qui Sisennam Statilium Taurum commemorat, Dio aperte id cognomen fuisse refert, qui eundem T. Statilium Sisennam Taurum uocat. Item anno urbis CDXXXIIX in tabulis Capitolinis ita exaratum est Q. AVLIVS. Q. F. AL. N. CERRETANVS. quam praenomina notam, si error fabrilis tamen non sit, me interpretari omnino nescire fateor: a paucis haec animaduersa est, a nullo uero adhuc quod sciam interpretata. Forte Auli praenomen ea significatur binis litteris prima & nouissima, nam quod praeterea afferam non habeo. Haec autem praenominum ratio, stante maxime rep. conseruata est, nam cum reip. casu, antiquus etiam & religiosus hic praenominum ordo labefactatus est. Multa enim quae ante nomina fuerat pro praenominibus, multa quae cognomina pro nominibus usurpata sunt. Quod etiam explicauit Priscianus quum ait: Inuenimus autem multa quae in alijs personis sunt praenomina, haec in alijs loco nominum accipi, similiter & in loco cognominum aliorum agnomina uel nomina, uel contra. Nomina autem quae recentioribus temporibus pro praenominibus usurpata sunt, fuerunt ut ex antiquis monumentis obseruaui. AVR. AVRELIVS. CL. CLAVDIVS. FL. FLAVIVS. IVL. IULIVS. MEM. MEMMIVS. VAL. VALERIVS. Vt Aurelius Prudentius Clemens, CL. Iulius Aedius Dynamius, Fl. Valerius Constantinus, Iul. Felix Campanianus, Mem. Vitrasius Orfitus, Val. Iulius Maiorianus. Haec uero non nisi post Diocletiani tempora factitata sunt

De praenominum imponendorum ratione

His omnibus expositis, nunc ad rem maxime pertinet, ut de praenominum imponendorum ratione, quae ueteres scripserint exponam. Ac primum de tempore post de reliquis agam. Valerius in primis, pueris non priusquam togam uirilem sumerent, puellis uero non antequam nubere praenomina imponi moris fuisse scribit, eiusque rei grauissimum auctorem citat Q. Scaeuulam pont. max. Plutarchus uero in problematibus maribus quidem nono, feminis uero octauo die, nomina ueteres dare consueuisse tradit. Macrobius quoque lustricos dies illos a Romanis dictos refert, quibus nomina infantibus imponerentur, nam & Nundinam deam Romani colebant, a die nono appellatam, quo infantes lustrabant, ijsque nomina imponebant, quamquam octauo die feminis, maribus autem nono id fieri consueuerit. Sex. Pompeius: Lustrici (inquit) dies infantium appellantur, puellarum octauus, puerorum nonus, quia his lustrantur, atque eis nomina imponuntur. Quum autem quattuor hi scriptores nobiles quidem & grauissimi sint, atque ita inter se dissentiant, ut quam ex his sequar sententiam facile statuere non possim, dicam ego quae sententiam probabilibus magis quam necessarijs rationibus adductus: Pueros ego crederem & puellas praenominibus quidem caruisse, puerosque familiae nomina, & cognomina usurpasse, ut Iulios Caesares, & Tullios Cicerones; puellas uero tantum nomina gentilicia ut Iuliam, Tulliam, & Fabiam. Maximam enim mulierum partem non solum ante nuptias, sed postquam nupsissent etiam praenominibus caruisse constat. Quod enim Valerius de praenominum imponendorum ratione refert, manifestum erit Ciceronis epistolas percurrenti, ubi ante uirilem togam, semper Cicerones pueri dicuntur, postea Marcus filius, Quintus filius. Vnde ipse Cicero in ep. fam. Habuit (inquit) praenomen nescio quid uirilitalis, & dignitatis. Idem Damarco: Quod sine praenomine familiariter ut debebas. & cet. Et Iuuenalis: Gaudent praenomine molles: Auriculae. Qua ratione fiet ut Valerius a Plutarcho, Macrobio, & Festo non dissentiet, qui lustrico die maribus quidem nono, puellis uero octauo nomina ueteres imponere consueuisse tradunt. Quum Valerius de praenomine, hi de nomine & cognomine intelligant. Quod si haec non ita satisfaciant, dici poterit, alio atque alio tempore diuersimode obseruatum. Quum enim Valerius ex Scaeuula, pueris non priusquam uirilem togam sumerent, puellis non antequam nubere praenomina imponi moris fuisse scribit, quo tempore id fieri solitum fuerit non exprimit. De ratione autem praenomina imponendi illud satis manifestum est, suis quemque filijs ea praenomina maxime indidisse, quae essent suae cuiusque familiae maxime propria, nam non omnia omnibus familijs praenomina fuisse communia, sed alia alijs peculiaris, alia reiecta supra demonstraui. Primum autem filiorum patris praenomen plerumque habuisse, sequentes uero si plures filij essent uel aui, uel patruorum, uel familiae propria praenomina tulisse

lisse

lisse satis constat. Eiusmodi rationem, in adoptiuis filijs, libertis, & nouis ciuibus seruatam fuisse obseruau; ut is qui ab aliquo uel adoptatus, uel manumissus, aut eius beneficio ciuitatem consequutus esset, eius praenomen, nomenque usurparet. Non omnia autem omnibus familijs praenomina fuisse communia, sed alia alijs fuisse familiaria, testimonio esse possunt; Numerius, quod nullam gentē patriciam usurpasse praeter Fabiam constat; Item Appius, quod in nulla praeterquā Claudia gente patricia frequentatū inuenitur. Marco ne quis in gente Manlia & Antonia uteretur decretum est, Lucium a Claudijs repudiatum, Cnaeum & Lucium a Domitijs Ahenobarbis tantum fuisse probatos, item Marcum & Manium a Valerijs Messallis ex omnibus historijs patet. Potissima igitur eorum qui eiusdem gentis uel familiae essent distinctio reip. tempore praenominum erat, sed quum saepissime usuuenisset ut pater & filius uiuentes ambo idem praenomen haberent, alia quaedam distinguendi ratio fuit, patre, & filio; maiore, minore; sene, adulescente, seniore, iuniore. Quod de P. P. Seruilijs, & Q. Q. Catulis Cicero, de Q. Q. Fabiis, & duobus Africanis Liuius, de C. C. Curionibus Tranquillus in Caesare, de duobus Catonibus Plutarchus, ego de duobus Plinij obseruau. Post reip. casum distinguendi haec ratio uariata est. Nam quum ante tres, aut quattuor fratres uarijs praenominibus, eodem uero omnes cognomine uterentur, ut Quintus, Lucius, Marcus, & Caius Caecilij Metelli Q. Macedonici filij, post haec appellandi consuetudo uariata est. Nam tres aut quattuor fratres, patris praenomine omnes uti, uarijs uero cognominibus sese distingui coeperūt, a uarijs euentibus acceptis, uel ab auorum, matrum, patruorum nominibus deriuatis. Ac natus quidem maximus patris praenomine, & cognomine utebatur, ceteri omnes eodem quidem patris praenomine, diuersis uero cognominibus ornabantur. Exemplum accipi potest ab ea gente Flauia, quae rerum potita est, nam T. Flauius T. F. Sabinus ex uxore Vespasia Polla, duos filios eodem praenomine tulit, maiorem quidem T. Flauium Sabinum, cognomine etiam paterno ornatum, minorem uero T. Flauium Vespasianum, qui postea imp. Romanus appellatus est. Qui cognomen sibi a matris Vespasiae nomine deriuauit Vespasianum. T. Flauius Sabinus Vespasiani imp. frater duos filios etiam tulit eadem ratione distinctos, idest T. Flauium Sabinum, & T. Flauium Clementem. T. quoque Flauius Vespasianus duos filios eadem ratione appellauit, maiorem quidem T. Flauium Vespasianum, minorem uero T. Flauium Domitianum cognomen a matre Domitilla acceptum. Idem exemplum in Romanis principibus M. Aurelio Caro patre, & filijs M. Aurelio Carino, & M. Aurelio Numeriano haberi potest. Alia postremo fuit appellandi, distinguendique ratio, antiquae paululum uicinior, ut filij a patre non praenominibus solum more ueteri, sed cognominibus etiam distinguerentur. Exemplum huius rei est, in L. Septimio Seuero; M. Septimio Bassiano, & P. Septimio Geta filijs. Haec & similia in antiquis epigrammatibus frequentissima sunt. Praenominum usus post reip. casum minus frequentari coepit, quod ex Tacito, Quintiliano, Tranquillo, utrisque Plinij notissimum est. Post Diocletiani uero tempora omnino esse desijt. Neque enim facile trium horum nominum distinctio per ea tempora cognosci potest. Quemadmodum autem duobus nominibus, & pluribus cognominibus ueteres saepe usi sunt, sic neminem umquam inueni qui duo praenomina eadem appellatione frequentauerit. Atque haecenus de praenominibus

De cognominibus

Frequentata admodum est a Romanis haec multiplicandorum nominum ratio, neque enim praenomine, & nomine tantum contenti, cognomen quoque sibi etiam adiunxerunt, tertium nomen a Plutarcho uocatum, quod in Atticis etiam docet Pausanias, quum tribus aut etiam pluribus nominibus eos usos esse tradit. Et Aufonius in ternario numero

Tres equitum turmae, tria nomina nobiliorum

Tertium enim nomen quod cognomen uocarunt, quum inuenissent, eidē nomini gentilicio ita adiunxerunt M. Tullius Cicero, C. Iulius Caesar, & P. Cornelius Scipio Africanus; Cicero enim Caesar, Scipio, & Africanus cognomina fuerunt. Cur uero duobus nominibus non contenti Romani, tertium etiam & quartum adiunxerint, quod cognomen uocarunt, facile intelligi potest. Sicut enim praenomen inuenerunt, ut a se inuicem, qui essent eiusdem familiae, nota aliqua internoscerentur, ita cognominis etiam usum excogitarunt, ut qui idem praenomen & nomen habebant, a se inuicem distingui possent. Post uero cum cognominum usus increbuisse, eosdem etiam sine eiusmodi causa, & hac re delectatos cognomina ipsa sibi indidisse crediderim. Necessitas igitur primum cognomina excogitauit, usus, comoditas, ac delectatio ea postea custodiuit, & propagauit. Hac ratione L. Tarquinius Priscum, & L. Tarquinius Superbum, quum praenomine & nomine conuenirent (inquit Dionysius) Priscum illum quod natu maior, hunc Superbum quod contumacior esset, postea uocitatum. Valuit preterea etiam cognominis usus ad confusam ipsarum (ut dixi) gentium multitudinem distinguendam, quod exempli causa

in

in gentibus Valeria, Fabia, & Cornelia perspicui potest, quae cognominum uarietate in multas familias diuisae sunt: cognomina enim Volusi, Poplicolae, Maximi, Potiti, Faltonis & Messallae gentem Valeriam in multas familias distinguunt, sic Vibulani, Ambusti, Maximi, Dorsones, Licini, Labeones; gentem Fabiam; item gentem Corneliam Maluginenses, Cossi, Scipiones, Lentuli, Merulae, Cinnae, Sullae, Dolabellae in plures familias distribuere. Iterum quum Maluginensium familia creuisset, quartis nominibus additis, est in alias familias propagata, ita ut alij Maluginenses Cossi, alij Scipiones, alij Maluginenses Lentuli. Itemque Scipiones, alij Scipiones Africani, alij Asiatiki, alij Naficae dicebantur, & sic de omnibus familijs, & gentibus dicendum est. Hi porro qui quartum nomen quod ueteres Grammatici agnomen uocant, aliud a cognomine faciunt, ut Africanus, Macedonicus, & Isauricus, haud satis hanc eorum sententiam ueterum auctorum testimonijs tueri posse existimo. Ego autem contra locupletissimorum scriptorum testimonio eiusmodi opinionem refellere possum, apud quos accurate animaduerti omnia deinceps cognomina dici, quae post nomen gentilicium collocantur. Africanus ipse apud Valerium libro III. cap. VII. ita de se loquitur: Nam quum Africam (inquit) totam potestati uestrae. Quirites subiecerim, nihil denique ex ea quod meum dicerem praeter cognomen rettuli. Et Cicero pro Murana. Quam laudem ipse Africa oppressa cognomine ipso praeferebat, eandem hic sibi ex Asia cognomen assumpsit. Et in somnio Scipionis. Eritque cognomen id per te partum, quod nunc habes a me hereditarium. Idem Sapientem & Diuitem cognomina uocat, quae tamen quarto loco erant in M. Porcio Catone, & L. Licinio Crasso. Inquit enim in Catone: Cato quasi cognomen habebat in senectute Sapientis, & in II. de offic. P. Crassus tum cognomine Diues tum copijs. & II. ad Atticum; Quanto in odio noster Magnus, cuius cognomen una cum cognomine Crassi Diuitis consenscit? Et libro II. de finibus: T. Manlium refert cum Gallo depugnasse, torquemque & cognomen induisse. Quibus causis ego omnia praeter priora duo cognomina appellauit

Vnde cognomina accepta sint

Plutarchus in Coriolano, huius quam proposui disputationis initia quodammodo nobis aperit quum ait: Cognomina apud Romanos imponi consueuisse, aut ab actione aliqua, aut a forma, aut a uirtute, perinde atque Graeci Sotherem, Callinicum ab actione; Phisconem, & Gryppum a forma; Euergetem & Philadelphum a uirtute; Eudaemonem a fortuna dixerunt, aut a salibus & dicacitate, qua ratione Graeci Antigonum Dofonem, & Ptolomaeum Lampyrone appellarunt. Romani uero etiam Metellum unum Diadematum, quod frontem ex ulcere diademate diu obligasset, alterum uero Celerem quod celeritatem eius in apparandis funebribus patri ludis sunt admirati, uocarunt. Aut a casu nascendi ut Proculum, Postumum, Vopiscum, aut demum etiam a corporis uitijs, ut Silos, Nigros, Rufos, Caecos, Claudos. Quibus nec caecitas, nec aliud corporis uitium contumeliae fuit, uerum ipsa uitia pro nominibus proprijs aequissimo animo audita sunt. Haec autem quae a Plutarcho in Coriolano tradita sunt, eadem ferme sunt ab eodem in Mario repetita. Macrobius quoque libro I. alios a uirtute, alios ab honore, uel iniuria, alios a casu cognomina ait inuenisse, Et libro III. aliquot etiam a studio piscium cognominatos tradit. Et Plinius libro XVIII cap. III. a rusticis operibus: libro autem XI. cap. XXXVII. a uitiosis corporis patribus nonnullos cognomina traxisse prodit. Postremo Varro a maiore, & minore pecore cognomina indita fuisse tradit libro II. de re rustica sic: Nomina multa habemus ab utroque pecore a maiore, & a minore; minore Porcius, Quinius, Caprilius, sic a maiore Equitius, Asinius. Est autem intelligendum quum dicimus Capram, Taurum, Vitulum cognomina adsignificari, quod dicuntur Annij Caprae, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, sic a pecudibus alij multi. Quintilianus libro I. eadem ferme refert ita: Scrutabitur praeceptor acer origines nominum, quae ex habitu corporis, ut Rufos, Longosque fecerunt. Vbi erit aliud secretius Sili, Burrhi, Galbae, Plauti, Pansa, Scauri, taliaque; & ex causa nascendi, hinc Agrippa, Opiter, Cordus, & Postumus erunt, & iis quae post natos euenerunt; Vnde Vopiscus. Iam Cottae, Scipiones, Laenates Serrani: sunt, & ex varijs causis gentes quoque & loca, & alia multa reperias inter nominum causas. Quum igitur res ita se habeat, iam quo modo id in singulis factum sit ostendam. Quibus in exponendis hanc diuisionem sequar, ut alia a corpore, alia ab animo, alia a fortuna cognomina accepta esse demonstrare. Ad corpus pertinent partes corporis, ut color, habitus, uestitus, similitudo alterius, locus, uitia, & cetera eiusmodi; ad animum uero uirtutes mores, oratio, artes, studia, res gestae, & alia multa. Quibus omnibus accurate grauiterque examinatis, omnis imponendorum cognominum ratio perspecta erit. Quemadmodum autem animaduerti omnia nomina gentilicia in ius definire, sic nunc illud scitu dignum est, omnes terminationes cognominibus, si ita tempus & euentus tulerit, conuenire posse praeter eam que gentem notat. Itaque quae apud Liuium nomina gentilicia pro cognominibus me-

dose

dose legebantur ea ad suam integritatem, ex antiquis monumentis redacta sunt, ut Fabius Licinus; Marcius, & Nautius Rutilus; Quinctius Flamininus; Furius Pacilus, & alia eiusmodi; non Licinius, Rutilus, Flaminius, & Pacilius, ut uulgo haecenus legebatur

Cognomina a corpore humano assumpta

At primum quidem a corpore humano, idest a principe genereis, loco ubi quis natus sit, aut habitauerit, aut unde commigrauerit, corporis partibus, uel habitu, similitudine alterius, uel fortuna, & si quae alia eiusmodi erunt tracta referam, tot enim sunt, ut uix comprehendi oratione possint: dicam uero praecipua & notiora

Cognomina a principe generis tracta

- Fusus
- Iulus. Virgilius
- Lamia. Horatius
- Rex. Nummus
- Volusus. Dionysius, Zosimus

Cognomina ab ortu

- Agrippa. Plinius, &c
- Casca. Varro
- Cordus. Quinctilianus
- Geminus. Cicero
- Postumus. Valerius
- Priscus. Dionysius
- Tergeminus. Liuius
- Vopiscus. Valerius, Festus

A loco unde quis natus sit, aut unde commigrauerit

- Amerinus. Cicero
- Antias. Plinius
- Auentinensis. Liuius
- Auruncus. Fasti
- Calatinus. Fasti
- Calenus. Fasti
- Camerinus. Liuius
- Capitolinus. Fasti
- Carrinas. Varro
- Cerretanus. Fasti
- Coelimontanus. Liuius
- Esquilinus. Fasti
- Gallus
- Laurentinus. Plutarchus
- Ligur. Liuius
- Ligustinus. Liuius
- Maecenas. Varro
- Medullinus. Liuius
- Maluginensis
- Norbanus. Fasti
- Quirinalis. Liuius
- Regillensis, alias, Liuius
- Regillanus, Tranquillus
- Sabinus. Liuius
- Saturninus. Liuius
- Siculus
- Tarpeius. Fasti
- Vaticanus. Fasti
- Venno. Fasti
- Vfenas, Varro
- Vulso. Fasti
- Vulscus. Fasti

A corporis partibus

- Capito a capite
- Cilo, Carisius, Festus
- Tuditanus. Festus
- Caluus a crinibus
- Caluinus
- Cincinnatus
- Crinitus
- Crispus
- Crispinus
- Fronto a fronte
- Naso a naso
- Silus. Festus
- Simus. Plinius
- Silo a supercilijs. Varro
- Caecus ab oculis
- Cocles, Seruius, Plinius
- Luscus
- Luscinus
- Occella. Plinius
- Paetus. Porphyrio, Acro
- Paetinus
- Rauilia. Festus
- Strabo. Plinius
- Flaccus ab auribus. Plinius
- Labeo a labijs
- Chilo. Festus, Plinius
- Verrucosus. Plutarchus
- Dentatus a dentibus
- Balbus a lingua
- Balbinus
- Blaesus
- Blasio
- Barbatus a barba
- Barbula
- Ahenobarbus. Plutarchus
- Albus a colore
- Albinus
- Aquilinus. Festus
- Eburnus. Festus
- Flauus
- Niger
- Nigrinus
- Rufus
- Rufinus
- Rutilus. Festus

A reliquis partibus corporis

- Mento
- Dorso

G

Scapula

Scapula
 Ahala
 Axilla
 Scaeva a manibus
 Scaeuula
 Laeuinus
 Mancinus
 Atta a cruribus
 Varus . Festus
 Valgus . Festus
 Vatia . Festus
 Silanus
 Panfa a pedibus
 Pedo
 Plancus . Festus
 Plautus . Festus
 Scaurus . Festus
A corporis habitu
 Aruina . Festus
 Cossus . Plinius
 Curuus
 Crassus
 Crassinus
 Galba . Tranquillus
 Glabrio . Festus
 Gracchus . Carisius
 Longus
 Longinus
 Macer
 Mutilus
 Magnus
 Paullus . Plutarchus
 Paullulus
 Paullinus
 Pulcher
 Tubero
 Tricoftus
A similitudine alterius
 Menogenes . Valerius
 Salutio . Plinius
 Serapio . Liuius
 Spinther . Valerius
A fortuna
 Diues
 Faustus
 Felix
A praenominibus orta
 Mamercinus
 Caesoninus &c
Cognomina ab animo tracta
Nunc ea cognomina referam, quae ab animo tra-
cta sunt, atque ante omnia a sapientia aut e con-
tra ducta
 Cato . Plutarchus
 Catus . Varro
 Corculum . Festus
 Sapiens
 Sophus

Belua
 Bellutus . Festus
 Bestia
 Brutus . Dionysius
A uirtute, & moribus
 Achilles . Gellius
 Asper . Liuius
 Camillus . Festus
 Caprarius . Cicero
 Cicurinus . Varro
 Frugi . Cicero
 Gurges . Macrobius
 Lurco . Festus
 Marcellus
 Marcellinus . Plutarchus
 Nepos . Cicero
 Nero . Tranquillus
 Ouicula . Plutarchus
 Superbus
 Vir Optimus
Ab oratione, & dicto aliquo
 Atticus . Nepos
 Eutrapelus . Cicero
 Figulus . D. Augustinus
 Lepidus . Plutarchus
 Scroffa . Macrobius
 Sura . Plutarchus
Ab aliqua arte, & studio aliquo
 Bubulcus
 Capra . Varro
 Cicero
 Bulbus
 Cornicen . Liuius
 Catulus
 Cornicinus . Cicero
 Fictor . Liuius
 Fronditio . Plinius
 Fullo . Macrobius
 Lactucinus . Plinius
 Lentulus
 Lanatus
 Lupus
 Merula . Varro
 Metellus . Festus
 Mus
 Muraena . Macrobius
 Mugillanus
 Noctua
 Orata . Varro
 Passer
 Pao
 Pica
 Pictor . Plinius
 Pilumus
 Pifo
 Praeconinus . Plinius
 Regulus
 Suillus

Belua
 Bellutus . Festus
 Bestia
 Brutus . Dionysius
A uirtute, & moribus
 Achilles . Gellius
 Asper . Liuius
 Camillus . Festus
 Caprarius . Cicero
 Cicurinus . Varro
 Frugi . Cicero
 Gurges . Macrobius
 Lurco . Festus
 Marcellus
 Marcellinus . Plutarchus
 Nepos . Cicero
 Nero . Tranquillus
 Ouicula . Plutarchus
 Superbus
 Vir Optimus
Ab oratione, & dicto aliquo
 Atticus . Nepos
 Eutrapelus . Cicero
 Figulus . D. Augustinus
 Lepidus . Plutarchus
 Scroffa . Macrobius
 Sura . Plutarchus
Ab aliqua arte, & studio aliquo
 Bubulcus
 Capra . Varro
 Cicero
 Bulbus
 Cornicen . Liuius
 Catulus
 Cornicinus . Cicero
 Fictor . Liuius
 Fronditio . Plinius
 Fullo . Macrobius
 Lactucinus . Plinius
 Lentulus
 Lanatus
 Lupus
 Merula . Varro
 Metellus . Festus
 Mus
 Muraena . Macrobius
 Mugillanus
 Noctua
 Orata . Varro
 Passer
 Pao
 Pica
 Pictor . Plinius
 Pilumus
 Pifo
 Praeconinus . Plinius
 Regulus
 Suillus

Serranus	Buteo . Plinius
Stolo	Caesar . Seruius, Spartianus
Taurus . Varro	Caudex . Seneca
Vitulus . Varro	Cenforinus . Valerius
<i>Ab vrbe, vel regione deuicta</i>	Coruus . Plinius
Coriolanus	Coruinus
Fidenas	Collatinus . Dionysius
Priuernas	Curio . Cicero
Messalla, &	Cunctator . Plutarchus
Messallinus	Cursor . Liuius
Numantinus	Diadematus . Plutarchus
Africanus	Drusus . Tranquillus
Asiaticus	Dolabella
Macedonicus	Flamininus
Achaicus	Iustus
Allobrogicus	Imperiosus . Liuius
Callaecus	Laenas . Cicero
Balearicus	Magnus . Appianus
Dalmaticus	Maximus . Cicero
Numidicus	Pius . Cicero
Isauricus	Pietas . Dio
Creticus	Poplicola . Dionys . Liuius
<i>A loco vbi bene, maleue pugnatum est</i>	Praetextatus . Macrobius
Aeserninus . Florus	Sacerdos . Valerius Maximus
Bithynicus . Festus	Salinator . Liuius
Caudinus . Liuius	Scipio . Macrobius
Creticus . Pedianus	Sulla . Macrobius
Germanicus	Torquatus . Liuius, Gellius
Regillensis . Liuius	Thurinus . Tranquillus
<i>Ab alijs euentibus</i>	Venox . Liuius, Frontinus
Ambustus . Festus	Vispillo . Plinius
Annalis . Liuius	Viscellinus
Afina . Macrobius	
Augustus . Dio, & alij	
Augur . Cicero	
Augurinus . Fasti	

*Haec autem sunt cognomina omnia, quorum
deriuatio certa ex auctoribus est, ab ijs omni-
bus euentibus, quos commemoravi tracta*

An cognomina hereditaria, & aequae omnium fuerint

Apud veteres Romanos ex cognominibus quaedam ad posteros quam longissime propagabantur, quaedam ne ad filios quidem perueniebant, quaedam uero medium locum obtinentia, intra tertium aut quartum genus a posteris mutabantur. Succrescentibus enim in eadem gente cognominibus, quemadmodum uetustissimum quodque abolebatur, ita recentia cognomina pleraque retinebantur. Ac primum quidem, qui cognomina patris, auique & maiorum longa serie tulerunt, id ipsum fecisse uidentur, praestanti illius qui primus id cognomen inuenit uirtute, & gloria adducti, ita tamen ut aut mutare, aut relinquere illud cognomen, pro arbitratu potuerint. Cui rei testimonio esse possunt, quae de Cicerone tradit Plutarchus. Qui primus (inquit) Ciceronis cognomen tulit, hic maxima laude floruisse uidetur, quod id cognomen a posteris non solum non neglectum sit, uerum etiam studiose retentum. Et paulo post: Quum autem M. Cicero posteaquam magistratus coepit, crederetur cognomen illud aut uitaturus, aut certe mutaturus, respondit operam se daturum, ut id esset & Scauris, & Catulis illustrius. Idem praeterea Cicero ostendit cognomina hereditaria fuisse, quum loquentem ita cum nepote inducit Africanum: erit id tibi cognomen per te partum, quod nunc habes ex me hereditarium. Itaque uidemus ob hanc causam Album, & Albinum in gente Postumia, Maximum, & Poplicolam in gente Valeria; Torquatum

Torquatum in gente Manlia, Maximum in Fabia, & Scaeuulam in Mucia longo tempore custodita. Quod tamen non in omnibus seruatum esse inde apparere potest, quod Felicis, Strabonis, Praetextati, Rulliani, Gurgitis, Verrucossi, & Ouiculae cognomina; quae Corneliorum, Pompeiorum, Papiriorum, & Fabiorum fuerunt non nisi semel usurpata sunt, neque filij ipsorum haec parentum cognomina retinuerunt. Nouis autem ascitis familiae cognominibus, uetera esse oblitterata agnosci potest ex Fabia gente, cuius primum cognomen fuit Vibulanus, post Ambustus, post Maximus; item in gente Manlia cuius uetustissimū cognomen fuit Vulso, post Vulso Capitolinus, tum Vulsone omisso, Capitolinus Imperiosus, post Imperiosus Torquatus, & postremo his omnibus antiquatis, tantū Torquatus retentus est. Ex his omnibus quae dixi illud satis intelligi potest, aequae omnes Romanos ciues uti inuentis cognominibus potuisse, neque ipsum cognominis usum plebi magis interdictum, quam optimatibus fuisse. Factum est tamē ut quoniam resp. primum in patriciorum potestate fuit, ut eorū etiam ante cognomina celebrata quam plebis sint, ubi uero plebs ad remp. accessit, tum & ad plebeiorū etiam distinguendas familias cognomina audiri, perinde atque imagines ad posteritatem prodēdam poni sunt coepta. Cognominū quaedā uni gentiū uel familiae propria, quaedam multis cōmunia fuerunt. Vni familiae, uel genti propriae fuerunt Scipio, Galba, Caesar, Brutus, & omnia fere uetusta cognomina. Quae autem pluribus gentibus cōmunicata sunt, erant Maximus, Capitolinus, Augurinus, Poplicola, & Torquatus, quae omnia Fastos consulares percurrenti facile perspecta & cognita erunt. Porro autem quāquam aliquot nobiles plebeiae gentes fuerint, quae cognominibus carerent, ut Duilii, Mamili, Albinij, Opeimij, Sicinii, Marii, Hortensii, Coruncanii, Aquilii, Antonij, Rupilij, & aliae eiusmodi, id tamen generale non fuit. Nam ut patriciorum ita etiā & plebeiorum cognomina celebrata sunt. Frequentior omniū usus fuit, ut singuli singula praenomina haberent. Saepe etiā duobus cognominibus utebantur, ut P. Cornelius Rutilus Cossus, Q. Seruilius Priscus Fidenas, T. Manlius Imperiosus Torquatus, & similia. Raro tria usupabant, ut P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus, T. Quinctius Pennus Capitolinus Crispinus: rarissime uero quattuor, ut Q. Fabius Maximus Verrucosus Ouicula Cūctator. Pluribus usos fuisse neminem inueni, ante reip. casum, nam post, sub imperatoribus nulla certa regula tradi potest, quum inepte & pro arbitrio nomina sumere consueuerint. Legi enim in uetusta quadam inscriptione aliquando quinque & sex cognomina ab uno usurpata fuisse, ut Q. Fabio Ciloni Septimino Catinio Aciliano Lepido Fulginiano. Verum de eiusmodi tractatione post reip. temporaloqui (quamquam quin hoc facerem me temperare non potuerim) nihil aliud esse existimo, quam rem quae animo ac cogitatione omnino nec dum re complecti potest, uelle re ipsa tractare. His igitur relictis reliqua certiora persequamur

De eorum qui adoptabantur cognominibus, uarijsque eorundem appellandi generibus

His rebus expositis, nō alienum ab hoc instituto erit etiam cognoscere quemadmodum hiqui adoptabatur (quod apud Romanos frequentissimum fuit) uarijs appellationibus, nouisq; cognominibus augebantur. Mutandi uero nominis in adoptionibus usitatio ratio fuit, quam Dio libris XL. & XLVI. tradit. Ait enim: Qui adoptarentur ab aliquo hos nomina illorum omnia a quibus adoptarentur ferre consueuisse, suum uero gentilicium nomen retinuisse illud quidem, sed aliquo tamen modo commutasse: ut qui C. Octauius dicebatur, postquam a C. Iulio Caesare est adoptatus C. Iulius Caesar appellari coeptus est. Ita tamen ut gentilicium Octauij nomē non defereret, sed id quodammodo commutaret, & Octauianum pro Octauio redditum, cognomini Caesari subiungeret sic: C. Iulius Caesar Octauianus. Idem in P. Cornelio Scipione Aemiliano, in L. Manlio Acidino Fuluiano, L. Calpurnio Pisone Caesonino, Mam. Aemilio Lepido Leuiano, Q. Fabio Maximo Seruiliano, & Q. Licinio Crasso Muciano factum est, qui omnes, ab eo a quo adoptati erant nomina assumpserunt, sua uero gentilicia paululum immutata nouo cognomini subiunxerunt. Eodem spectans Cicero libro III. epistolarū ad Atticū dixit: M. Cicero S. D. Q. Caecilio Pomponiano Attico. Eodem etiam referuntur ea quae ab eo scripta sunt libro VII. ep. fam. Dolabellam uideo Liuiae testamento cum duobus coheredibus esse in triente, sed iuberi mutari nomen. Vnde Macrobius libro I. Saturnalium ita ait: Cognomina quaedam sunt ex proprijs tracta nominibus, ut ab Aemilio Aemilianus, a Seruilio Seruilianus. Haec autem erat usitatio mutandi nominis ratio, ab adoptiuis Romae frequentata. Nam aliquot praeterea erant his qui adoptabantur appellandi genera. Quorum unum erat, ut is qui adoptabatur omnia adoptantis nomina ferret, uerum loco gentilicij sui nominis in anus mutati, eo relicto, uetus cognomen suū, uel plura si ea haberet, nouo adoptantis nomini si cognomen non haberet, uel cognomini subiungeret, C. enim Aurelius Orestes a Cn. Aufidio, item L. Calpurnius

purnius

purnius Pifo, a M. Pupio adoptati, nec ille Aurelianus, nec hic Calpurnianus appellati sunt, sed ille Cn. Aufidius Orestes, hic M. Pupius Pifo nominatus est. Eadem etiam ratione nec P. Cornelius Scipio, Dione auctore a Q. Metello Pio, & L. Iunius Brutus a Q. Seruilio Caepione teste Plutarcho adoptati, aut Cornelianus aut Iunianus, sed ille Q. Caecilius Metellus Pius Scipio, hinc Q. Seruilius Caepio Brutus est appellatus, ut testimonio sunt Dio libro XL. Cicero in Philippicis, & nummi argentei in quibus est ita: Q. METELLVS. PIVS. SCIPIO. & Q. CAEPIO. BRVTVS. Idem exemplū est in D. Iunio Bruto ab A. Postumio Albino adoptato, qui A. Postumius Albinus Brutus appellatus est, ut ex antiquo nummo argenteo intelligitur. Idem etiam de M. Terentio Varrone Lucullo, & A. Terentio Varrone Muraena dici potest, nam quum ambo ex gente Licinia in Terentiam adoptionibus transfissent, ita hac secunda appellandi ratione nominati sunt. Tertia porro mutandi nominis ratio fuit ijs qui adoptabantur. Ea erat, quum adoptatum praenomen tantum & nomen adoptantis usurpabat, cognomen uero suum, & gentilicium nomen in anus mutatum adijciebat, ut T. Pomponius Atticus, a Q. Caecilio auunculo auctore Cornelio Nepote adoptatus, Q. Caecilius Pomponianus Atticus a Cicerone uocatur. Quarta porro in adoptionibus mutandi nominis ratio fuit, quum is qui adoptatus esset integrum nomen adoptantis assumeret, suum uero cognomen uetus aliqua ratione mutatum nouo cognomine adijceret, ut M. Claudius Marcellus a P. Cornelio Lentulo adoptatus, P. Cornelius Lentulus Marcellinus, non Claudianus uocitatus est. Vltimus postremo in adoptionibus mutandi nominis usus, post Augusti tantū tempora Romae frequentari coepit. Is erat, ut is qui adoptatus integrū nomen adoptantis ferret, suū uero uetus gentilicium nomini recens adepto gentilicio, multa ratione uariatū adiungeret, exemplum a C. Plinio peti potest. C. enim Caecilius Nouocomensis ab auunculo C. Plinio Secundo Veronense scriptore historiae naturalis adoptatus, C. Plinius Caecilius Secundus uocitatus est, ita etiam multi appellati reperiuntur in Fastis consularibus, ut Ap. Annius Trebonius Gallus, M. Atilius Metellus Bradua, & M. Nummius Ceionius Albinus. Solebant etiam his temporibus multi qui adoptabantur, non solum uetus gentilicium nomen sed cognomen etiam annectere nouo adoptantis nomini. T. enim Aurelius Antoninus ab Hadriano adoptatus T. Aelius Aurelius Hadrianus Antoninus uocatus est. Eiusmodi autem appellandi rationem ex marmoreis inscriptionibus obseruauī, quae non nisi republica excisa Romae frequentari consueuit

De alia nominandi ratione

Quum igitur Romani haec omnia haberent quasi instrumenta quaedam nominandi, praenomen, nomen, atque cognomina, non his tamen contenti, alias etiam ad singulos accuratius significandos uocabula inuenerunt, ut patris auique, & quandoque proauī praenomen, tribusque nomen etiam adhiberent. Quod quum ex uetustis monumentis, tum maxime ex Pediano liquet, qui oratione II. in Verrem ita ait: Moris fuit quum aliquis ciuis Romanus ostendendus esset significaretur aut a praenomine suo, aut a nomine, aut a cognatione, aut a cognomine, aut a tribu in qua censeretur, aut a curia, aut a censu, ut si esset senator, equesue Romanus. Quod autem a cognatione significatos esse scribit, a patris aui uel proauī praenomine eum intelligi uoluisse existimo. Nam quod a patris praenomine nominandi consuetudo fuerit, omnes libri, lapides, & nummi pleni sunt, ut M. Tullius M. F. Cicero, C. Iulius C. F. Caesar. A patris autem & aui, Capitolinae tabulae satis demonstrant, a proauī uero haec duo uetusta epigrammata indicant, quorum alterum Romae est in hortis Colotianis, alterum Caietae

C. OCTAVIVS. C. F. C. N. C. P. . . .
 PATER . AVGVSTI
 TR. MIL. BIS . Q. AEDIL. PL. CVM . . .
 C. TORANIO. IVDEX. QAESTIONVM
 PR. PRO . COS. IMPERATOR . APPELLATVS
 EX. PROVINCIA. MACEDONIA

Item

L. MVNATIVS. L. F. L. N. L. PRON. PLANCVS
 COS. CENS. IMP. ITER. VII. EPVL. TRIVMPH
 EX. RHETIS. AEDEM. SATVRNI. FECIT. DE
 MANVBIIS. AGROS. DIVISIT. IN. ITALIA. BENEVENTI
 IN . GALLIA . COLONIAS . DEDVXIT . LVGDVNVM
 ET. RAVRICAM

Multos etiam a patris cognomine significatos fuisse obseruauī, ut Q. Fabius Maximi filius, T. Quinctius Capitolini filius, & in adoptiis Q. Metellus Nasicae filius, & in uetusta basi Romae

P. Cor-

P. CORNELIVS. PAVLLI. F. SCIPIO
AEMILIANVS. COS. II. CENSOR
AVGVR. TRIVMPHAVIT. ITER

Et in nummis aliquot A. POSTVMVS. Cos. a tergo ALBINVS. BRVTI. F. Item aliquos nominatos inueni cum patris praenomine & cognomine, ut in tabulis Capitolinis C. LIVIVS. M. AIMILIANI. F. DRVSVS. Quod a tribubus uero Asconius ait quosdā nominatos, id tale est. Quum tribus omnes Romae XXXV. numerarentur; id est. Suburana, Esquilina, Collina, Palatina, Romilia, Clustumina, Lemonia, Pupinia, Veientina, Galeria, Pollia, Voltinia, Claudia, Aimilia, Cornelia, Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, Veturia, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arniensis, Pomptina, Poblilia, Maecia, Scaptia, Oufontina, Falerina, Aniensis, Terentina, Velina, Quirina; atque ex his aliquam necesse esset, cuiuscunque ordinis esset ciuis Romanus obtineret, idcirco factum est, ut a tribu in qua censeretur, significaretur, tribus autem nomen ablatiuo casu poneretur. Sic enim legimus II. in Verrem. C. Verres Romilia; & alibi L. Claudius Palatina; & in IX. Philippica, Ser. Sulpicius Q. F. Lemonia Rufus; nam Romilia, Palatina, Lemonia tribuum nomina sunt. Tribus autem ipsa prioribus fere tantum litteris significabatur, quod in antiquis inscriptionibus manifestissimum est, atque in epistolis Coe ad Ciceronem adhuc retentum esse uidemus: hoc modo C. Luceius C. F. Pub. Hirrus C. Scribonius C. F. Pob. Curio L. Iulius L. F. Pom. Annalis; id est Pupinia, Poblilia, & Pomptina

De seruorum, libertorum, & nouorum ciuium nominibus

Quemadmodum quum serui seruitutem seruiebant praenomen domini ferebant, ita ut Cnaei pores Lucipores, Marcipores, Publipores, & Quinctipores; quasi Cnaei, Luci, Marci, Publij, & Quincti pueri uocabantur, ut a Varrone, Plinio libro XXXIII. cap. I. Quinctiliano lib. primo, & Sex. Pompcio scriptum est; sic etiam, & libertate donati, patroni a quo manumissi essent nomina usurpare solebant. Quam tamen seruorum appellandi rationem non nisi antiquos obseruasse eo in loco tradit Plinius. Quinctilianus uero: In seruis (inquit) iam intercidit genus illud nominis, quod dicebatur a domino unde Marcipores Publipores. Nam recentioribus temporibus omnes fere seruos uaria nomina habuisse quum Graeca, tum Latina constat, quae seruilia etiam dicebantur ut Dauus, Syrus, Geta, Laeneus, Tyro, Laurea, Eutychedes, Lemnus, Megas, & similia iis a uariis euentibus imposita. Quorū nō nisi uno uti seruis mos erat. Vnde M. Varro: habent plerique (inquit) libertini a municipio nomina manumissi, ut a Fauentia Fauentinus, a Reate Reatinus. Serui igitur manumissi dominorum praenomina, & nomina ferebant, sua uero uetusta nomina pro cognominibus usurpabant, cui rei exemplo sunt M. Tullij Ciceronis liberti duo, quorum alter M. Tullius Tiro, alter M. Tullius Laurea dictus est. Andronicus quoque poeta, quem a M. Liuo Salinatore cuius filios erudierat manumissum tradit in chronicis Eusebius, M. Liuius Andronicus uocatus est. In uetustis etiam epigrammatibus infinita permodum huius rei testimonia sunt, ut C. Iulius Aug. Libertus Fortunatus, Ti. Claudius Aug. L. Felix, T. Flauius Aug. L. Chresimus &c. Idem hoc ex uerbis Ciceronis ad Atticum, & Artemidori libro I. intelligi facile potest. Cicero enim de Eutychide seruo Attici manumisso ita loquitur. De Eutychide gratum, qui uetere praenomine, nouo nomine T. erit Caecilius, ut ex me, & ex te iunctus Dionysius M. Pomponius. Artemidorus autem de serui cuiusdam somnio ita ait: cognoui quendam, qui quum sibi uideretur tria pudenda habere ex seruitute in libertatem uendicatus, pro uno nomine tria accepit, duobus nominibus ab eo a quo manumissus fuerat sumptis: id est nomine & praenomine, Qui autem ciuitatem Romanam de nouo consequebantur, seruorum more praenomina & nomina eorum potissimum ferebant, quorum beneficio, uel auxilio ciuitatem adepti essent, aut quibus praecipue in impetranda ciuitate usi essent, nomina uero sua antiqua pro cognominibus usurpabant. Hoc libro primo de bello Gallico etiā C. Caesar ostendit, quum ait: Cōmodissimum uisum est, M. Valerium Procillum C. Valerij Ca burri filium, cuius pater a C. Valerio Flacco ciuitate donatus erat mittere. Et Cicero ad Aciliū scribens idem tradit. Cum Demetrio Mega mihi uetustum hospitium est, ei Dolabella rogatu meo ciuitatem impetrauit, qua in re ego interfui, itaque nunc P. Cornelius uocatur. Idem ad eundem Acilium scribens ait: C. Auianium Philoxenum Caesar meo beneficio in Nouocomenses rettulit, nomen autem Auianij consequutus est, quod homine nullo plus usus est quam Flacco Auiano meo familiarissimo. Item in Verrem: Q. Lutatius Diodorus beneficio Q. Catuli a Sulla ciuis Romanus factus, eademque ratione de Dione, qui beneficio Q. Metelli ciuis factus Q. Caecilius Dio est appellatus. Sub imperatoribus quum Romana ciuitas integris prouincijs daretur, hi qui ciuitatem Romanam consequebantur, uel imperatoris praenomen & nomen, uel eius

eius

eius, aut eorum quorum praecipue subsidio ciuitatem impetrassent, nomina ferebant. Verum quum Antoninus Caracallus imperator constitutionem edidisset, quae libro primo digestorum sub titulo de statu hominum refertur, quae omnes eos qui in orbe Romano essent, ciues esse uoluit, tum pro cuiuscunque arbitrio nomina sumpta, aut nobilissimarum familiarum, quae iam defecerant, aut noua excogitata ueteris uocandi consuetudine, quae ad ea usque tempora parum certe uiolata perdurauerat, paulatim postea labante; quae praecipua causa fuit (quod portento simile est) ut post Caracalli tempora intra paucissimos annos trium horum nominum usus per mille annos conseruatus omnino dissipatus sit, & in noua uocabula transformatus, nam ulla deinceps nominis, praenominis, uel cognominis distinctio obseruata est, sed omnia in foedissimam barbariem uersa, antiquitatis cognitionem omni ex parte perdiderunt

De mulierum nominibus

De feminarum nominibus mihi scripturo, illud ante omnia disputandum esse uidetur, an praenominibus antiquae mulieres usae sint: nam quidam hoc in dubium reuocant, quidam fuere etiam qui praenominibus feminas omnino caruisse existimarent. Multas eorum praenomina frequentasse inueni apud Valerium, Varronem, Festum, & Plutarchum locupletissimos Latinae linguae auctores, item in uetustis epigrammatibus. Valerius enim libro X. Antiquarum (inquit) mulierum in frequenti usu praenomina fuerunt, Rutilla, Caesella, Rodocilla, Mutrulla, Burras a colore dicta. Item praenomina quae a uiris tracta sunt ut Caia, Lucia, Publia, Mania. Ceterum Caia usu super omnes celebratum praenomen est. Fertur enim Caiam Caeciliam Tarquinij Prisci regis uxorem optimam lanificam fuisse, tantaeque probitatis, ut ideo institutum fuerit, ut nouae nuptae ante ianuam mariti interrogatae quae nam uocarentur, Caiam se esse dicerent. Varro libro II. de lingua Latina: In nostris nominibus quum sumus in Latio & liberi analogia necessaria. Itaque ibi apparet analogia, ac dicitur Terentius uir, Terentia femina, Terentium genus. In praenominibus ideo non fit item, quod haec instituta ad usum singularia, quibus discernentur nomina gentilicia, ut a numero Secunda, Tertia, Quarta; in uiris, ut Quintus, Sextus, Decimus, sic ab aliis rebus quum essent duo Terentij, aut plures discernendi causa, ut aliquid singulare haberent notabant forsitam ab eo qui mane natus diceretur, ut is Manus esset, qui luci Lucius, qui post patris mortem Postumus, e quibus quaedam item cecidisse in feminis proportione appellata declarant nomina antiqua mulierum Mania, Lucia, Postuma. Videmus enim Maniam matrem Iarum dici, Luciam Volumniam Saliorum carminibus appellari. Postumam a multis post patris mortem etiam nunc appellari. Idcirco autem dixit quaedam, na paulo ante dixerat: Non quia Marcus & Numerius dicitur, idcirco Marcam & Numeriam dici. Et Festus praenominibus, inquit, feminas usas testimonio sunt Caecilia & Tarratia, quae ambae Caiae solitae sunt appellari, pari modo Lucia, & Tita. Plutarchus postremo in quaestionibus hoc innuens ait: Viros tribus, feminas duobus nominibus fuisse contentis; & in Mario Possidonium reprehendit, qui quum primum nomen proprium esse diceret, nulli tamen mulieri primum nomen esse dicebat, ex quo efficiebatur mulieres proprio nomine caruisse. Idem in Romulo auctor est Romulum ex Herfilia filiam unam suscepisse, eamque a nascendi ordine Primam appellasse. Itemque Sullae dictatori filiam ex Valeria esse natam, eandemque quia post patris obitum nata erat, Postumam esse uocatam. Ex his igitur tot grauissimorum scriptorum testimonijs feminas praenomina apud Romanos tulisse apertissimum est. Quum uero plurimae immo omnes fere mulieres Romanae, quae a Dionysio & Liuius in historijs memorantur, praenomina non usurpasse animaduertentem, aliquando cogitauit in mulierum praenominibus describendis distinctione opus esse, aliudque alio tempore obseruatum fuisse. Nam uetustissimis temporibus mulieres Romanas praenomina frequentasse ex tot citatis testimonijs clarum est. Verum processu temporis, quum ad recentiora reipub. tempora uentum est, minus frequentari coeptum in feminis praenominis usum crediderim. Quod duabus potissimum rationibus mihi persuasi. Quarum altera est, quod hi quos citauit ueteres auctores, ita de mulierum praenominibus loqui uidentur, ut eiusmodi consuetudinem uetustam fuisse, & quum exoleuisset quasi in controuersiam uersam esse. Praenominibus (inquit Festus) feminas appellatas testimonio sunt Caecilia & Tarratia quae ambae Caiae solitae sunt appellari: idem facit & Varro de Mania & Lucia Volumnia, ubi ad hoc confirmandum exempla antiquissima, ita afferunt, quasi hoc suo tempore controuersum esset. Altera porro ratio est, quod raro admodum apud Dionysium, Liuium, & ceteros ueteres historicos, mulieres praenominibus ornatas commemorari uidemus, est enim Tullia, & Fabia maior & minor apud Liuium, item Claudiae, Hostiliae, Aebutie

butie

butiae, & aliarum mulierum nomina prodit nunquã hisce praenominibus affectas, sed uel maioris minoris ubi duae erunt, aut primae, secundae, tertiae, quartae, quintae. &c. ubi plures; & recentioribus temporibus apud Ciceronem, & alios Laeliae, Muciae, Caeciliae, Iuliae, Tulliae, Terentiae, Licinae, Aemiliae sine praenominibus semper mentio est. Quibus rationibus adductus facile mihi persuasi praenominum usum in mulieribus paulo antiquiorem fuisse, recentioribus uero saeculis quamquam non omnino sublatum, parum tamen frequentari coepisse. Atque iis temporibus hanc potissimum appellandi rationem usurpasse obseruavi: ut si una filia tantum esset, ea familiae nomine appellaretur, nullo praenomine aut cognomine addito, ut Tullia Ciceronis, Iulia Caesaris filiae. Item Calpurnia Caesaris, Cornelia Pompeii uxores. Porro autem si duae essent, nomen familiae quo vocabantur maioris & minoris cognomine distinguebatur. Hinc uetustissimis temporibus Tulliae maior, & minor: Fabiae maior & minor apud Liuium; item apud Tranquillum Octauia maior & minor sorores Augusti. Antoniae maior & minor III. viri filiae. Si tres filiae essent alia erat distinguendi ratio, id est primae, secundae, & tertiae, Huius rei exemplorum pleni sunt omnes epigrammatum libri ut SALVIA. C. F. PRIMA. VALERIA. Item IULIA. SECUNDA. & CORNELIA. SECUNDA. Item TERTIA. PRISCA. Tertiae quoque Aemiliae Paulli Macedonici filiae Valerius meminit. Vnde Paullus apud Ciceronem: o mea Tertia inquit. Tertiam item Iuniam Tranquillus in Caesare, & Macrobius commemorant, quam Cicero Tertullam vocat libro XIII. epist. ad Atticum. De quarta. Liuius lib. XL. Calpurnius Piso (inquit) necatus a quarta Hostilia vxore dicebatur. Et in uetusto epigrammate QVARTA. LIVIA refertur. Quae uero quinto loco nata esset Quinta uocabatur. Vnde in oratione Ciceronis pro M. Coelio, & de haruspicum responsis: Quintae Claudiae mentio est, matronarum castissimae. Quam esse existimo ex quinque Ap. Caeci filiabus natu minimam, atque ob eam causam Quintam appellatam, de qua Cicero in Catone: Quattuor robustos filios, & quinque filias Appius regebat, & senex & Caecus. Item in ueteribus inscriptionibus legitur: QUINTA. NONIA & QUINTA. SEPTIMIA. Hic autem nominandi usus frequentissimus Romae fuit usque ad Augusti tempora, in quibus alia uocabula quibus inter se mulieres distinguerentur inuenta sunt. Quorum praecipua erant parentum cognomina, in genus femininum uersa, ut Caecilia Metella, cuius uetus inscriptio sic meminit CAECILIAE. Q. CRETICI. F. METELLA. CRASSI. Apud Salustium quoque Aurelia Orestilla, apud Tranquillum Liwia Drusilla, Iulia Agrippina, Poppaea Sabina, Valeria Messallina, Aemilia Lepida, & pleraeque aliae commemorantur. Fuerunt & aliae quae sibi cognomina aliunde quam domestica inuenerint, ut Clodia Quadrantaria, Galeria Ffundana, Pompeia Plotina, Annia Faustina, Iulia Sabina. Aliae fuerunt quae sibi cognomina duplicauerunt, ut apud Tranquillum Furia Medullina Camilla, & in nummis Marcia Otacilla Seuera. Iisdem etiam temporibus multas feminas fuisse ex lapidibus obseruavi, quae marium praenomina usurpauerint, & quae iam exoleuerant restituerint. Legi in uetustis epigrammatibus L. Peducam, M. Aciliam M. F. Faustina, & Proculam Iuliam. Proculus enim Iuliorum praenomen fuit, & T. Flauiam. Fuere & aliae mulieres appellandi genera, quae passim in antiquis monumentis obseruavi, quorum quae attuli omnium praecipua sunt, & tanquam fontes ex quibus cetera deriuentur. Illud postremo est animaduersione dignum, quemadmodum in uiris praenomina aliquando nominibus gentilicis postponerentur, ut Attius Tullus, Attius Naeus, Manlius Cnaeus, Octauius Metius, ita etiam in feminis factitatum; legimus enim Primam Valeriam, & Saluiam primam, & Quartam Hostiliam, & Liuiam quartam, & Quintam Noniam, & Noniam quintulam. Caiam praeterea quod commune omnibus mulieribus praenomen fuit C. in uersa nota exaratum fuisse, contraque C. Caium in uiris satis est ex Probo, alijsque ueteribus grammaticis, & inscriptionibus manifestum. Seruas porro & ancillas nomina & ipsas a uariis euentibus indita tulisse existimo, ut Phoebe, Myrrha, Atis, & similia. Haec autem sunt quae de praenominibus, nominibus, & cognominibus Romanis, eorumque causis, & ratione dicenda habui, quae certis ueterum scriptorum testimoniis confirmare possem. Quibus animaduersionis facile diligens antiquitatum studiosus si quae a me praeterita erunt inuenire & cognoscere poterit. Venetiis ∞ DLVIII. Mense Augusto

VETERVM, ROMANORVM. NOMENCLATURA

Apud antiquos Romanos tria erant nominis latiore significato accepti genera

N O M E N

Praenomen, quod nomini gentilicio praepositur, unde etiam dictum praenomen, ut C. M. P. Q. Erant autem praenomina numero finito, quippe XLVI Ex quibus

Quaedam usu frequentia, ut haec XVIII
Quaedam semel tantum uel raro usurpata, ut haec XXVIII

Ap.	Appius	Agrippa
A.	Aulus	Ancus
K.	Caeso	Arruns
C.	Caius	Cossus
CN.	Gnaeus	Denter
D.	Decimus	Drusus
L.	Lucius	Egerius
Mam.	Mamercus	Faustus
M.	Manius	Hostius
M.	Marcus	Iulus
N.	Numerius	Lar
P.	Publius	Mamurius
Q.	Quinctus	Nero
Sex.	Sextus	Numa
Ser.	Seruius	Op. Opiter
Sp.	Spurius	Postumus
T.	Titus	Proculus
TI.	Tiberius	Paullus
		Potitus
		Romulus
		Remus
		Sertor
		ST. Staius
		Tul. Tullus
		Vibus
		Volero
		Volusus
		Vopiscus

Nomen, quod gentis vel familiae erat proprium, ut Julius, Tullius, Cornelius, ac Fabius. Erant autem nomina numero infinito. Quippe quot gentes tot nomina. Et omnia in ius desinentia praeter

Perperna
Norbanus
Peducaeus
Poppaeus

Quae potius cognomina esse existimo, sed eorum nesciri nomina; Ideoque pro nomine usurpata, ut de C. Verre aliquando, & de C. Maecenate creditum est, quorum tamen ille Cornelius, hic Cili- nius fuit

Ratio qua haec tria Romanorum nomina a se inuicem internosci possint

Veterum nomina quae a Grammaticis uulgo propria appellantur, uel erunt ex XLVI. praenomina, uel non. Si ex XLVI. erunt praenomina. Si praenomina non erunt, aut in ius aut in alias litteras terminabuntur. Si in ius ea erunt nomina gentilicia, praeter quatuor supraposita, si in alias litteras, erunt cognomina, Pio Caprario, & Triario exceptis

Haec autem non nisi usque ad Augusti obitum locum habent

Cognomen, quod nomini gentilicio subiungitur; quae siue sint unum, siue plura, omnia cognomina sunt, ut Caesar, Cicerone, Scipio; Item Maximus Verrucossus Quicula Cunctator, quae omnia unius Q. Fabij cognomina fuerunt. Ea autem ut nomina numero erant infinito, & in ius nunquam terminabant praeter

Pius & Caprarius

ambo Metellorum cognomina; & Triarius Valeriorum Cognominum autem desinentiae haec ferme erant

Nasica	A
Caesar	AR
Laenas	AS
Gurges	ES
Pulcher	ER
Cornicen	EN
Caudex	EX
Violens	ENS
Frugi	I
Regillensis	IS
Felix	IX
Pius	IVS
Cicero	O
Cursor	R
Nepos	OS
Venox	OX
Rufus	VS
Corculum	VM

Haec omnia nomina a varijs euentibus indita sunt

Accuratior praeonominum diuisio

Praenomina vel erunt					Externa vt Sabinorum Latinorum, Sa mnitium, Cam panorum, & alia rum gentium. haec autem sunt infinita, in his
Romana		Raro vsurpata			
Vsu frequentia ut haec XVIII					
Ap					
A	Quaedam semel tan tum, ut haec XII		Quaedam aliquando ut haec XVI		
K					
C					
CN	Semper prae- nomina, ut haec V	Ex antiquissimis cognominibus nouissimis Reip. temporibus facta praenomina, ut haec VII	Semper praeno- mina, ut haec X	Ex antiquissi mis praenomi nibus, nouissi mis Reip. tem poribus facta cognomina ut haec VI	Faunus Picus Latinus Turnus Auentinus Amulius Numitor Faustulus Metius Pompo Ouius Octavius Herennius Attius Tutor Septimius Allius Lucumo Petro Talus
D					
L					
M	Egerius		Ancus		
Mam	Lar		Arruns		
M	Mamurius		Hostius		
N	Romulus	Iulus	Numa		
P	Remus	Cossus	Opiter	Agrippa	
Q		Drusus	Sertor	Denter	
Sex		Nero	Staius	Faustus	
Ser		Paullus	Vibus	Proculus	
Sp		Potitus	Volero	Postumus	
T		Volusus	Vopiscus	Tullus	
TI					

F I N I S

